Porezne oaze: Igre državne suverenosti u globalnoj ekonomiji

Krivičić, Dalia

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:644288

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

DALIA KRIVIČIĆ

POREZNE OAZE: IGRE DRŽAVNE SUVERENOSTI U GLOBALNOJ EKONOMIJI

Diplomski rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

DALIA KRIVIČIĆ

POREZNE OAZE: IGRE DRŽAVNE SUVERENOSTI U GLOBALNOJ EKONOMIJI

Diplomski rad

JMBAG: 0108063824, izvanredna studentica

Studijski smjer: Financijski management

Predmet: Komparativni fiskalni sustavi

Znanstveno područje: Društvene znanosti
Znanstveno polje: Ekonomija
Znanstvena grana: Financije

Mentorica: prof. dr. sc. Sandra Krtalić

Pula, rujan 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra ekonomije/poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom _____ _____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

Kazalo:

1 Uvod 7
2 Globalizacija 9
2.1 Definicija i uzroci globalizacije 9
2.2 Aspekti globalizacije 10
2.2.1 Procesi koji prate globalizaciju 11
2.3 Prednosti i nedostaci globalizacije 12
2.4 Fiskalni termiti 14
2.5 Utjecaj globalizacije u fiskalnom području, odnosno na dizajn i razvoj poreznih sustava i oporezivanje 19
2.5.1 Fenomen porezne konkurentnosti 26
2.6 Porezna pravila OECD-a u borbi protiv porezne evazije 28
3 Mjesto i uloga multinacionalnih kompanija u svijetu 33
3.1 Obilježja multinacionalnih kompanija 33
3.1.1 Liberalizacija i integracija financijskih tržišta 35
3.2 Faze u razvoju multinacionalnih kompanija 36
3.3 Vrste multinacionalnih kompanija 37
3.4 Razlozi i strategije izlaska multinacionalnih kompanija na strana tržišta 39
3.5 Rizici s kojima se multinacionalne kompanije susreću 40
4 Mjesto i uloga poreznih oaza 42
4.1 Definiranje poreznih oaza 42
4.1.1 Shell kompanije 42
4.1.2 Letterbox kompanije 43
4.2 Podjela *offshore* financijskih centara 44
4.3 Vrste poreznih oaza 45
4.4 Popisi jurisdikcija koje se smatraju poreznim oazama 47
4.5 Prikaz odabranih zemalja - poreznih oaza 50

4.5.1 Indeks financijske tajnosti 51
4.5.2 Indeks korporativnih poreznih oaza....53
4.5.3 Kajmanski Otoci....60
4.5.4 Sjedinjene Američke Države 62
4.5.5 Švicarska 63
4.5.6 Hong Kong....63
4.5.7 Luksemburg....65
4.5.8 Nizozemska 66
4.5.9 Britanski Djevičanski otoci....68
4.5.10 Ujedinjeni Arapski Emirati 69
4.5.11 Guernsey 70
4.5.12 Ujedinjeno Kraljevstvo 71
4.5.13 Panama 72
4.5.14 Njemačka....73
4.5.15 Jersey....74
4.5.16 Cipar 75
5 Institucionalna borba protiv štetnih poreznih praksi u Europskoj uniji 76
5.1 TAXE 1 Odbor 77
5.2 TAXE 2 Odbor 80
5.3 PANA Odbor....83
5.4 TAXE 3 Odbor 87
5.5 Izbjegavanja plaćanja poreza – zločin globalizacije?....89
6 Zaključak....91
Popis literature....93
Popis slika i tablica....100
SAŽETAK 101
SUMMARY 102

1 Uvod

U okviru diplomskog rada *“Porezne oaze: igre državne suverenosti u globalnoj ekonomiji”* cilj je istražiti utjecaj globalizacije i povezanost procesa globalizacije u razvoju i jačanju poreznih oaza. Analizira se utjecaj globalizacije na promjene u poreznim sustavima i što je globalizacija donijela kroz porezni sustav kao širi dio, te kao uži dio kako je globalizacija utjecala na porezne oaze i multinacionalne kompanije.

Iz perspektive multinacionalnih kompanija, čije je bujanje snažno potkovano procesom globalizacije, poslovanje preko podružnica u poreznim oazama poželjno je, jer će smanjiti njihovu poreznu obvezu. Izbjegavanje plaćanja poreza negativna je pojava, no činjenica je da multinacionalne kompanije danas maksimalno iskorištavaju pravne mogućnosti koje im određene zemlje nude. Iz perspektive država, dobro je onima koje jesu porezne oaze radi prihoda koje ostvaruju, a loše je drugima koje radi njih gube prihode od poreza. Ovo dugoročno dovodi do nestabilnosti i većih rizika pojedinih država koji zatim ugrožavaju stabilnost na globalnoj razini.

Uz izbjegavanje plaćanja poreza, proces globalizacije i razvoj poreznih oaza neizbježno prate i brojne druge negativne pojave. Anonimni bankovni računi i osigurana tajnost omogućili su jednostavan prijenos novca stečenog kriminalnim aktivnostima, financiranje terorizma, trgovinu ljudima, krijumčarenje droge, te brojne druge kriminalne i ilegalne aktivnosti kojima se još uvijek nije uspjelo „stati na kraj“.

U prvom dijelu rada definiran je proces globalizacije i njegovi uzroci, prikazani su problemi koje je globalizacija donijela u fiskalnoj sferi, prednosti i nedostaci globalizacije te utjecaj globalizacije na fiskalno područje.

Zatim su prikazane multinacionalne kompanije koje se smatraju nositeljima procesa globalizacije. Objašnjene su faze u povijesnom razvoju multinacionalnih kompanija te prikazane njihove vrste. U sklopu tog poglavlja prikazani su razlozi i strategije izlaska na strana tržišta, te rizici s kojima se one danas susreću.

U idućem dijelu rada definirane su porezne oaze i prikazane karakteristike *offshore* poslovanja, prikazana je podjela na vrste poreznih oaza, kriteriji odabira i korisnici, te popis poreznih oaza. U sklopu ovog poglavlja prikazani su Indeks financijske tajnosti (engl. *Financial Secrecy Index*, FSI) i Indeks korporativnih poreznih oaza (engl. *Corporate Tax Haven Index*, CTHI). U posljednjem dijelu rada prikazana je institucionalna borba protiv štetnih poreznih praksi, odnosno rad TAXE 1 Odbora, TAXE 2 Odbora, PANA Odbora i TAXE 3 Odbora.

Znanstvene metode korištene u izradi rada su: induktivna metoda, metoda analize, metoda sinteze, metoda deskripcije, metoda komparacije te metoda kompilacije.

2 Globalizacija

2.1 Definicija i uzroci globalizacije

Jedna od brojnih definicija globalizacije označava ju kao složeni proces koji, uz pomoć razvoja tehnologije, umanjuje značajnost geografske udaljenosti kao faktora u uspostavi i održavanju političkih, ekonomskih i sociokulturnih odnosa među državama te njihovu rastuću međuzavisnost. Odlika apsolutno globaliziranog svijeta je slobodno, neograničeno i brzo kretanje ljudi, roba i kapitala. Nadalje, navode se dva glavna uzroka globalizacije. Prvi je razvoj tehnologije, prvenstveno informacijske i telekomunikacijske, te eksponencijalni rast tehnoloških inovacija. Tehnološka revolucija dovela je do društvene revolucije te prelaska s industrijskog kapitalizma u postindustrijsku ili informacijsku eru. Drugi uzrok je prevlast neoliberalne ideologije koju čini pobjeda tržišne ekonomije, masovna potrošnja, ekonomizacija života, deregulacija itd; a koja bi uz demokraciju trebala predstavljati formulu uspjeha. (Čečuk, 2002., str. 11.-13.)

Nove tehnologije omogućile su brzo kretanje kapitala diljem svijeta te olakšale proizvodnju i distribuciju dobara, a financiranje, investiranje i špekulativni poslovi postaju globalne aktivnosti. Neoliberalna ideologija poticala je na ukidanje barijera između tržišta, deregulaciju i privatizaciju te se smatra pokretačkom silom globalizacije.

Proces globalizacije ubrzali su i slijedeći čimbenici:
- brzi razvoj telekomunikacija,
- brzi razvoj informatičkih tehnologija (s naglaskom na Internet),
- stalni napredak u prometnoj infrastrukturi,
- niska cijena rada u zemljama poput Kine i Indije, te
- rastuća regulacija poslovanja multinacionalnih kompanija u matičnim zemljama.

Krajnji bi cilj procesa globalizacije trebalo biti stvaranje slobodnog tržišta za robe i usluge u globalnom okruženju. Multinacionalne kompanije imaju ključnu ulogu u procesu širenja slobodnog tržišta i konkurencije za sve segmente gospodarstva. Globalizacija ruši nacionalne okvire, širi upotrebljavanje brendova u svijetu, delokalizira ekonomske i

društvene pojave i procese te teži supranacionalnosti, odnosno nadnacionalnosti. (Lovrinović, 2015., str. 35.)

2.2 Aspekti globalizacije

Proces globalizacije odlikuje jaka povezanost i međuovisnost političkih, ekonomskih, društvenih i kulturnih aktera, uvjetovana razvojem tehnologije. U svome radu Čečuk (2002., str. 16.-21.) izdvaja političku, tehnološku i ekonomsku globalizaciju kao tri najvažnija aspekta s kojih se može promatrati proces globalizacije te navodi kako je proces globalizacije najviše dobio na značenju nakon sloma komunizma padom Berlinskog zida 1989. godine. Važna komponenta političke globalizacije također su međunarodne organizacije jer je intenzivnijim kontaktima među zemljama porasla potreba za trajnim vezama i savjetodavnim tijelima. S porastom potrebe za kontaktima, osnovane su brojne posebne međudržavne organizacije i institucije. Međunarodna koordinacija poglavito je značajna u razdobljima međunarodnih kriza i problema, s kojima bi države same teško „izašle na kraj“.

Razvoj tehnologije oduvijek je smatran pokretačkom silom napretka čovječanstva, te mnogi autori ističu da bez njega ne bi bilo političke, ekonomske i sociokulturne globalizacije. Već je početkom 2000.-ih uočeno da razvoj tehnologije omogućuje pristup uslugama i proizvodima širem krugu ljudi te lakši, jeftiniji i efikasniji pristup tržištu, proizvodima i institucijama, uspostavu veza i realizaciju dogovorenih poslova velikom brzinom. Ekonomska globalizacija uvjetovana je slobodnom trgovinom i slobodnim kretanjem kapitala, što je omogućila financijska liberalizacija. Financijska tržišta jedna su od pokretačkih sila ekonomske globalizacije, a liberalizacija direktnih stranih investicija također je snažno utjecala na proces globalizacije. (Čečuk, 2002., str. 16.-21.)

2.2.1 Procesi koji prate globalizaciju

U prvom redu tu ubrajamo proces internacionalizacije, koji podrazumijeva povećan broj međudržavnih ekonomskih i financijskih odnosa. Razlika internacionalizacije i globalizacije je u tome što kod internacionalizacije nacionalne granice ne gube važnost te su države i dalje glavni politički i ekonomski akteri. S druge strane, kod globalizacije se briše važnost nacionalnih granica i omogućava nesmetan tok kapitala, glavni akteri postaju multinacionalne kompanije i financijski konglomerati, investitorima je olakšan pristup udaljenim tržištima, nastaju čvršći odnosi između banaka i drugih financijskih institucija, razvija se globalno financijsko tržište i burze postaju povezane.

Tržište vrijednosnica prati proces sekuritizacije i razvoj tržišta izvedenicama. Javlja se proces disintermedijacije, mijenja se uloga financijskih posrednika te smanjuju razlike između pojedinih financijskih institucija. Proces konglomerizacije dovodi do promjene strukture financijskih institucija te se razvijaju globalne i integrirane financijske institucije koje *rade sve i svugdje*. Dolazi do integracije financijskih tržišta, burze se povezuju i posluju simultano, a OTC tržište doživljava procvat. Financijska liberalizacija omogućila je dostupnost jeftinijeg kapitala i investicija, te su poticane direktne strane investicije.

Porastom integracije globalnih financija, rastao je i globalni sistemski rizik te stoga i potreba za čvrstom supervizijom na globalnoj razini. Osnivanjem novih institucija na globalnoj razini države gube autoritet i dolazi do deregulacije. Cilj regulacije danas je osigurati povjerenje javnosti u financijski sustav, spriječiti banke u preuzimanju prevelikih rizika, osigurati pravednu konkurenciju na financijskih tržištima te stabilni rast i razvoj. Globalizaciju prati i proces stalnih financijskih inovacija pod utjecajem tehnološkog napretka. (Čečuk, 2002., str. 28.-30.)

2.3 Prednosti i nedostaci globalizacije

Jedna od najvažnijih prednosti svakako su smanjenja i ukidanja ograničenja u međunarodnoj trgovini koja su otvorila vrata razvoju potaknutim izvozom za tranzicijske zemlje i zemlje u razvoju. Male i srednje velike ekonomije s ograničenim nacionalnim tržištem veliki potencijal za ostvarivanje brzog ekonomskog rasta imaju u proizvodnji orijentiranoj međunarodnim tržištima te slobodnoj trgovini na njima.

Zatim, globalizacija omogućuje širi i jeftiniji pristup sirovinama i materijalima, novim tehnologijama, kapitalu i znanju. Ostale potencijalne prednosti[1] su:

- efikasnija alokacija proizvodnih resursa,
- uštede zahvaljujući ekonomiji razmjera, jeftinijim resursima i većem izboru proizvoda,
- jeftiniji kapital radi slobodnog transfera na globalnoj razini i veće konkurencije među financijskim institucijama,
- transfer tehnologije i njena jeftinija dostupnost, poticanje razvoja tehnologije i inovacija,
- kreiranje novih radnih mjesta, slobodno kretanje ljudi i transfer znanja,
- smanjenje rizika investitora kroz međunarodnu diverzifikaciju portfelja,
- integracija tržišta i uspostava međunarodnih društvenih i ekoloških standarda.

Globalizacija stoga stvara potencijal za ekonomski razvoj, povećanje svjetskog bogatstva i poboljšanje životnog standarda u mnogim zemljama. (Čečuk, 2002., str. 21.-22.)

Fenomen globalizacije vođen je prvenstveno tehnološkim napretkom koji omogućuje višu produktivnost i niže troškove transporta, mobilnosti i komuniciranja, te političkim odlukama koje smanjuju ili potpuno uklanjaju barijere međunarodnoj mobilnosti. Stoga se prednosti u literaturi često nazivaju “potencijalne prednosti”, s obzirom da globalizacija ne garantira automatski da će u svakoj zemlji doći do smanjenja siromaštva i povećanja socijalnog blagostanja. (Grgić, Bilas, 2008., str. 606.-607.)

[1] koristi se izraz “potencijalne prednosti” jer se radi o prednostima proizašlima iz povećanja izbora zahvaljujući procesu globalizacije, što ne garantira uspjeh samo po sebi

Globalizacija širi područje djelovanja zemalja i stvara nove potencijalne prilike za njene stanovnike. Povećava veličinu tržišta na kojem mogu djelovati te daje zemljama mogućnost da svoje resurse usmjere u proizvodnju dobara i pružanje usluga koji imaju veću potražnju te tako postave više cijene. Zemljama je omogućeno pribavljanje inputa za proizvodnju te gotovih proizvoda po nižim cijenama ili veće kvalitete. Ove mogućnosti omogućavaju povećanje produktivnosti rada, što dugoročno doprinosi porastu dohotka po glavi stanovnika. Globalizacija također omogućuje zemljama pristup novim tehnologijama i alatima u *managementu* i organizaciji, te stranom kapitalu. Izlaganjem domaćih poslovnih subjekata stranoj konkurenciji, globalizacija ih prisiljava da povećaju svoju produktivnost i konkurentnost. (Tanzi, 2004.)

Neki od nedostaka globalizacije su onečišćenje okoliša, prijenos financijskih kriza među povezanim državama, veća stopa kriminala i terorizma, socijalni konflikti, prijetnja regionalnim i nacionalnim kulturama i identitetu te međunarodno širenje bolesti kao posljedica veće mobilnosti ljudi i životinja. Važni nedostatak također je ubrzano korištenje ograničenih izvora energije i mogućnost porasta cijena. (Grgić, Bilas, 2008., str. 607.)

Kao nedostatak globalizacije ističe se također povećana učestalost financijskih kriza i turbulencija na tržištima. Primjerice, devedesete godine prošlog stoljeća obilježile su mogućnost propasti Europskog mehanizma deviznih tečajeva (*Exchange Rate Mechanism*, ERM) u Europi, kriza u Meksiku koja je devalvacijom pesosa dovela Srednju Ameriku do ruba katastrofe i tzv. *tequila* krize u Argentini i Brazilu, te istočnoazijska kriza koja je pogodila Koreju, Tajland, Maleziju, Indoneziju i Filipine; a sve su navedene krize uzrokovane procesom globalizacije. Negativni učinak globalizacija ima i na distribuciju dohotka koja postaje nepravedna, te sigurnosne standarde na radnom mjestu, sigurnost posla i životni standard slabije obrazovane radne snage. Multinacionalne kompanije lako sele proizvodnju iz jedne zemlje u drugu, za koju se procijeni da je jeftinija, te otpuštaju zaposlenike. Istovremeno s razvojem tehnologije, automatizacijom i robotizacijom sve su manje potrebni slabije plaćeni poslovi za slabije obrazovanu radnu snagu.

U zemljama trećeg svijeta za rad se iskorištavaju djeca, sigurnost na radu je nedovoljna, dohodak prenizak, radno vrijeme neljudski dugo, te nema zdravstvenog ni mirovinskog osiguranja. Država postaje neefikasna u rješavanju društvenih problema jer tržište

nameće vlastita pravila koja ugrožavaju demokraciju, pogotovo u zemljama u razvoju. Multinacionalne kompanije traže zemlje s najnižim ekološkim standardima kako bi ulaganja bila što niža, a često za sobom ostavljaju iscrpljene resurse, zagađenje okoliša i posljedično brojna oboljenja stanovništva u tim područjima. Već su prije dvadesetak godina kritičari globalizacije upozoravali da je potreban pažljiv pristup i detaljna analiza svih učinaka koje globalizacije donosi kako se ne bi upalo u zamku utrke za profitom koja povećava sveukupni životni standard, no zapravo bogatije čini još bogatijima, a siromašne još siromašnijima. (Čečuk, 2002., str. 22.-24.)

Kako bi se uspješno ostvarile koristi procesa globalizacije potrebno je postići ravnotežu u trilemi između blagostanja, kapitalizma i demokracije. Ostvarivanje blagostanja je primarni cilj vlasti jer je cilj poboljšati kvalitetu života stanovnika, a kapitalizam je "sustav baziran na racionalnom osobnom interesu i tržišno orijentiranim načelima". Demokracija označava politički proces. (Grgić, Bilas, 2008., str. 607.)

Bujanje poreznih oaza može se prikazati kao prednost i nedostatak procesa globalizacije. Prednost je da uštede na poreznim davanjima (na legalan način, ne poreznom utajom) multinacionalnim kompanijama mogu omogućiti više sredstava za ulaganje u istraživanje i razvoj, ljudske resurse i osuvremenjivanje proizvodnje. Također, države i teritoriji koje su porezne oaze profitiraju od ostvarenih zarada.

Jedan od nedostataka je što države koje nisu porezne oaze gube prihode od poreza; što dugoročno može ugroziti njihovu stabilnost, a zatim posljedično i globalnu stabilnost. Nedostatak je također što se omogućuje utaja poreza, odnosno namjerno smanjenje porezne obveze prijavljivanjem manje zarade od ostvarene.

2.4 Fiskalni termiti

Početkom 2000.-ih Vito Tanzi (Tanzi, 2001.) zapazio je kako će globalizacija i posljedična međunarodna integracija, uz ubrzani tehnološki napredak, utjecati na sposobnost zemalja da prikupljaju porez i na distribuciju poreznog opterećenja.

Analizirajući ukupno porezno opterećenje zemalja članica OECD-a uočio je porast s 26% BDP-a 1965. na 37% BDP-a 1997. godine. Također je tada istaknuo kako je udio poreza na dohodak opadao, porez na dobit bio relativno stabilan, no doprinosi za socijalno osiguranje znatno su bili porasli. Zaključio je kako će se, s porastom liberalizacije tržišta kapitala i integriranosti ekonomija, utjecaj globalizacije sve intenzivnije osjećati. Tanzi probleme koje globalizacija donosi poreznim sustavima vidi poput *termita* koji nagrizaju njihove temelje, a predstavljaju dio evoluirajućeg "ekosustava" globalizacije koji utječe na porezne sustave.

Definirano je osam fiskalnih *termita* koji su prikazani u nastavku (Tanzi, 2000.):

1. *Elektronska trgovina i e-transakcije*

Već krajem devedesetih godina prošlog stoljeća uočen je veliki porast e-trgovine te se rast očekivao i dalje, s razvojem informacijsko-komunikacijskih tehnologija. E-trgovina erozijom porezne osnovice neizbježno utječe na smanjenje poreznih prihoda zemalja, te je također dovela do promjena koje predstavljaju izazove poreznim tijelima. Prva promjena bio je prelazak s transakcija koje se odvijaju na papiru (i na takav način ostavljaju trag koji se može pratiti) na virtualne transakcije, čiji se tragovi teže identificiraju. Iako bi se e-transakcije trebale moći pratiti jednako učinkovito, u praksi je kroz postojanje poreznih oaza dokazano da se trag novca i stvarna vrijednost dobiti ili imovine veoma lako mogu prikriti.

Druga promjena bio je prelazak s proizvodnje i prodaje fizičkih dobara ka digitalnim proizvodima, potkovana tehnološkim napretkom. Digitalni proizvodi gube fizičku komponentu, te je danas moguće putem Interneta nabaviti glazbu, filmove, literaturu, obrazovne usluge, medicinsko savjetovanje, financijsko savjetovanje i ostalo. U ovakvim okolnostima uloga porezne nadležnosti postaje nejasna te se nameću kao pitanja tko bi trebao platiti porez i kome.

2. *Upotreba elektronskog novca (e-novca)*

Kao idućeg *termita* Tanzi vidi korištenje e-novca te smatra da će on s vremenom zamijeniti stvarni novac u upotrebi. E-novac može biti u *online* i *offline* obliku. *Online* e-

novac je u obliku sustava temeljenog na softveru gdje korisnik pribavlja softver od nadležne banke u kojem su digitalne "kovanice" pohranjene te se njima mogu obavljati plaćanja putem Interneta. *Offline* e-novac je sustav baziran na karticama koji funkcionira kao direktna alternativa gotovini, a mnogo je prikladniji za velike transakcije. Rizici povezani s korištenjem e-novca vezani su za izbjegavanje plaćanje poreza, prvenstveno PDV-a od prodaje elektroničke robe i e-usluga te poreza na dohodak, te se kao prijetnja ističe mogućnost primanja plaćanja u obliku e-novca za zarade ostvarene putem Interneta.

Sustav e-novca može biti u obliku u kojem izdavatelj e-novca vođenjem središnje evidencije transakcija održava njegov trag, te u obliku sustava u kojem se ne vodi središnja evidencija transakcija te kao takav predstavlja rizik prikupljanju stvarnog iznosa poreza.

3. Intrakompanijska trgovina, odnosno transakcije između dijelova istih kompanija

Intrakompanijska trgovina uobičajena je kod multinacionalnih kompanija, a sastoji se od trgovine između podružnica multinacionalne kompanije koje su smještene u različitim zemljama. Problemi koje ovakav oblik trgovine stvara nacionalnim poreznim vlastima sastoje se u potencijalnoj zloupotrebi transfernih cijena, davanju pozajmica dijelovima kompanije te raspodjeli fiksnih troškova, a sve kako bi se profit premještao iz poreznih nadležnosti s visokim porezima u one s niskim porezima. Odgovor poreznih nadležnosti na ovu prijetnju bio je kroz Ugovore o unaprijed utvrđenim cijenama[2].

4. Postojanje i rast poreznih oaza

Razvoj OFC-a i poreznih oaza stimuliran je napretkom u prijenosu informacija koji omogućuje novcu i znanju brz, jednostavan i jeftin transfer u stvarnom vremenu i u skladu s postojećim regulatornim uređenjem specifične zemlje. Ujedinjeni narodi su istaknuli proliferaciju određenih pravnih oblika (poput *International Business Corporation* i *offshore*

[2] engl. Advance Pricing Agreement (APA)

trustova) koji su rutinski korišteni za poreznu utaju i pranje novca, a osiguravali su neprobojni veo određenim transakcijama.

5. Izvedenice i hedge fondovi

Mnogi *hedge* fondovi posluju preko poreznih oaza gdje su vrlo malo regulirani ili uopće nisu regulirani. Često koriste nove i ***egzotične*** instrumente kojima postavljaju nove izazove poreznim vlastima; te se problemi vezani za dostupnost informacija, uočeni već kod e-trgovine, pojavljuju u većem obujmu kod poslovanja *hedge* fondova. Kod zarada povezanih s financijskim izvedenicama postoje veliki problemi s identificiranjem pojedinačnih korisnika, transakcija i prihoda te jurisdikcija u kojima ti pojedinci žive ili u kojima se te zarade ostvaruju. Također, zahtjevi poreznih vlasti u poreznim oazama vezano za izvještavanje *hedge* fondova veoma su ograničeni ili čak nepostojeći.

Složeni financijski instrumenti razvijaju se brzo, mnogo brže nego što su moguće promjene i prilagodbe u poreznim sustavima, te se stoga koriste u izbjegavanju plaćanja poreza kroz korištenje nekonzistentnosti i nesigurnosti u njihovom poreznom tretmanu.

Uz široku upotrebu financijskih derivata, više nije moguće oporezivati dohodak od prekograničnih ulaganja porezom po odbitku na izvoru. (Tanzi, 2001.)

6. Nemogućnost oporezivanja financijskog kapitala

Visoke porezne stope na financijski kapital potaknut će porezne obveznike da premjeste svoja sredstva u inozemstvo, u jurisdikcije koje ga oporezuju blaže, ili da prijave svoje prebivalište u tim jurisdikcijama. S razvojem tržišta kapitala, transakcijski troškovi investiranja u inozemstvu smanjuju se. To stvara nemogućnost, ponekad i nevoljkost zemalja, da oporezuju financijski kapital i vrlo visoke dohotke pojedinaca visokim porezima. Kako međunarodno tržište kapitala postaje sve integriranije i učinkovitije, zemljama je sve teže oporezivati mobilni kapital stopama koje su znatno iznad onih koje se mogu pronaći u inozemstvu. Oporezivanje dohotka od financijskog kapitala predstavljalo je Europskoj uniji velik problem, a zemlje su bile prisiljene ili smanjiti granične porezne stope ili uvesti dvostruki porez na dohodak. Činjenica da su granične

porezne stope na dohodak pojedinaca tokom devedesetih godina prošlog stoljeća padale u većini zemalja govori u prilog utjecaju globalizacije.

7. Rastuće inozemne aktivnosti

U svijetu u kojem je razmjena informacija između poreznih vlasti ograničena, inozemne aktivnosti omogućuju pojedincima da ne prijave dio ili čak cijelu inozemnu zaradu svojim nacionalnim poreznim vlastima. Istovremeno im je sve jednostavnije svoju štednju plasirati u inozemstvo na načine koji će im omogućiti izbjegavanje plaćanja poreza. Primjerice, neke zemlje omogućuju nerezidentima otvaranje *tax free* bankovnih računa.

Europska komisija nastojala je spriječiti problem zagovarajući minimalne poreze na dohodak od financijske imovine, no prijedlog je naišao na oštro protivljenje nekih europskih zemalja. (Tanzi, 2001.)

8. Kupovanje u inozemstvu

Posljednji fiskalni termit je rastući broj putovanja pojedinaca u inozemstvo što im omogućuje kupovinu u inozemstvu, pogotovo skupljih dobara, na mjestima gdje su porezi na promet niski. To je zemljama omogućilo da namjerno snize porez na promet i trošarine, naročito na luksuzne proizvode, kako bi privukle inozemne kupce. Ovaj oblik porezne konkurencije progresivno je smanjivao slobodu koju zemlje imaju u postavljanju poreza i trošarina na proizvode koji su visokih cijena i jednostavno transportirani. Kako troškovi putovanja (u obliku novca i vremena) opadaju i sve su dostupnija putovanja u inozemstvo, postaje sve teže održavati visoke poreze na luksuzne proizvode. Osim toga, nekim je pojedincima niža cijena dobara koja nisu luksuzna, poput cigareta, alkoholnih pića i goriva, motivacija da prelaze granice kako bi ih kupili u susjednim zemljama gdje su oni jeftiniji radi nižeg oporezivanja.

2.5 Utjecaj globalizacije u fiskalnom području, odnosno na dizajn i razvoj poreznih sustava i oporezivanje

Kreiranje porezne politike predstavlja jedan od središnjih elemenata nacionalne politike jer ona utječe na dostupnost i raspodjelu javnih dobara, omogućava vlasti preraspodjelu sredstava u segmente gospodarstva i pojedince s niskom dohotkom, a oporezivanje je također važan alat za poticanje domaće štednje i ulaganja te za privlačenje stranog kapitala. Stoga učinci globalizacije neizbježno zahvaćaju poreznu politiku i porezne sustave zemalja, koji postaju alat za upravljanje trgovinskim i investicijskim odnosima zemlje s ostatkom svijeta te zaštitu domaće ekonomije od vanjskih šokova. U kontekstu globalizacije, dizajn i održavanje nacionalnih fiskalnih politika vođen je dvjema ciljevima: povećati konkurentnost domaćih poslovnih subjekata napram stranih te privući strani kapital i štednju uz istovremeno zadržavanje domaćeg kapitala. (Ndikumana, 2014.)

Vito Tanzi (Tanzi, 2011.) istaknuo je kako su moderni porezni sustavi razvijeni ponajviše u periodu od 1930. do 1960. kad su postojale značajne restrikcije u trgovini za vrijeme Velike depresije i Drugog svjetskog rata, kretanja kapitala bila su ograničena, inozemna ulaganja bila su skromna te je posljedično bila ograničena uloga multinacionalnih subjekata, međunarodna mobilnost ljudi bila je niska (osim emigracija) te gotovo nije postojala kupovina u inozemstvu od strane pojedinaca. U tom je razdoblju porezni teret većine zemalja bio relativno nizak jer vlasti tada još uvijek nisu uzimale u obzir brojne društvene i ekonomske odgovornosti. Tada su predstavljene i dvije važne inovacije za područje oporezivanja: uvođenje koncepta “globalnog i progresivnog” poreza na dohodak te uvođenje poreza na dodanu vrijednost; a koje su doprinijele porastu visine poreza i u mnogim zemaljama OECD-a premašio je 40 % BDP-a[3]. Ove inovacije u industrijskim su zemljama kasnije omogućile i financiranje mirovina (tzv. doprinosi za socijalno osiguranje), te je poreznim sustavima mnogih zemalja omogućeno financiranje velikih zahtjeva za javnim prihodima koje su rastuće funkcije vlasti stvarale.

[3] Za usporedbu, porezni je teret ranije uglavnom bio manji od 30 % BDP-a kod industrijskih zemalja te polovica ove razine u zemljama u razvoju.

Posljednih pet desetljeća kreiranje poreznih sustava iskusilo je tri glavne promjene. Prva od njih je uvođenje poreza na dodanu vrijednost (PDV) koji je danas najrasprostranjeniji oblik poreza na potrošnju. Drugi glavni događaj bilo je generalno snižavanje i izravnavanje zakonom propisanih poreznih stopa za pojedince i korporacije s visokim dohotkom, odnosno profitom. Treća promjena je nedavni poticaj za razmatranje pravičnosti u poreznoj politici. 1960.-ih godina naglasak je bio na porezu na dohodak te se progresivni sveobuhvatni porez na dohodak smatrao idealnim poreznim režimom, a neizravni porez na potrošnju smatrao se nužnim zlom. 1980.-ih godina oporezivanje se već promatra u kontekstu tržišno orijentiranih reformi te PDV postaje preferirani oblik oporezivanja. No, porez na dohodak i dalje je ostao važan, a promjene su se odnosile na sniženje poreznih stopa i širenje osnovice. (Ndikumana, 2014.)

Od 1980. pa sve do danas, pod utjecajem globalizacije ističu se brojni događaji s potencijalno velikim implikacijama na porezne sustave. Neki od najvažnijih su:

- otvaranje ekonomija i rast međunarodne trgovine,
- porast trgovine praćen je porastom prekograničnih kretanja kapitala, omogućen uklanjanjem prepreka kapitalnoj mobilnosti te razvojem tehnologije koji je udaljenu komunikaciju učinio brzom i jeftinom,
- enormni porast značaja multinacionalnih kompanija u promicanju trgovine između dijelova istog poduzeća smještenih u različitim zemljama te u financiranju izravnih ulaganja,
- međunarodne aktivnosti, popraćene povećanjem dohotka po glavi stanovnika, snižavanjem troškova prijevoza i promjenama politika, vodile su u veću mobilnost pojedinaca. Omogućeno je zarađivanje dijelova ili čitavog prihoda izvan zemlje prebivališta, a istovremeno i trošenje izvan zemalja u kojima žive.

Pod utjecajem ovih promjena, zemlje više ne mogu u kreiranju i razvoju svojih poreznih sustava voditi računa samo o unutrašnjim faktorima već moraju voditi računa i o međunarodnim faktorima te posljedicama rastuće globalizacije koje na njih utječu. (Tanzi, 2011.)

Globalizacija je fenomen za koji se smatra da je radikalno promijenio međunarodnu ekonomiju; među ostalim jer je ograničila mogućnosti nacionalnih vlasti u području

oporezivanja, u uvjetima sve veće mobilnosti kapitala i fleksibilnosti u poslovanju multinacionalnih kompanija. Tehnološki napredak omogućio je brzu komunikaciju i razmjenu informacija na globalnoj razini, a napredak u obradi podataka olakšao je analizu velikih količina podataka; što je također važan element u donošenju odluka na globalnoj razini. (Roxan, 2012.)

Luković (2015.) također uočava da je rastuća globalizacija značajno umanjila mogućnosti vlasti u prikupljanju prihoda od poreza te kreiranje politika neovisno o tržištu i ostalim jurisdikcijama.

U prošlosti, kad su države međusobno pregovarale o poreznim ugovorima, sporazumima i konvencijama, oni su bili unutar okvira nacionalnog suvereniteta u poreznoj politici. Proces globalizacije to je promijenio; poglavito pitanja dizajna poreznog sustava, razine oporezivanja, kombinacije poreza te porezne administracije. (Asher i Rajan, 2001.)

U povijesnim zabilješkama postoje dokazi o relativnoj otvorenosti ekonomija, jer je već u razdoblju od 1870. do početka Prvog svjetskog rata zabilježena razmjena dobara i kapitala između zemalja, a također i migracije stanovništva u potrazi za boljim životom. Prodornost globalizacije posljednjih desetljeća ističe se, među ostalim, u razvoju tehnologije koja omogućuje izvanredne mogućnosti u razmjeni podataka i informacija, smanjenjem troškova prijevoza robe i ljudi te progresivnim prijenosom suvereniteta sa zemalja na međunarodne organizacije i sporazume. Zemlje više nemaju opciju ostati u potpunosti izolirane od ostatka svijeta te na njihove ekonomije utječu događaji u ostatku svijeta. U fiskalnom području javlja se potreba za reformama; koje su posebno osjetljive kod zemalja u razvoju i neke zahtijevaju povećanje javnih rashoda. Ako globalizacija u zemlji uzrokuje poremećaje u sustavu socijalne zaštite nastat će snažni pritisci na vlast da se sustav socijalne zaštite zamijeni modernijim. Noviteti mogu biti naknade za nezaposlene, obiteljske naknade, osiguravanje minimalne mirovine, prekvalifikacije radnika, besplatni obroci za školsku djecu i sl., no ove ideje mogu dovesti do daljnjeg porasta javnih rashoda. (Tanzi, 2004.)

Tanzi zaključuje da će kod većine zemalja u razvoju, gdje je javna potrošnja znatno niža nego u industrijskim zemljama, otvaranje tržišta dovest do veće javne potrošnje i potrebe za podizanjem poreza. Kod industrijskih zemalja, koje u startu imaju širi javni sektor zbog

većeg blagostanja u kojem se zemlja nalazi, glavna su fiskalna briga bile visoke razine oporezivanja. Tu će globalizacija imati tendenciju smanjiti razine poreza te smanjiti javnu potrošnju. Globalizacija stvara pritisak prema snižavanju razine oporezivanja; ponajprije jer globalizacija i otvaranje ekonomija zahtijevaju eliminiranje poreza u vanjskoj trgovini. Zemljama u razvoju ovi su prihodi bili značajan dio ukupnih prihoda, a gubitak može stvoriti poteškoće i potrebu da se nadomjeste drugim porezima. Povećanje mobilnosti financijskog kapitala prisiljava zemlje da smanje njegovo oporezivanje, a u nekim je zemljama to dovelo do uvođenja dvostrukog poreza na dohodak koji financijski kapital oporezuje po nižim stopama. Zatim, zemljama je postalo teško postaviti visoke poreze na luksuzna dobra s obzirom da je postalo veoma jednostavno nabaviti ih iz zemalja gdje su porezi na takva dobra niski, a najmanji utjecaj bio je kod poreza na dodanu vrijednost. (Tanzi, 2004.)

U industrijskim zemljama uočeno je značajno povećanje u javnoj potrošnji u drugoj polovici prošlog stoljeća, a ono je poglavito rezultat porasta transfernih plaćanja i subvencija poduzećima i obiteljima povezano sa stvaranjem države blagostanja. Cilj ovih transfera nisu bili siromašni pojedinci, već su radi političkih pritisaka i vizije uloge države koju podrazumijeva država blagostanja, ovi transferi davani svima. To ih je učinilo veoma skupima te vodilo ogromnom povećanju udjela javne potrošnje i poreza u BDP-u (početkom 2000.-ih porezi su činili oko 40 BDP-a). Kod zemalja u razvoju situacija je nešto drugačija; te su porezi u prosjeku bili ispod 20 % BDP-a i visoki iznosi javne potrošnje bili su teško ostvarivi. Globalizacija je kod većine njih dovela do pritisaka prema povećanju javne potrošnje, kako bi se poboljšala infrastruktura i institucije te mogli financirati troškovi vezani s promjenama u fiskalnoj politici i troškovi uzrokovani ubrzanom globalizacijom. Radi slabijeg proračunskog nadzora, zemlje u razvoju koristile su svoje javne resurse manje učinkovito od industrijskih zemalja, te se stoga kao važno nameće promoviranje veće efikasnosti u javnoj potrošnji. (Tanzi, 2004.)

Egger, Nigai i Strecker uočili su da se u tzv. ranom (predliberalizacijskom) razdoblju učinak globalizacije na relativnu veličinu ukupnih poreznih prihoda za zemlje OECD-a ne može precizno procijeniti. U tom razdoblju zemlje OECD-a odgovorile su na porast trgovine prikupljanjem dodatnih prihoda od poreza na tvrtke, zaposlenike i robu. Nasuprot tome, u kasnijem (postliberalizacijskom) razdoblju otkriveni su vrlo snažni učinci

globalizacije na omjer prihoda i BDP-a za zemlje OECD-a. Rezultati prikazuju da je otvorenost u trgovini povećala relativni iznos prihoda prikupljenih od poreza vezanih uz zaposlenike te robne transakcije. Rezultati istraživanja bazirani na međunarodnim podacima pokazali su da su posebice vlasti razvijenih zemalja smanjivale prosječne poreze za one koji ostvaruju visoke dohotke u odgovoru na trgovinu i migracijsku otvorenost, dok su istovremeno povećavale ih za one koji ostvaruju srednje i niže dohotke; sve kako bi se zadržali prihodi od poreza na rad. Globalizacija je povećala pritisak na vlade zemalja OECD-a u prikupljanju više dodatnih poreznih prihoda, prvenstveno kroz povećanje poreza na dohodak. U razdoblju od 1980. do 1993. odgovor na globalizaciju uključivao je povećanje progresivnosti relativnog poreznog opterećenja i prosječnog efektivnog rasporeda poreza na dohodak. Nasuprot tome, između 1994. i 2007. porast globalizacije dovelo je do porasta poreznih stopa i poreznog opterećenja srednje i više srednje klase te umanjenje za najveće zarađivače. Autori smatraju da je ovo dijelom posljedica prekograničnih migracija visokokvalificiranih radnika s visokim primanjima, a dijelom radi intenziviranja porezne konkurencije između vlada za iste radnike. (Egger, Nigai i Strecker, 2016.)

Iz nacionalne perspektive, porezni prihodi postajali su sve važniji kako su viši nivoi nezaposlenosti i porast udjela umirovljenika u većini zemalja OECD-a pomogli stvaranju sve većih troškova u području socijalne skrbi. S porastom neoliberalizma, državna potrošnja povećavala se do oko 35-40 % BDP-a u zemljama OECD-a. Kako bi se pokušalo držati korak s državnim izdacima, porezni prihodi kao udio u BDP-u porasli su s 23 % 1965. na oko 33 % 1999.; s rastućim doprinosima za socijalno osiguranje. Novac za porezne prihode mora doći iz potrošnje ili ulaganja te, s obzirom na raširenо usporavanje rasta produktivnosti rada u Europi od 1973., ovo predstavlja posebne poteškoće. Svako povećanje udjela poreza u BDP-u, koje je potrebno za financiranje povećanih troškova socijalne skrbi, mora smanjiti već ionako spor rast životnog standarda. (Strauss, 2012.)

U globaliziranom svijetu, imati otvorenu ekonomiju esencijalno je kako bi se održala jaka nacionalna ekonomija. Jedna od najvažnijih prednosti je omogućivanje poslovnim subjektima i pojedincima da prenose svoje poslovne operacije izvan zemlje prebivališta. Poduzeća će svakako težiti transferu proizvodnje u zemlje gdje je ona jeftinija ili

oporezivanje niže. Kako bi se promoviralo globaliziranje poslovanja i izbjeglo dvostruko oporezivanje, mnoge su zemlje ulazile u sporazume o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. Osim toga, oblik popularan u današnje vrijeme je *porezni odmor* ili *porezni praznik*[4] koji se smatra jednim od najpopularnijih poreznih olakšica među zemljama u razvoju jer omogućava izuzeća od plaćanja poreza u određenom vremenskom razdoblju. Također se smatra da *porezni odmori* čine poduzeća sklonijima preusmjeravanju dohotka u porezne oaze te posljedično manjem investiranju u zemljama prebivališta. (Lentz, 2016.)

Globalizacija uzrokuje brojne izazove u oporezivanju i oblikovanju poreznih sustava i razvijenim zemljama i zemljama u razvoju. Izazovi proizlaze iz povećane mobilnosti kapitala i jednostavnijim premještanjem dobiti i štednje jer je pojedincima i kompanijama omogućeno koristiti nejednakosti u institucionalnom i regulatornom okruženju, kao i nedostatak transparentnosti u međunarodnim transakcijama. To stvara opterećenje poreznim sustavima država koji moraju postići ravnotežu u mobilizaciji državnih prihoda s jedne strane, te olakšavanju trgovine i privlačenju investicijskog kapitala i štednje s druge strane. (Ndikumana, 2014.)

Srednja klasa predstavlja ranjivu kategoriju koja bi mogla osjetiti značajne negativne učinke globalizacije. Naime, velike korporacije i bogati pojedinci pronaći će načine za smanjenje svoje porezne obveze *bijegom* u porezne oaze te će teret manjka poreznih prihoda ponajviše biti na srednjoj klasi koja čini značajan dio radne snage većine zemalja i njihovo veće porezno opterećenje znači manju potrošnju. (Poole, 2019.)

Danas dio masivnog kapitala čuvanog u poreznim oazama pripada ekonomskim i političkim elitama zemalja u razvoju koje na taj način izbjegavaju plaćanje poreza na ostvarenu zaradu. Posljedica je značajno regresivno oporezivanje i relativno veći teret oporezivanja srednje klase. Stoga globalizacija i sve veći značaj poreznih oaza indirektno doprinose povećanju dohodovne nejednakosti u zemljama u razvoju. S obzirom da se značajni iznosi kanaliziraju putem poreznih oaza te nisu ugrađeni u državne evidencije

[4] engl. Tax holiday

prihoda i rashoda, vjerojatno je da standardne mjere blagostanja i nejednakosti pružaju neadekvatni prikaz stvarnog obujma nejednakosti. (Ndikumana, 2014.)

Egger, Nigai i Strecker ističu da je posljednjih desetljeća s dramatičnim porastom globalne integracije svjetske ekonomije porasla i nejednakost među zemljama. Globalizacija je povećala udio poreznih prihoda koji se prikupljaju od poreza po osnovi zaposlenja, a relativni porezni teret srednje klase naspram onih s vrlo visokim te najnižim primanjima povećan je, pogotovo u industrijaliziranim dijelovima svijeta. Promjene su potaknute i izmjenama u zakonima o porezu na dohodak kod brojnih zemalja koje su omogućile relativno agresivnije oporezivanje srednje klase u odnosu na krajnosti distribucije dohotka. (Egger, Nigai i Strecker, 2016.)

Globalizacija otvara prilike za pokretanje konkretnih akcija koje bi mogle stvoriti koristi široj zajednici, poput globalnih javnih dobara u koje se ubrajaju mir i politička stabilnost, zaštita i očuvanje prirodnog okoliša, očuvanje sigurnosti hrane, iskorjenjivanje gladi i siromaštva, te borba protiv zaraznih bolesti i pandemija. No, globalizaciju prate i izazovi koji utječu na stabilnost globalnog ekonomskog sustava i okoliš, te pojave čije se negativne posljedice ne mogu zadržati unutar granica zemlje izvora. Suprotno pojmu javna dobra (engl. *public goods*) javlja se pojam "*global public bads*" koji označava negativne posljedice globalizacije poput klimatskih promjena, propadanja ekosustava, zaraznih bolesti, terorizma te ne manje važnog rizika globalne financijske nestabilnosti. (Ndikumana, 2014.)

Neki od globalizacijskih trendova koji se uočavaju su razvoj tehnologije, institucija, infrastrukture i pravnih sustava koji prate intenzivnije međunarodno kretanje robe, kapitala, ljudi i informacija. Globalizacija je omogućila porast obujma međunarodne trgovine i promoviranje slobodne trgovine, uklanjanje carina i osnivanje slobodnih trgovinskih zona koje imaju niske carine ili uopće nemaju carine za zemlje članice. Radi ukidanja ili smanjenja kontrole kretanja kapitala porastao je međunarodni tijek kapitala, povećan je broj međunarodnih putovanja i migracije, a razvoj globalne telekomunikacijske infrastrukture omogućio je brzi i lako dostupni protok informacija. Nepovoljni trendovi odnose se spomenute nedostatke globalizacije, a prvenstveno se vežu uz onečišćenje okoliša, pretjerano korištenje ograničenih izvora energije, porast kriminala i terorizma, te

socijalne razlike i ekonomske uvjete u zemljama (fenomen u kojem bogati postaju još bogatiji, a siromašni još siromašniji). (Grgić, Bilas, 2008., str. 605.-607.)

Učinke koje trgovina ima na zaštitu okoliša možemo svrstati u tri skupine: povoljni učinci, nepovoljni učinci te učinci koji variraju među zemljama i ovise o lokalnim komparativnim prednostima. Jedno od popularnih razmišljanja je kako je globalizacija moćna sila koja potkopava regulaciju vezanu uz zaštitu okoliša, a fenomen *"utrke do dna"*[5] čini pritisak na zemlje da ublaže svoje regulacijske standarde kako bi bile konkurentnije. Trgovina i investicije jedni su od načina za poticanje ekonomskog rasta, a zemlje s ciljem povećanja konkurentnosti u trgovini i privlačenju investicija smanjuju regulacijske barijere, posebice one vezane za zaštitu okoliša. (Grgić, Bilas, 2008., str. 122.-123.)

2.5.1 Fenomen porezne konkurentnosti

Globalizacija je omogućila poreznu konkurentnost; odnosno privlačenje stranog financijskog kapitala i izravnih inozemnih ulaganja, privlačenje stranih potrošača, radnika i štediša, te bogatih pojedinaca. Zemljama je omogućeno da svoje porezno opterećenje *izvoze* te uzimaju dio poreznih osnovica drugih zemalja. Porezna osnovica može se promatrati kao "svjetska porezna osnovica", zajednički resurs koji sve zemlje žele iskoristiti. Snižavanjem poreznog opterećenja, zemlje ili dijelovi zemalja postaju atraktivniji od ostalih onim subjektima koji žele smanjiti svoju poreznu obvezu. No, porezna konkurentnost ima značajnu ulogu u stvaranju napetosti i diplomatskih problema između zemalja i grupa zemalja. U novije vrijeme možemo ih uočiti između Europske unije i Švicarske (kao i između zemalja EU), Europske unije i SAD-a te između karipskih zemalja i zemalja OECD-a, među ostalima. (Tanzi, 2011.)

Zagovaratelji globalizacije i porezne konkurentnosti ističu da porezna konkurentnost prisiljava zemlje na snižavanje poreznih stopa[6]; snižavanjem ukupnih prihoda od poreza

[5] engl. *race to the bottom*

[6] teorija pokazuje da niže porezne stope posredno dovode do nižih troškova socijalne skrbi te doprinose učinkovitijim ekonomijama

vlasti će biti prisiljene umanjiti neučinkovitu javnu potrošnju, štednja se usmjerava tamo gdje se koristi produktivnije, a kreatorima ekonomskih politika nameće se promišljanje o ekonomskoj ulozi države kako bi ona bila učinkovitija. S druge strane, kritičari porezne konkurentnosti smatraju da ona može dovesti do povećanja fiskalnog deficita i javnog duga (jer javna potrošnja može biti politički ili pravno nefleksibilna), nema sigurnosti da će u situaciji potrebe doći do rezanja u neučinkovitom dijelu javne potrošnje, u pokušaju nadoknade izgubljenih prihoda vlast može uvesti nepopularne i loše porezne oblike, veće oporezivanje rada može stimulirati rast sive ekonomije, a također može doći do smanjenja predvidljivosti poreznog sustava i posljedično negativnog utjecaja na investicijsku klimu. (Tanzi, 2011.)

Porezna konkurentnost istaknuta je tema kod nekih zemalja Europske unije jer je omjer poreza i BDP-a u EU veoma visok u usporedbi s međunarodnim prosjecima. Većina starih zemalja članica zadržala je relativno visoke stope poreza na dobit u usporedbi s novim članicama EU i ostalim zemljama koje su prisvojile niže stope za oporezivanje dobiti. Mnoge nove članice EU postale su atraktivnije zahvaljujući poboljšanjima u svom poreznom okruženju, poput nižih poreznih stopa i veće učinkovitosti porezne administracije. Zemlje u razvoju danas se učestalo nalaze u situaciji da moraju ponuditi inozemnim investitorima stimulativno porezno okruženje kako bi gradile i održavale svoj položaj na međunarodnim tržištima kapitala. (Luković, 2015.)

Tanzi (Tanzi, 2004.) zaključuje da je porezna konkurentnost stvorila značajano smanjenje graničnih stopa poreza na dohodak i poreza na dobit. U razdoblju od 1980.-ih do početka 2000.-ih ove su stope smanjene u prosjeku za 20 postotnih bodova. Bez kompenzacije u obliku širenja porezne osnovice, ovo bi smanjenje dovelo do pada prihoda.

Diljem svijeta postoji oko tri tisuće sporazuma o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, a njihova je svrha razrezati pravo na oporezivanje pojedinaca i kompanija koji zarađuju novac u inozemstvu između dviju država. Ovi sporazumi nastali su prije stotinjak godina, kako su kompanije započele poslovati međunarodno i primale porezne prijave za isti novac od strane više država. Stoga su države potpisivale ove sporazume kako bi bilo jasno koja će država dobiti porez u određenoj situaciji. Danas je njihova uloga mnogo manje važna, jer brojne države samostalno poduzimaju korake kako bi se spriječilo

dvostruko oporezivanje inozemnog dohotka ili profita. Potkovano procesom globalizacije, ovi sporazumi u novije se vrijeme koriste za poreznu konkurenciju; primjerice kao poticaj koji se nudi samo investitorima iz određene zemlje. Mnogi sporazumi potpisani od strane zemalja u razvoju sklopljeni su u nadi da će privući ulaganja. Kad država potpiše ovaj sporazum ona dobrovoljno prihvaća ograničenja u svojoj mogućnosti oporezivanja prekograničnih transakcija, no time može privući pojedince i kompanije koje na takav način žele smanjiti svoju poreznu obvezu. Borba protiv ovakvog načina izbjegavanja plaćanja poreza dugotrajna je jer je potrebno mijenjati zakon, a za promjene ovih sporazuma obje se strane moraju složiti. Lobiranje multinacionalnih kompanija i dalje je snažan pokretač širenja ovakvih poreznih ugovora, te one mogu izraziti interes za investiranje u određenu zemlju i istovremeno zahtjevati sporazum koji će im smanjiti porezni teret. (Fitzgibbon, 2019.)

2.6 Porezna pravila OECD-a u borbi protiv porezne evazije

OECD-ov Akcijski plan u borbi protiv erozije porezne osnovice i premještanja profita (BEPS) bio je korak na svjetskoj razini u borbi protiv negativnih učinaka globalizacije. Pojam BEPS (od engl. *Base Erosion and Profit Shifting*) odnosi se na situacije u kojima interakcija poreznih pravila različitih zemalja dovodi do situacije dvostrukog neoporezivanja, odnosno da dobit nije oporezovana niti jednom zbog postojećih nedostataka u poreznim sustavima ili zbog primjene bilateralnih poreznih ugovora; te na aranžmane kojima se postiže nikakvo ili nisko oporezivanje preusmjeravanjem dobiti iz nadležnosti u kojima se odvijaju aktivnosti koje ju stvaraju. (OECD, 2013., *Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting*)

Akcijski plan identificira akcije potrebne za rješavanje problema BEPS-a, postavlja rokove za provedbu tih aktivnosti te identificira potrebne resurse i metodologiju za njihovo provođenje. Navedene akcije su:

1. *Adresiranje poreznih izazova digitalne ekonomije,*
2. *Neutraliziranje efekata hibridnih neusklađenih sporazuma,*
3. *Jačanje pravila vezanih uz kontrolirane strane kompanije (engl. Controlled Foreign*

Company, CFC),

4. *Ograničavanje erozije porezne osnovice putem odbitaka kamata i drugim financijskim plaćanjima,*

5. *Učinkovitije suočavanje sa štetnim poreznim praksama, vodeći računa o transparentnosti i suštini,*

6. *Sprječavanje zloupotrebe ugovora i sporazuma,*

7. *Sprječavanje umjetnog izbjegavanja statusa stalne poslovne jedinice,*

8., 9. i 10. *Zajamčiti da su ishodi korištenja transfernih cijena u skladu sa stvaranjem vrijednosti*[7]*,*

11. *Uspostavljanje metodologije za prikupljanje i analizu podataka o BEPS-u i radnjama za otkrivanje BEPS-a,*

12. *Zatražiti od poreznih obveznika razotkrivanje njihovih aranžmana u agresivnom poreznom planiranju,*

13. *Ponovno pregledavanje dokumentacije o transfernim cijenama,*

14. *Učiniti mehanizme za rješavanje sporova učinkovitijima,*

15. *Razvijanje multilateralnog instrumenta*.

Akcijski plan objavljen je 2013. godine, a postavljeni rokovi za pojedine akcije bili su tokom 2014. i 2015. (OECD, 2013., *Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting*)

U nastavku slijede neki od postignutih rezultata. Vezano za Akciju 1 ističe se sporazum[8] koji su postigli članovi OECD/G20 skupine u svibnju 2019., a program rada pruža detaljne upute radnim skupinama kako bi se postiglo rješenje poreznih izazova koje donosi digitalizacija. Cilj je osigurati minimalnu razinu oporezivanja za multinacionalne kompanije i osigurati jednake uvjete za tradicionalne i digitalne tvrtke. (OECD, 2020., *Action 1 Tax Challenges Arising from Digitalisation*) Akcija 2 usmjerena je na hibridne aranžmane koji su uzrokovali znatnu eroziju poreznih osnovica pogođenih jurisdikcija. Ujedinjeno Kraljevstvo, Australija i Novi Zeland donijeli su zakonodavstvo u skladu sa zajedničkim pristupom iz Akcije 2, a države članice EU usvojile su Direktivu Vijeća (EU)

[7] Akcija 8 odnosi se na nematerijalnu imovinu, Akcija 9 na pitanja vezana uz rizik i kapital, a Akcija 10 na ostale visoko rizične transakcije

[8] engl. *Programme of Work to Develop a Consensus Solution to the Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy*

2017/952. (OECD, 2020., *Action 2 Neutralising the effects of hybrid mismatch arrangements)*

Akcija 3 odgovor je na rizik da porezni obveznici mogu "oduzeti" poreznu osnovicu svojoj zemlji rezidentnosti prebacivanjem prihoda u inozemnu kompaniju koju oni kontroliraju. Do sredine 2019. gotovo pedeset zemalja OECD/G20 okvira donijelo je pravila o ovim kompanijama. Sve članice EU imaju na snazi ova pravila od početka 2019. nakon usvajanja Direktive Vijeća (EU) 2016/1164. (OECD, 2020., *Action 3 Controlled Foreign Company*) Već sredinom 2019. nekoliko članica OECD-a usvojilo je pravila o ograničavanju kamata ili bilo u fazi usklađivanja domaćeg zakonodavstva s preporukama iz Akcije 4. Od početka 2019. sve članice EU primjenjuju ograničenje kamate koje ograničava odbitne troškove pozajmljivanja poreznih obveznika na 30 % EBITDA. (OECD, 2020., *Action 4 Limitation on Interest Deductions*)

Akcija 6 bori se protiv zloupotrebe ugovora i sporazuma o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. Prvi osvrt na implementaciju minimalnih standarda proveden 2018. i 2019. otkrio je kako je velika većina članica uključivog okvira započela obvezivanje provoditi u djelo te je u procesu izmjene svoje mreže ugovora. (OECD, 2020., *Action 6 Prevention of tax treaty abuse*) Akcija 7 bori se protiv strategija za izbjegavanje plaćanja poreza *umjetnim* izbjegavanjem statusa stalne poslovne jedinice. Jurisdikcije su tijekom 2016. pregovarale o instrumentu za izmjenu postojećih bilateralnih poreznih ugovora kako bi se definirala "oporeziva prisutnost" stranih kompanija i ograničila upotreba brojnih iznimki. Promjene su u 2017. postale dio multilateralnog instrumenta koji je potpisalo gotovo devedeset jurisdikcija, a oko polovine potpisnika do sada je usvojilo članke koji implementiraju promjene u definiranju stalne poslovne jedinice. (OECD, 2020., *Action 7 Permanent establishment status*)

Akcije 8 do 10, koje se odnose na transferne cijene, pojašnjavaju i jačaju postojeće standarde, uključujući upute za primjenu *načela nadohvat ruke*[9] i pristup određivanju prikladnih cijena nematerijalnih vrijednosti unutar *načela nadohvat ruke*. Nematerijalna imovina teže procjenjive vrijednosti i nadalje ima znatan doprinos u eroziji porezne

[9] engl. *Arm's length principle*, označava načelo da se transakcije između povezanih poduzeća procjenjuju kao da su poduzeća neovisna

osnovice i premještanju profita; kao i obavljanje transakcija koje nisu komercijalno racionalne i određenih plaćanja između članica grupe. (OECD, 2020*., Action 8-10 Transfer Pricing*) Povećanje kvalitete podataka i analitičkih alata u okviru Akcije 11 smatra se ključnim za utvrđivanje utjecaja izbjegavanja plaćanja poreza i učinaka implementiranih mjera. Početkom 2019. pokrenuta je baza podataka sa statistikama vezanima za porez na dobit. U razvoju ove baze OECD je usko surađivao s članicama uključivog okvira i ostalim jurisdikcijama koje su bile voljne sudjelovati, te stoga ova baza uključuje informacije za više od stotinu jurisdikcija. (OECD, 2020*., Action 11 BEPS data analysis*)

Akcija 12 sadrži preporuke vezane za kreiranje pravila o obveznom objavljivanju agresivnih shemi poreznog planiranja. Usvajanjem Direktive Vijeća (EU) 2018/822 došlo je do značajnog prihvaćanja obveznih pravila o objavljivanju kod brojnih jurisdikcija. Rezultat je poboljšano izvještavanje poreznih vlasti EU o prekograničnom agresivnom poreznom planiranju, *offshore* strukturama i shemama izbjegavanja *Zajedničkog standarda izvještavanja*. (OECD, 2020., *Action 12 Mandatory Disclosure Rules*) Akcija 13 daje primjer *Izvještaja po državama* (engl. *Country-by-Country Report*) koji sadrži agregirane podatke o globalnoj raspodjeli prihoda, dobiti, plaćenim porezima i gospodarskoj aktivnosti između jurisdikcija u kojima posluju, a koji su velike multinacionalne kompanije dužne pripremiti na godišnjoj razini. Prve razmjene ovih izvještaja održane su u lipnju 2018., a u srpnju 2020. objavljen je set agregiranih i anonimnih podataka koji pruža informacije o globalnim poreznim i ekonomskim aktivnostima gotovo četiri tisuće multinacionalnih kompanija s djelovanjem u više od stotinu jurisdikcija širom svijeta. (OECD, 2020., *Action 13 Country-by-Country Reporting)*

OECD pruža mehanizam, nazvan *Procedura obostranog dogovora* (engl. *Mutual Agreement Procedure, MAP*), neovisan o uobičajenim pravnim lijekovima u domaćem zakonu, putem kojih nadležna tijela država iz ugovora mogu riješiti razlike ili poteškoće u pogledu interpretacije ili primjene OECD-ove Konvencije na obostrano dogovorenoj osnovi. Na globalnoj razini uočen je znatan porast broja slučajeva koji su u postupku rješavanja nadležnih tijela, potaknute su promjene u njihovoj strukturi i organizaciji te su mnoge jurisdikcije uvele smjernice kako bi poreznim obveznicima pružile jasna pravila. (OECD, 2020., *Action 14 Mutual Agreement Procedure*)

Akcija 15 odnosi se na multilateralni instrument koji nudi konkretna rješenja vlastima kako bi se zatvorile “rupe” u međunarodnim poreznim ugovorima kroz prenošenje rezultata BEPS projekta u bilateralne porezne ugovore. U studenom 2016. više od stotinu jurisdikcija zaključilo je pregovore o Multilateralnoj konvenciji za implementaciju mjera povezanih s poreznim ugovorima za sprječavanje BEPS-a. Multilateralni instrument je stupio na snagu 1. srpnja 2018. te već pokriva više od devedeset jurisdikcija. (OECD, 2020., *Action 15 Multilateral Instrument*)

3 Mjesto i uloga multinacionalnih kompanija u svijetu

Multinacionalne kompanije[10] su nositelji globalizacije i internacionalizacije trgovine i proizvodnje. To su kompanije koje obavljaju svoje poslovne pothvate u dvije ili više zemalja i stoga imaju važnu ulogu u svjetskoj trgovini i investicijama.

Njihov razvoj započeo je tridesetih godina prošlog stoljeća kada su bile centralizirane; danas su pretežito decentralizirane i globalizirane te upravljanje nije više koncentrirano u matičnoj državi. Mnoge od njih imaju globalna istraživanja i razvoj te globalne marke, a regionalne profitne centre i upravljanje na regionalnoj razini. (Grgić, Bilas, 2008., str. 370.)

Razvoj multinacionalnih kompanija smatra se jednim od glavnih pokretača financijske globalizacije. Već je krajem devedesetih godina prošlog stoljeća petsto najvećih svjetskih multinacionalnih kompanija ostvarivalo oko jednu trećinu svjetskog društvenog proizvoda i kontroliralo oko 70 % svjetske trgovine. Porast broja multinacionalnih kompanija također je dramatičan; sedamdesetih godina bilo ih je oko sedam tisuća, početkom devedesetih oko trideset i sedam tisuća, a 1996. godine oko četrdeset i četiri tisuće (s oko dvjesto osamdeset tisuća podružnica u svijetu). (Čečuk, 2002., str. 30.-31.)

3.1 Obilježja multinacionalnih kompanija

Grgić i Bilas (2008., str. 608.-609.) prikazali su OLI pristup John H. Dunning-a. On faktore koji su važni da bi poduzeća postala multinacionalna i sačuvala sve aktivnosti unutar jedne poduzetničke jedinice navodi u pristupu “vlasništvo, lokacija, internalizacija” (OLI pristup, engl. *Ownership, Location and Internalization*) i smatra da ove uvjete poduzeće treba zadovoljiti simultano kako bi postalo multinacionalno. Prednosti koje donosi vlasništvo (engl. *Ownership*) su sposobnosti, resursi ili kompetencije koje su specifične za poduzeće i daju stranim poduzećima konkurentsku prednost naspram domaćih. Kapital znanja može se prenositi u strana postrojenja za proizvodnju uz niske troškove, dok se u istraživanju i razvoju te znanstvenim aktivnostima multinacionalnog poduzeća

[10] sinomini: transnacionalne korporacije, multinacionalna poduzeća

zapošljavaju visoko obrazovani radnici. Lokacija (engl. *Location*) označava da je proizvodnja u stranoj zemlji profitabilnija od izvoza, a prednosti su povezane sa specifičnostima zemlje domaćina. Internalizacija (engl. *Internalization*) implicira da "poduzeću može biti profitabilnije organizirati vlastitu proizvodnju u inozemstvu nego za to licencirati strano poduzeće." (Grgić, Bilas, 2008., str. 608.-609.)

Za uspješno djelovanje multinacionalnih kompanija potrebno je jedinstvo upravljanja, slična organizacija u različitim zemljama, internacionalno orijentirana okolina i institucije, koordinacija međunarodnih financijskih tržišta te stabilnost međunarodnih političkih odnosa. Zbog svojih visokih prihoda multinacionalne kompanije danas čine koncentraciju moći, a države često imaju slab utjecaj na njih iako im se interesi isprepliću. Svoje poslovanje šire u razvijenim zemljama i zemljama u razvoju, ovisno o interesima. Transferom tehnike i tehnologije pridonose razvoju slabije razvijenih zemalja, no često i ugrožavaju njihov suverenitet. Nemogućnost reguliranja i kontroliranja aktivnosti multinacionalnih kompanija na globalnoj razini izaziva zabrinutost i zemalja iz kojih one potječu i zemalja u razvoju. Pojavljuju se teškoće s oporezivanjem profita od investicija jer multinacionalne kompanije mogu manipulirati cijenama koje postavljaju u poslovanju s podružnicama, odnosno interkompanijskim transakcijama da bi se zaobišlo plaćanje poreza. OECD je donio smjernice za transferne cijene u kojima su postavljeni standardi za regulaciju intrakompanijskih transakcija, no nacionalna regulacija razlikuje se od zemlje do zemlje. (Grgić, Bilas, 2008., str. 370.-371.)

Multinacionalne kompanije u zemljama u razvoju često provode politiku mizernih nadnica, koje su ispod životnog minimuma. Primjerice, 1998. godine u određenim gospodarskim zonama u Kini otkriveno je da su proizvođači za kompanije kao što su Nike i Adidas plaćali radnike 13 centi po satu, dok je životni minimum u tim područjima tada iznosio 87 centi po satu. S druge strane, radnici u SAD-u su istovremeno za iste poslove dobivali 10 USD po satu. (Lovrinović, 2015., str 36.)

Neki od motiva za osnivanje multinacionalnih kompanija su: pristup rastućim tržištima, zaobilaženje carina i necarinskih ograničenja u trgovini, nabava sirovina, korištenje jeftinog rada, diverzifikacija rizika te veća efikasnost naspram domaćih ponuđača. Uz internacionalizaciju proizvodnje, sve su izraženije financijska liberalizacija i integracija. To

uključuje međunarodnu mobilnost izravnih investicija te liberalizaciju tržišta vrijednosnih papira i domaćeg financijskog sustava. (Grgić, Bilas, 2008., str. 333.-334.)

Devedesetih godina prošlog stoljeća mnoge multinacionalne kompanije restrukturirale su svoj lanac vrijednosti kroz eksternalizaciju aktivnosti[11] koje su imale manju dodanu vrijednost te fokusiranje na ključne aktivnosti visoke dodane vrijednosti. Pojam *outsourcing* označava relociranje jednog ili više stupnjava proizvodnje ka trećim osobama u zemlji ili inozemstvu, a pojam *offshoring* označava "premještanje jednog ili više stupnjeva proizvodnje iz zemlje u inozemstvo". *Outsourcing* može biti domaći, kad je proizvodnja eksternalizirana trećim osobama u zemlji, te strani ili međunarodni, kad se radi o eksternalizaciji proizvodnje trećim osobama u inozemstvu. Dislociranje proizvodnje u vlastite filijale u inozemstvu je "intrakompanijski" *offshoring*, dok premještanje proizvodnje drugoj kompaniji u inozemstvu označava eksternaliziranu i internacionaliziranu aktivnost (engl. *outsourced offshored activity*). (Grgić, Bilas, 2008., str. 372.-373.)

3.1.1 Liberalizacija i integracija financijskih tržišta

Šezdesetih godina prošlog stoljeća započela je integracija svjetskih financijskih tržišta nastankom i razvojem eurovalutnog tržišta, koje su činili depoziti denominirani u USD, a položeni u banke izvan SAD-a. Sedamdesetih godina kriza brettonwoodskog sustava uzrokovala je napuštanje sustava fiksnih tečajeva i prelazak na sustav fluktuirajućih tečajeva kako bi se monetarnom i fiskalnom politikom osiguralo održavanje unutarnje i vanjske ravnoteže i tada započinje proces liberalizacije kapitalnih transakcija između najrazvijenih zemalja. Do kraja 1980-ih godina većina najrazvijenijih zemalja, poput SAD-a, Njemačke, Japana i Velike Britanije, liberalizirala je i otvorila tržište kapitala.

Proces liberalizacije kretanja kapitala provodio se deregulacijom, no do jače liberalizacije i integracije međunarodnih financijskih tržišta dolazilo je s razvojem novih financijskih instrumenata i tehnološkim napretkom. Pod time se podrazumijeva povezivanje

[11] engl. *outsourcing*

bankarskih tržišta i tržišta kapitala, uklanjanje barijera za strane financijske institucije te dopuštanje prekograničnih financijskih usluga. Financijska integracija odvija se i bez sporazuma; ulaskom stranih banaka, sudjelovanjem stranih poduzeća na tržištu osiguranja te mirovinskim fondovima, zaduživanjem domaćih poduzeća na stranim tržištima te trgovanjem vrijednosnim papirima. Financijskoj integraciji pridonosi dijeljenje informacija među zemljama jer se harmoniziranjem pravila za upravljanje informacijama i registrima te dijeljenjem podataka između zemalja ona podupire. Neke od koristi koje je integracija donijela regionalnom tržištu su: veće izlaganje konkurenciji na međunarodnoj razini, poboljšana efikasnost u financijskom posredovanju i razvoj financijske industrije, efikasnija upotreba kapitala te veća fiskalna disciplina. (Grgić, Bilas, 2008., str. 334.-336.)

3.2 Faze u razvoju multinacionalnih kompanija

Lovrinović (2015., str. 24.-26.) navodi sljedećih pet faza u povijesnom razvoju multinacionalnih kompanija:

1. ***Traganje za sirovinama*** – Ova faza vremenski se podudara s prvom i drugom industrijskom revolucijom. Nova otkrića u tehnologiji (prvenstveno uporaba vodene pare za pokretanje strojeva) dovela su do povećanja proizvodne moći zemalja koje su oskudijevale u sirovinama, a potreba za nabavom sirovina također je dovodila do kolonijalnih osvajanja.
2. ***Osvajanje novih tržišta*** – Proizvodna moć pojedinih gospodarstava, primjerice Velike Britanije, Francuske, Njemačke, Nizozemske i Danske, toliko se povećala da je premašila potrebe domaćeg tržišta te se pojavila ideja izvoza na nova tržišta. Tu započinje internacionalizacija kompanija, najprije izvozom, a zatim i prodajom licenci, osnivanjem zajedničkih poduzeća u inozemstvu, izgradnjom sustava distribucije te sve do pokretanja vlastite proizvodnje u inozemstvu.
3. ***Upravljanje troškovima*** – Uslijed pojave sve veće konkurencije među multinacionalnim kompanijama u istim djelatnostima naglasak počinje biti na učinkovitijem upravljanju troškovima. Kompanije sve više vode računa o troškovima energenata, troškovima radne snage, poreznom opterećenju i veličini

tržišta te dolazi do premještanja čitavih proizvodnih pogona u zemlje gdje je proizvodnja profitabilnija.

4. ***Outsourcing*** – *Outsourcing* označava korištenje usluga drugih kompanija iz zemlje ili inozemstva kako bi se snizili troškovi poslovanja.
5. ***Stvaranje globalnih robnih marki*** – Posljednja faza je stvaranje globalnih robnih marki prepoznatljivih u čitavom svijetu.

3.3 Vrste multinacionalnih kompanija

Brojni autori prikazuju razne podjele multinacionalnih kompanija, a u nastavku su prikazane neke od njih. Grgić i Bilas (2008., str. 370.) prikazali su podjelu multinacionalnih kompanija u tri skupine: etnocentrične, policentrične i geocentrične. Etnocentrične multinacionalne kompanije imaju sjedište u jednoj zemlji, dok njihove podružnice nemaju nikakvu samostalnost. Policentrične imaju sjedište u jednoj zemlji te razne aktivnosti u više zemalja, a inozemne podružnice imaju izvjesnu samostalnost. Geocentrične multinacionalne kompanije diljem svijeta imaju više samostalnih kompanija, a one su međusobno povezane.

Oni navode i slijedeću podjelu multinacionalnih kompanija:

1. Globalne kompanije koje teže maksimizaciji standardizacije u proizvodnji i promoviraju konvergenciju preferencija potrošača, a imaju koristi od prednosti zemlje podrijetla i izvoze ih stvaranjem replika kompanije majke. Prednosti iz zemlje podrijetla nije potrebno nadopunjavati prednostima zemlje domaćina te ih je lako prenijeti na novu stranu lokaciju.
2. Multidomaće kompanije, a koje razvijaju nacionalne strategije. Dok je multidomaća strategija definirana nacionalnim kulturološkim, socijalnim i političkim karakteristikama, cilj im je prilagoditi proizvodne i marketinške strategije specifičnim potrebama lokalnih tržišta i potrošača.
3. Transnacionalna poduzeća kombiniraju strategije globalnih i multidomaćih. Najčešće su centralizirane one aktivnosti koje se koordiniraju i izvode globalno, a

decentralizirane aktivnosti i resursi specifični i različiti u pojedinoj zemlji. (Grgić, Bilas, 2008., str. 609.)

Lovrinović (2015., str. 32.-33.) navodi sljedeću podjelu kompanija koje svoju aktivnost obavljaju izvan matične zemlje: internacionalne, multinacionalne i transnacionalne. Internacionalna je svaka kompanija koja se bavi međunarodnom trgovinom, odnosno uvozom ili izvozom roba i usluga te je ovo početna faza internacionalizacije. Multinacionalna kompanija je ona koja širi poslovanje u više zemalja, a cilj joj je biti bliže klijentima, jeftinijim sirovinama ili konkurenciji. Transnacionalna kompanija je multinacionalna kompanija koja širi poslovanje na sve kontinente; putem podružnica, ogranaka, ureda, distribucije, klijenata i ostalog povezanog s njenom aktivnošću.

U posljednjem desetljeću pojavila se nova vrsta multinacionalnih kompanija – *Original Equipment Manufacturer* (OEM). To su kompanije koje proizvode dijelove ili gotove proizvode te ih zatim prodaju drugim multinacionalnim kompanijama diljem svijeta, a one ih preprodaju pod vlastitim imenom. Primjer ovakve kompanije je *Aztech Systems* u Singapuru čija je djelatnost proizvodnja računala. Tablica niže prikazuje usporedbu takvih kompanija s klasičnim multinacionalnim kompanijama.

Tablica 1. Usporedba tradicionalnih MNK u zemljama G7 i azijskih globalnih OEM-a

Obilježje:	**TRADICIONALNA MNK**	**AZIJSKI GLOBALNI OEM-i**
ustroj kompanije	sjedište u matičnoj zemlji, a poslovanje u zemljama G7	strano (zapadno) ime kompanije, poslovanje u *offshore* centrima, a sjedište u Aziji
ciljano tržište	domaće tržište kao baza za daljnje globalno širenje	prvenstveno strana tržišta, dok je domaće tržište minimalno
poslovna i proizvodna orijentacija	pretežito brendirana finalna dobra, zaokružen poslovni sustav	pretežito intermedijarna dobra i dijelovi, ponešto finalnih dobara; uglavnom OEM-i, uz ponešto ODM-a[12]

[12] ODM (engl. *Original Design Manufacturer*) su kompanije slične OEM-u, s razlikom da same i dizajniraju proizvode koje proizvode

Obilježje:	**TRADICIONALNA MNK**	**AZIJSKI GLOBALNI OEM-i**
istraživanje i razvoj	intenzivno zbog razvoja vlasničke tehnologije i proizvoda	nema I&R, no postoji kretanje prema ODM-u
proizvodnja	ponešto domaće proizvodnje, sve više iz vlastitih podružnica ili OEM-a	raširena domaća proizvodnja, jake *offshore* proizvodne baze u Kini i regiji Azija-Pacifik, *just-in-time* dostava, ekonomija obujma
distribucija	jake globalne mreže distribucije	jake mreže koje se uklapaju u one MNK-a kupca, uglavnom regionalna distribucija ovisna o lokalnoj infrastrukturi
marketing	medijska promocija marke, iskorištavanje privlačnosti zapadnih popularnih slika i životnog stila, isticanje tehnologije i kvalitete	direktna prodaja malom broju MNK-kupaca, isticanje niske cijene, visoke kvalitete, pouzdanosti i prilagodljivosti

Izvor: izrada autorice prema Lovrinović (2015., str. 44.-45.)

3.4 Razlozi i strategije izlaska multinacionalnih kompanija na strana tržišta

Grgić i Bilas (2008., str. 373.-374.) navode kako su brojni razlozi zbog kojih se multinacionalne kompanije odlučuju na širenje poslovanja u inozemstvo, a neki od njih su: proširenje tržišta na kojem posluju, korištenje ekonomije obujma, osiguranje *inputa* za proizvodnju, kompetitivni motivi, kontrola vlasništva, udovoljavanje potražnji u zemlji, dugoročni poslovni motivi te izbjegavanje trgovinskih ograničenja.

Neke od strategija kojima multinacionalne kompanije mogu ući na strano tržište su: izvoz, licenca ili franšiza, te izravna ulaganja (spajanja i pripajanja, *greenfield* investicije, zajednička ulaganja). Kod strategije izvoza "poduzeće proizvodi u matičnoj zemlji i izvozi u inozemstvo", a prednost ove strategije je što je ona brza i jeftina. Kod licence poduzeće zaključuje ugovor kojim domaće poduzeće uz naknadu ustupa inozemnom poduzeću pravo proizvodnje određenog proizvoda i prodaje na inozemnom tržištu. Licence i franšize također su brze i jeftine opcije, no njihov je nedostatak što dolazi do gubitka kontrole.

Inozemna izravna ulaganja označavaju da poduzeće investira izravno u stranu zemlju s ciljem trgovine ili proizvodnje, ne u financijske instrumente. Razlikujemo dva oblika izravnih ulaganja: horizontalna i vertikalna. Kod horizontalnih izravnih ulaganja kompanija u inozemstvu ulaže u isti sektor kao onaj u kojem posluje na domaćem tržištu, a vertikalna izravna ulaganja mogu biti ulaganja za osiguravanje *inputa* domaćoj proizvodnji (tzv. ekstraktivne industrije) ili ulaganja u industriju koja koristi *output* poduzeća (primjerice distribucija i prodaja). Izbor strategije veoma ovisi o visini profita. Ukoliko postoje visoki transportni i carinski troškovi, kompaniji je profitabilnije odlučiti se na inozemna izravna ulaganja naspram izvoza. Ako postoji potreba za uspostavljanjem strateške kontrole ili zaštitom tehnološkog znanja inozemna izravna ulaganja imaju prednost nad licenciranjem i franšizom. (Grgić, Bilas, 2008., str. 374.-375.)

3.5 Rizici s kojima se multinacionalne kompanije susreću

Tablica niže prikazuje rizike s kojima se multinacionalne kompanije danas susreću te elemente koji ih čine.

Tablica 2. Rizici s kojima se multinacionalne kompanije susreću u današnje vrijeme

VRSTA RIZIKA:	ELEMENTI KOJI ČINE RIZIK:
svjetski sistemski rizik	- politički uvjeti, mogućnost ulaska u rat - trgovački režimi - globalna potražnja
rizici promjene svjetskih cijena	- cijene robe i devizni tečajevi - kamatne stope - premija rizika
rizik zemlje	- politička stabilnost, građanski nemiri, terorizam - ekonomska i financijska stabilnost - porezna politika i politika repatrijacije

institucionalni / regulatorni rizici	- regulatorna stabilnost i pravna stabilnost - provedba ugovora
rizici industrije / konkurencije	- troškovi proizvodnje i cijene sirovina - infrastruktura i distribucija - uvjeti na strani ponude - potražnja, stope rasta
rizici projekta	- priprema, poslovanje i partnerstvo - ugovorno pregovaranje, konflikti s partnerom - projektni menadžment

Izvor: izrada autorice prema Lovrinović (2015., str. 45.)

Globalizacija je kroz tehnološki napredak multinacionalnim kompanijama omogućila decentraliziranje poslovanja, upravljanje na regionalnoj razini, brzu i jeftinu komunikaciju između podružnica diljem svijeta i ostale prednosti koje im omogućuju smanjenje troškova poslovanja. Ovakav globalni način poslovanja također je omogućio multinacionalnim kompanijama da kroz osnivanje podružnica ili drugih oblika u poreznim oazama smanje svoju poreznu obvezu i plate manje poreza nego što bi platile u matičnoj zemlji te posluju netransparentno. Vođene ciljem ostvarenja što većeg profita one koriste mogućnosti koje porezne oaze nude, a nemogućnost uspostavljanja učinkovite kontrole i regulacije na globalnoj razini i nadalje je aktualan problem.

4 Mjesto i uloga poreznih oaza

4.1 Definiranje poreznih oaza

Porezne oaze (također poznate kao porezna utočišta te *offshore* financijski centri) nazivaju se *offshore* države ili dijelovi država koje nude stranim individualcima i kompanijama veoma nisku ili čak nikakvu poreznu obvezu u ekonomski i politički statičnom okruženju. Najčešće ne zahtijevaju prebivalište ili poslovanje na svom području kako bi se mogle ostvarivati pogodnosti, a osim toga dijele ograničene financijske podatke s inozemnim poreznim vlastima, dok neke uopće ne dijele. (Kagan, 2020.)

Prema Sertić (2012., str. 43.), porezna oaza je bilo koja zemlja čiji propisi omogućuju stranim investitorima (fizičkim i pravnim osobama) umanjenje vlastitih poreznih davanja kroz osnivanje *offshore* kompanija te poslovanje preko bankovnih računa u toj zemlji.

Iako se porezne oaze koriste još od 1930.-ih njihov je značaj postajao sve veći tek s porastom globalizacije. Globalizacija je omogućila poreznim obveznicima da promišljenim odabirom lokacija poslovanja i proizvodnje osiguraju sebi plaćanje nižih poreza, nego što bi plaćali u svojoj matičnoj zemlji. Digitalizacija ekonomije i razvoj tehnologije omogućili su da povezanost između jurisdikcija i toka novca postaje sve slabija, a sve jednostavnije prikriti stvarni novčani tok i vrijednost imovine. (Remeur, 2018., str. 2.)

Glavni motiv da države ili dijelovi država postanu porezne oaze je novac. Porezne oaze ostvaruju značajne zarade od naknada koje plaćaju individualci i kompanije koje osnivaju i posluju preko *shell* kompanija. Također, porezne oaze stvaraju brojna radna mjesta za odvjetnike, računovođe i administrativne djelatnike. (Fitzgibbon i Hallman, 2020.)

4.1.1 Shell kompanije

Kompanije školjke (engl. *Shell companies*) su pravni entiteti, odnosno pravne osobe, osnovane u poreznoj oazi. Takve tvrtke obično postoje samo na papiru, nemaju stalno zaposlenih i nemaju vlastiti ured. Mogu se koristiti za držanje novca, za poslovanje preko

njih, za upravljanje luksuznim domovima, plovilima i drugom imovinom te intelektualnim vlasništvom, u zakonite ili nezakonite svrhe. Posjedovanje i korištenje *shell* kompanije nije samo po sebi ilegalno, jer ovisi o svrsi za koju se koriste. Primjerice, kupovanje luksuzne jahte preko *shell* kompanije nije ilegalna radnja, no prikrivanje prihoda ili stvarne vrijednosti imovine nedvojbeno je. (Fitzgibbon i Hallman, 2020.)

4.1.2 Letterbox kompanije

Kompanije s poštanskim sandučićem (engl. *Letterbox companies*) su tvrtke koje postoje samo putem adrese za slanje pošte, a stvarne aktivnosti odvijaju se drugdje. Odnosno, udovoljile su samo osnovnim zahtjevima za registraciju i organizaciju u određenoj zemlji te svoje poslovne aktivnosti obavljaju u drugoj zemlji. Ove tvrtke mogu biti legalne ako zadovoljavaju osnovne bitne kriterije za organizaciju i registraciju u određenoj zemlji, no ako se ustanovi da su njene aktivnosti u potpunosti umjetne prirode te se zapravo odvijaju drugdje, mogu se smatrati lažnima. (Hastings i Cremers, 2017.)

Često su osnovane s namjerom zaobilaženja pravnih i konvencionalnih obveza; primjerice za izbjegavanje plaćanje poreza i socijalnih doprinosa radnika. Omogućuju ostvarivanje većih profita te prikrivanje pravog identiteta vlasnika, jer upravljanje preuzimaju pravnici ili savjetnici. (EFBWW, 2020.)

Slika 1. Kompanije s poštanskim sandučićem (engl. *Letterbox companies*)

Izvor: https://www.tellerreport.com/business/--blow-for-dutch-letterbox-firms-by-european-court-ruling-.rkuWCfljV.html (pristupano: 17.07.2020.)

4.2 Podjela *offshore* financijskih centara

Čečuk (2002., str. 53.) definira *offshore* financijske centre (OFC) kao financijske centre u kojima su multinacionalne kompanije i ostale velike korporacije otvarale svoje podružnice kako bi obavljale financijske transakcije preko njih. *Offshore* bankarstvo je pružanje financijskih usluga banke u *offshore* financijskom centru nerezidentima te međunarodna bankarska intermedijacija sredstava. Povlastica koju *offshore* banke imaju je izuzeće od određenih regulacija koje vrijede za rezidentne institucije; primjerice nemaju obvezu izdvajanja obvezne rezerve i restrikcija kamatnih stopa, imaju povoljniji porezni tretman itd.

Nadalje, prikazuje podjelu u tri glavne skupine, prema izvorima i korištenju sredstava OFC banaka, likvidnosti tržišta i vrstama transakcija. Primarni OFC su veliki međunarodni financijski centri koji nude potpune usluge i napredne sisteme transakcija. Djeluju na likvidnim tržištima gdje su lako dostupni izvori sredstava, a korištenje sredstava također lako i brzo. Najveći i najpoznatiji primjer je London, slijede IBF u SAD-u i *Japanese Offshore Market*. Sekundarni OFC razlikuju se od primarnih u tome što posredovanje sredstava ovisi o suficitu ili deficitu sredstava u tom OFC-u i regiji. Primjeri su: Hong Kong, Singapurski Azijski Valutni Centar, Bahrein i Libanon. Booking OFC služe za registraciju i provedbu transakcija od strane nerezidenata te se ne angažiraju u regionalnoj intermedijaciji sredstava. Drugi naziv za njih je porezne oaze, a neki od brojnih primjera su: Bahami, Barbados, Kajmanski otoci, Kanalski otoci, Nizozemski antili i Sejšeli. (Čečuk, 2002., str. 54.-55.)

Već su krajem devedesetih godina prošlog stoljeća istaknuti olakšani pristup međunarodnim tokovima kapitala, privlačenje inozemne tehnologije, povećanje konkurencije domaćem financijskom sustavu, otvaranje novih radnih mjesta i ostvarivanje prihoda kao prednosti za državu. Neke od prednosti za multinacionalne kompanije su: povoljniji fiskalni režim i niže oporezivanje, povoljniji regulatorni okvir, minimalne administrativne formalnosti, pravni okvir koji osigurava anonimnost, izostanak kontrola i restrikcija kamatnih stopa, izvrsna reputacija pojedinih OFC-a. (Čečuk, 2002., str. 53.)

4.3 Vrste poreznih oaza

Sertić (2012., str. 43.) prikazuje sljedeću podjelu:

1. ***Porezne oaze bez poreznog opterećenja*** (engl. *no-tax heaven*) su zemlje u kojima nema nikakvih poreza ni na koju vrstu primitaka. Ono što se tvrtkama naplaćuje su razne nakadne pri ispunjavanju prijava i ostalih regulativnih poslova. Osnivanje multinacionalne kompanije ovdje je vrlo jednostavno, a godišnje pristojbe plaćaju se u apsolutnim iznosima te ne ovise o stečenoj dobiti. Primjeri su: Bahami, Bermuda i Kajmansko otočje.

2. ***Porezne oaze s niskim poreznim opterećenjem*** *(*engl*. low-tax heaven)* su zemlje u kojima se dobit pravnih osoba oporezuje relativno niskim poreznim stopama naspram drugih zemalja, a neovisno gdje je ta dobit stečena. Osnovna su prednost ove vrste poreznih oaza brojni ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja kojima lokalne kompanije žele smanjiti svotu zadržanog poreza na prihode koji su ostvareni u zemljama s visokim poreznim stopama, a s kojima su ugovori potpisani. Primjeri su: Barbados, Britanski Djevičanski otoci, Cipar, Malta i Nizozemski Antili.

3. ***Porezne oaze s poreznim opterećenjem samo na lokalne primitke*** su zemlje u kojima se oporezuje samo onaj dohodak fizičkih osoba, odnosno dobit pravnih osoba, stečen iz domaćih izvora. Oslobođeni su oporezivanja svi primici ostvareni u inozemstvu, a ove zemlje mogu dopustiti obavljanje djelatnosti na domaćem i inozemnom teritoriju. Primjeri su: Hong Kong, Irska, Gibraltar i Panama.

4. ***Posebne porezne oaze*** (engl. *special tax heaven*) su zemlje koje imaju porezni sustav poput ostalih zemalja, no njihovo zakonodavstvo omogućuje posebni tretman za određene modele tvrtki poput međunarodnih poslovnih kompanija (*International Business Company* - IBC) te ih izuzima od poreznih obveza. Primjeri su: Austrija, Nizozemska, Lihtenštajn, SAD, Velika Britanija i Luksemburg.

Atraktivnost pojedine zemlje ili teritorija kao porezne oaze ovisi o brojnim faktorima, od kojih su neki:

a) porezne stope i porezno opterećenje (omjer poreza i BDP-a),
b) posebne porezne osnovice (primjerice na dobit, prodaju i platnu listu),
c) administrativni i ostali troškovi poslovanja,
d) predvidljivost poreznog sustava i sigurnost da neće doći do brzih i naglih promjena u poreznom sustavu koje mogu imati negativne efekte na poslovne subjekte,
e) transparentnost i jasnoća poreznih zakona,
f) upotreba poreznih prihoda (odnosno usluge koje stanovnici i poslovni subjekti dobivaju od vlasti u zamjenu za plaćene poreze),
g) fiskalni deficit i javni dug (jer mogu predvidjeti moguća buduća povećanja poreza), te
h) ekonomska i investicijska klima zemlje. (Tanzi, 2011.)

Uloga vlasti u globalizaciji ističe se u nekoliko ciljeva. Ona mora uklanjati prepreke koje bi mogle spriječiti ekonomiju da uspješno funkcionira u otvorenom okruženju, uvoditi politike koje se mogu nositi sa štetnim oblicima tržišnih neuspjeha te pomoći najvećim gubitnicima otvaranja domaćeg tržišta da se nose s promjenama i reintegriraju u novo okruženje. (Tanzi, 2004.) Pri odabiru porezne oaze svakako će važan kriterij biti ispunjava li vlast i koliko učinkovito svoju ulogu, te kako je vlast nastrojena prema razvoju zemlje kao porezne oaze.

Korisnike poreznih oaza možemo podijeliti na: multinacionalne kompanije, bankarski računi, osiguravajuća društva i ostali. Interes za porezne oaze uočava se kod multinacionalnih kompanija, no također i poslovnih ljudi, političara, sportaša i glumaca koji žele zaobići plaćanje poreza i naknada u svojoj matičnoj zemlji. Korištenje poreznih oaza kako bi se ostvario povoljniji porezni tretman može se smatrati oblikom međunarodne utaje poreza, odnosno porezne evazije. (Puscaciu, V. i Puscaciu R. M., 2018.)

4.4 Popisi jurisdikcija koje se smatraju poreznim oazama

S obzirom da porezne oaze odlikuje visoka razina netransparentnosti, zadnjih dvadesetak godina naglasak je na jačanju pritiska međunarodnih organizacija i političkih skupina u određivanju jednakih pravila za sve. Još od 1993. godine OECD inzistira na promjenama u strukturi i transparentnosti rada poreznih oaza, a radna skupina osnovana pri OECD-u okuplja stručnjake iz svih zemalja OECD-a kako bi razmjenjivali ideje kako se najbolje boriti s poreznom evazijom i izbjegavanjem plaćanja poreza.

OECD je sastavio početnu listu poreznih oaza 2000. godine, koja se smatra temeljnom listom poreznih oaza i nastala je kao dio projekta protiv "štetne porezne prakse" Odbora za fiskalnu politiku. (Sertić, 2012., str. 43.) Zemlje su rangirane u tri skupine: *Bijela lista* (zemlje koje u zakonodavstvo ugrađuju unaprijed dogovorene mjere), *Siva lista* (zemlje koje su se obvezale na mjere) i *Crna lista* (zemlje koje nisu pristale na mjere).

Tablica niže prikazuje popis zemalja koje se pojavljuju na raznim popisima poreznih oaza, grupirane prema geografskoj lokaciji.

Tablica 3. Popis zemalja koje se pojavljuju na raznim popisima poreznih oaza

Karibi	Anguilla, Antigua i Barbuda, Aruba, Bahami, Barbados, Britanski Djevičanski otoci[2][3], Kajmanski otoci, Dominikanska Republika, Grenada, Montserrat, Nizozemski Antili, Sveti Kristofor i Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vincent i Grenadini, otoci Turks i Caicos, Djevičanski otoci SAD-a[3]
Srednja Amerika	Belize[3], Kostarika[1], Panama[3]
Istočna Azija	Hong Kong[1] [3], Macao[1] [3], Singapur [1] [3]
Europa	Andora, Kanalski otoci (Guernsey i Jersey)[3], Cipar[3], Gibraltar, Otok Man,[3] Irska[1] [3], Lihtenštajn, Luksembourg [1] [3], Malta[3], Monako, San Marino[3], Švicarska[1]

Indijski ocean	Maldivi[2] [3], Mauricijus[3], Sejšeli[3]
Srednji istok	Bahrain, Jordan[1] [3], Libanon[1] [3]
Sjeverni Atlantik	Bermuda[3]
Tihi ocean	Otoci Cook, Maršalovi otoci, Samoa, Nauru, Niue[1], Tonga[2] [3], Vanuatu
Zapadna Afrika	Liberija

Izvor: izrada autorice prema Sertić (2012., str. 44.) i Gravelle (2015., str. 4.)
Napomena:
1 Nisu uvrštene u OECD-ovu inicijalnu listu poreznih oaza.
2 Uklonjene s OECD-ove liste, jer je naknadno utvrđeno da nisu ni trebale biti na listi.
3 Od 17. kolovoza 2009. nisu na OECD-ovoj *sivoj listi*, a trenutno su na OECD-ovoj *bijeloj listi*.

Brojne institucije redovito objavljuju ažurirane popise zemalja koje smatraju poreznim oazama, odnosno nekooperativnim jurisdikcijama vezano za porezna pitanja (eng. *non-cooperative jurisdictions for tax purposes*). U veljači 2020. Vijeće EU objavilo je dokument sa zaključcima Vijeća te je popis zemalja koje se smatraju nekooperativnim jurisdikcijama vezano za porezna pitanja sadržavao ove jurisdikcije: Američka Samoa, Kajmanski Otoci, Fidži, Guam, Oman, Palau, Panama, Samoa, Sejšeli, Trinidad i Tobago, Američki Djevičanski Otoci i Vanuatu. (Council of the European Union, 2020., *Council conclusions on the revised EU list of non-cooperative jurisdictions for tax purposes (2020/C 64/03)*)

OECD je u izvještaju objavljenom 2000. godine identificirao brojne jurisdikcije koje se prema definiranim kriterijima mogu smatrati poreznim oazama, a do travnja 2002. trideset i jedna od njih formalno se obvezala implementirati OECD-ove standarde za transparentnost i razmjenu informacija. Sedam jurisdikcija (Andora, Lihtenštajn, Liberija, Monako, Marshallovi otoci, Nauru i Vanuatu) nisu se tada obvezale na transparentnost i razmjenu informacija te su u travnju 2002. identificirane od strane OECD-ovog Odbora za fiskalna pitanja kao nekooperativne porezne oaze. U narednim godinama sve su se ove jurisdikcije obvezale te su uklonjene s popisa nekooperativnih jurisdikcija; Nauru i Vanuatu 2003., Liberija i Marshallovi otoci 2007. te Andora, Lihtenštajn i Monako 2009. godine. Trenutno se niti jedna jurisdikcija ne nalazi na popisu nekooperativnih jurisdikcija Odbora za fiskalna pitanja. (OECD, *List of Unco-operative Tax Havens*)

Oxfam je nevladina organizacija sa sjedištem u Oxfordu u Engleskoj, a čine ju brojne organizacije za pomoć i razvoj s fokusom na razvojnu pomoć i smanjenje siromaštva. Krajem 2018., neovisno o ostalim popisima, sastavila je svoj popis poreznih oaza (engl. *The Corporate Tax Havens list*) s trideset i devet nadležnosti, od kojih su neke: Bahami, Bermuda, Britanski Djevičanski otoci, Kajmanski otoci, Otoci Cook, Hong Kong, Irska, Jersey, Luksemburg, Malta, Marshallovi otoci, Nizozemska, Singapur, Švicarska i UAE.

FATF (engl. *Financial Action Task Force on Money Laundering*) je udruženje Europske unije, Zaljevskog vijeća za suradnju te trideset i osam individualnih zemalja, a uključuje Kinu, Rusiju i SAD. "Crna lista*"* FATF-a smatra se jednom od najviše međunarodno priznatih te, uz popis EU, ima najveći značaj; a neke od zemalja koje sadrži su: Bahami, Kambodža, Etiopija, Gana, Sjeverna Koreja, Pakistan, Šri Lanka, Sirija, Trinidad i Tobago, Tunis i Jemen.

Međunarodni monetarni fond (MMF) izbjegava pojam "porezna oaza", ali sažima sličan popis pod izrazom "*offshore* financijski centri" koji sadrži zemlje čija financijska snaga znatno nadilazi njihove vlastite ekonomske rezultate i može se smatrati njihovim *crnim popisom*. Popis sadrži ovih osam zemalja: Bermuda, Britanski Djevičanski otoci, Kajmanski otoci, Hong Kong, Irska, Luksemburg, Nizozemska i Singapur.

OECD-ov popis (engl. *Citizenship By Investment List*) sadrži zemlje u kojima je državljanstvo moguće steći putem dovoljno visokih ulaganja. To ne znači automatski opasnost od poreznih prijevara, no ističe da postoji mogućnost zlouporabe. Popis sadrži šesnaest zemalja, a neke od njih su: Bahami, Bahrein, Barbados, Cipar, Malezija, Malta, Katar, Sejšeli, UAE i Vanuatu. (WorldData.info, 2020., *The most popular tax havens worldwide*)

Kritičari su istaknuli brojne zemlje za koje smatraju da su porezne oaze ili imaju obilježja poreznih oaza, a zanemarene su. Primjeri koje navode su: Sjedinjene Američke Države (posebice države Delaware, Nevada i Wyoming), Ujedinjeno Kraljevstvo, Nizozemska, Danska, Mađarska, Island, Izrael, Portugal i Kanada. Identificirana su također područja unutar zemalja, poput talijanskog grada Campione d'Italia koji se nalazi na teritoriju Švicarske i ima obilježja porezne oaze. Nizozemska je država koja se često smatra poreznom oazom, jer omogućuje korporacijama smanjenje porezne obveze na dividende

i kapitalne dobitke u podružnicama i ima široki spektar ugovora koji omogućuju smanjenje poreza. U slučaju SAD-a prigovori su upućeni na manjkavosti u postavljenim zahtjevima vezano za izvještavanje, neuspjeh u oporezivanju kamata i ostalih izuzetih prihoda plaćenih stranim entitetima, te jednostavnost pripajanja, odnosno inkorporiranja, u pojedinim državama (Delaware, Nevada, and Wyoming). Za države Delaware i Wyoming istaknuto je da dozvoljavaju individualcima da zadrže tajnim svoj identitet kao dioničara ili štediše. Također, bilo koja zemlja s niskim poreznim stopama mogla bi se smatrati potencijalnom lokacijom za prijenos dobiti. (Gravelle, 2015., str. 7.-9.)

4.5 Prikaz odabranih zemalja - poreznih oaza

Multinacionalne kompanije koriste brojne metode legalnog izbjegavanja plaćanja poreza. One mogu prenositi ostvarenu dobit iz zemalja s visokim poreznim opterećenjem u zemlje s niskim ili bez poreznog opterećenja, a time smanjuju svoju poreznu obvezu bez utjecaja na ostale aspekte poslovanja kompanije. Poznato je i prividno smanjenje dobiti tako da dug pripoje povezanom poduzeću ili primatelj nije obveznik, pa se onda radi o nepovezanom dugu. Često je korištena i metoda transfernih cijena gdje se snižavanjem cijena dobara i usluga prodanih povezanim poduzećima u području s visokim poreznim opterećenjem te povećanjem cijena nabave dobit može prenositi. Izbjegavanje plaćanja poreza može se postići i putem ugovorne proizvodnje; primjerice ako je podružnica osnovana u zemlji koja ima nisko porezno opterećenje, no nije poželjna za proizvodnju i prodaju proizvoda. Tada kompanija može sklopiti ugovor o proizvodnji s tvrtkom u drugoj zemlji (koja primjerice ima visoke porezne stope te stjecanje dobiti povećava poreznu obvezu), koja će zatim ugovorene proizvode proizvoditi po cijeni troška plus marže. (Sertić, 2012., str. 41.-42.)

Porezna evazija označava neplaćanje poreza koji su zakonski utvrđeni i obvezni. Potpuna porezna evazija nastaje kad obveznik ne prijavljuje ništa od svog ukupnoga prihoda, dohotka ili imovine, koje je predmet oporezivanja. Djelomična porezna evazija nastaje kad obveznik dostavlja nepotpune ili lažne podatke o prihodima, dohotku ili vrijednosti

imovine, s ciljem smanjenja poreznog opterećenja i plaćanja manjeg poreza od onoga koji je obvezan platiti po zakonu. (Sertić, 2012., str. 42.)

U nastavku su prikazani *Indeks financijske tajnosti* i *Indeks korporativnih poreznih oaza* koji se danas smatraju značajnim pokazateljima po kojima zemlje možemo definirati kao porezne oaze, to jest ovi indeksi definiraju indikatore po kojima se može odrediti koliko se zemlja uklapa u kriterije koji određuju porezne oaze. Zatim su prikazane odabrane zemlje koje se prema *Indeksu financijske tajnosti* za 2020. godinu radi financijskih pogodnosti koje pružaju nerezidentima smatraju poreznim oazama.

4.5.1 Indeks financijske tajnosti

Indeks financijske tajnosti (engl. *Financial Secrecy Index*, FSI) kombiniranjem kvalitativnih i kvantitativnih podataka želi izračunati koliko pojedina nadležnost doprinosi globalnom problemu financijske tajnosti.

Kvalitativni podaci bazirani su na zakonima i propisima, suradnji u procesu razmjene informacija te ostalim izvorima podataka koji se mogu provjeriti, te se koriste za izračun *Ocjene tajnosti* (engl. *Secrecy Score*) pojedine nadležnosti. Nadležnosti s najvišim rangom su one koje su manje uključene u razmjenu informacija s drugim nacionalnim vlastima i manje popustljive prema uvođenju međunarodnih normi vezanih uz borbu protiv *pranja novca*. Stoga taj nedostatak transparentnosti i nespremnost na sudjelovanje u učinkovitoj razmjeni informacija čini nadležnosti s visokim rangom atraktivnim mjestima za usmjeravanje nezakonitih financijskih tokova te prikrivanje kriminalnih aktivnosti.

Kvantitativni podaci koriste se za izračun *Pondera na globalnoj ljestvici* (engl. *Global Scale Weight*) prema udjelu *offshore* financijskih usluga pojedine nadležnosti u ukupnoj vrijednosti na globalnoj razini. Za izračun se koriste javno dostupni podaci o trgovini u međunarodnim financijskim uslugama svake pojedine nadležnosti. One s najvećim ponderom imaju najveću ulogu na tržištu financijskih usluga ponuđenima nerezidentima.

Treća potencija *Ocjene tajnosti* i treći korijen *Pondera na globalnoj ljestvici* zatim se množe te daju Indeks financijske tajnosti koji rangira nadležnosti prema stupnju njihove

tajnosti i prema razmjeru trgovine u međunarodnim financijskim uslugama. (Tax Justice Network, 2020., *Financial Secrecy Index 2020 – Methodology*, str.3.)

Tablica 4. Indeks financijske tajnosti[13] za 2020. godinu

RANG	NADLEŽNOST	FSI - VRIJEDNOST	FSI - UDIO	OCJENA TAJNOSTI (engl. *Secrecy Score*)	PONDER NA GLOBALNOJ LJESTVICI (engl. *Global Scale Weight*)
1.	**Kajmanski Otoci**	1.575,19	4,63%	76	4,58%
2.	**SAD**	1.486,96	4,37%	63	21,37%
3.	**Švicarska**	1.402,10	4,12%	74	4,12%
4.	**Hong Kong**	1.035,29	3,04%	66	4,44%
5.	**Singapur**	1.022,12	3,00%	65	5,17%
6.	**Luksemburg**	849,36	2,49%	55	12,36%
7.	**Japan**	695,59	2,04%	63	2,20%
8.	**Nizozemska**	682,20	2,00%	67	1,11%
9.	**Britanski Djevičanski otoci**	619,14	1,82%	71	0,50%
10.	**Ujedinjeni Arapski Emirati**	605,20	1,78%	78	0,21%

Izvor: izrada autorice prema https://fsi.taxjustice.net/en/introduction/fsi-results

Za sve nadležnosti osim Japana FSI vrijednost izračunava se množenjem treće potencije *Secrecy Score* s trećim korijenom od *Global Scale Weight*, a konačni rezultat dijeli sa 100 radi jasnoće prezentacije. FSI udio izračunava se zbrajanjem svih FSI vrijednosti te zatim dijeljenjem FSI vrijednosti svake zemlje s ukupnim zbrojem, a izraženo je u postotku.

[13] engl, *Financial Secrecy Index*

U današnje vrijeme države i njihove ekonomije duboko su integrirane te postoji više od 200 poreznih jurisdikcija, stoga se može reći da bi gotovo svaka zemlja mogla biti porezno utočište u usporedbi s nekom drugom. Neuspjesima u suočavanju s povezanim problemima svakako doprinose nedostatak jasnoće, objektivnosti i dosljednosti u definiranju i identificiranju poreznih oaza. Indeks financijske tajnosti pruža djelomično rješenje te zamjenjuje termin porezna oaza s terminom "*secrecy jurisdiction"*, koji se definira kao nadležnost u kojoj pojedini pravni entiteti omogućavaju fizičkim i pravnim osobama bijeg od zakona, pravila i propisa drugih jurisdikcija koristeći tajnost kao glavni *alat*. (Tax Justice Network, 2020., *Financial Secrecy Index 2020 – Methodology*, str. 4.)

4.5.2 Indeks korporativnih poreznih oaza

Ovaj indeks rangira najznačajnije svjetske porezne oaze za multinacionalne kompanije, prema tome koliko agresivno i opsežno svaka nadležnost doprinosi pomaganju svjetskim multinacionalnim kompanijama u izbjegavanju plaćanja poreza i eroziji poreznih prihoda drugih zemalja širom svijeta. Također pokazuje koliko porezna oaza doprinosi spomenutoj "utrci do dna". Indeks korporativnih poreznih oaza predstavljen je u svibnju 2019. te će se objavljivat svake dvije godine. (Tax Justice Network, 2019., *Introducing the CTHI 2019*)

Indeks je kombinacija dviju komponenti. Prva je "*Haven Score"* (HS) - kvalitativna komponenta izvedena iz podataka prikupljenih za dvadeset pokazatelja na temelju zakona, propisa i dokumentiranih administrativnih praksi u nadležnostima. Druga komponenta je "*Global Scale Weight*" (GSW), odnosno *Ponder na globalnoj ljestvici*, koji mjeri relevantnost pojedine nadležnosti za prekogranična izravna korporativna ulaganja. Vrijednost Indeksa korporativnih poreznih oaza računa se množenjem treće potencije *Haven Score*-a (HS) s trećim korijenom *Global Scale Weight*-a (GSW).

Haven Score, ekvivalent *Secrecy Score*-u kod Indeksa financijske tajnosti, mjeri potencijalni rizik da nadležnost postane odredište za preusmjeravanje dobiti, zatim eroziju poreznih osnovica u drugim zemljama i prelijevanje efekata na poreznu osnovicu i politike

drugih nadležnosti, čime vodi u *utrku do dna* u oporezivanju korporacija. Kombiniranje s *Global Scale Weight* daje stvarni rizik da nadležnost ima ove efekte.

Haven Score je oblikovan kao prosjek vrijednosti pet kategorija s ukupno dvadeset pokazatelja. Svaki pokazatelj ima ocjenu između 0 (što označava da nema štetnog utjecaja; odnosno da ima nula atributa korporativne porezne oaze) i 100 (što označava da ima sve atribute korporativne porezne oaze). (Tax Justice Network, 2019., *Corporate Tax Haven Index (CTHI) 2019 - Methodology*)

Prvu kategoriju čini samo jedan pokazatelj - "*Najniža raspoloživa stopa poreza na dobit"* (engl. *the "Lowest Available Corporate Income Tax rate"*). Pokazatelj mjeri najnižu raspoloživu stopu poreza na dobit za profitnu kompaniju koja je porezni rezident i koja bi mogla biti podružnica multinacionalne kompanije.

Druga kategorija, poznata i pod nazivom *"Loopholes and Gaps"*, analizira postoje li preferencijalni porezni režimi te što se oporezuje, a što izuzima. Ocjena se računa kao prosjek ovih sedam pokazatelja:

- *Tretiranje dohotka od stranih ulaganja* (engl. *Foreign Investment Income Treatment*) – Ovaj pokazatelj ocjenjuje uključuje li nadležnost svjetski kapitalni dohodak u svojoj osnovici poreza na dobit te daje li njezin domaći zakon jednostrane porezne kredite za inozemni porez plaćen na određene dohotke od stranog kapitala; poput kamata, autorskih naknada i dividendi. Ovaj pokazatelj fokusira se na domaće odredbe zakona, a ne odredbe vezane uz sporazume o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja.

- *Upotreba gubitaka* (engl. *Loss Utilisation*) – Ovaj pokazatelj mjeri pruža li nadležnost neograničeni prijenos gubitaka unatrag i/ili unaprijed za redovne i trgovačke gubitke, u određivanju porezne osnovice poreza na dobit.

- *Oporezivanje kapitalne dobiti* (engl. *Capital Gains Taxation*) - Ovaj pokazatelj mjeri opseg u kojem nadležnost oporezuje korporativne kapitalne dobitke koji proizlaze iz raspolaganja domaćim i stranim vrijednosnim papirima (dionicama i obveznicama).

- *Opća izuzimanja* (engl. *Broad Exemptions*) - Ovaj pokazatelj mjeri dostupnost širokog spektra izuzeća od plaćanja poreza na dobit, a obuhvaća izuzeća koja se primjenjuju na tvrtke u određenim sektorima ili aktivnostima. Pokazatelj ima dva sub-pokazatelja:

pokazatelj vezan za investicijski sektor (kompanije uključene u financijska ulaganja i ulaganja u nekretnine) te pokazatelj vezan za sektor u kojem se aktivno stvara dohodak (ostali gospodarski sektori; uključujući vađenje prirodnih resursa, proizvodnju, prijevoz i skladištenje te poslovne usluge).

- *Porezni praznici i gospodarske zone* (engl. *Tax Holidays and Economic Zones*) – Ovaj pokazatelj mjeri jesu li te u kojem opsegu u nadležnosti dostupne vremenski ili geografski ograničene porezne olakšice. Uključuju privremene *porezne praznike*, djelomična oslobođenja od poreza na dobit i poreza na kapitalni dobitak te privremene ili trajne posebne porezne olakšice koje se dodjeljuju tvrtkama lociranima u određenim gospodarskim zonama.

- *Okviri za patente* (engl. *Patent Boxes*) - Ovaj pokazatelj mjeri nudi li nadležnost povlašteni porezni tretman za prihode povezane s pravima intelektualnog vlasništva te primjenjuju li se ograničenja postavljena od strane OECD-a. Preferencijalni porezni tretman za prava intelektualnog vlasništva obično ima oblik poreznih poticaja vezanih uz troškove ili vezanih za dobit (primjerice niže porezne stope).

- *Fiktivni odbitak kamata* (engl. *Fictional Interest Deduction*) – Ovaj pokazatelj mjeri nudi li nadležnost fiktivni odbitak kamata kako bi se snizio porez na dobit, a naziva se fiktivni iz razloga što se odbitak daje iako stvarne kamate nisu plaćene. Ovo omogućuje kompaniji s visokim udjelom vlastitog kapitala u kapitalnoj strukturi (primjerice ako se uglavnom financira izdavanjem dionica umjesto posuđivanja novca) smanjivanje porezne osnovice kroz odbitak fiktivnih financijskih troškova.

Treća kategorija, *"Transparency"*, promatra implementira li nadležnost mehanizme transparentnosti kako bi se spriječile financijske i porezne afere od strane multinacionalnih kompanija, no i od strane porezne administracije i sudova. Ocjena se računa kao prosjek ovih šest pokazatelja:

- *Izvještaji javnih poduzeća* (engl. *Public Company Accounts*) – Ovaj pokazatelj mjeri zahtijeva li nadležnost od svih tipova kompanija s ograničenom odgovornošću podnošenje godišnjeg izvještaja o poslovanju i njegovo objavljivanje na Internetu besplatno ili s najvećim troškom od 10 $, 10 € ili 10 £.

- *Izvještavanje po državama* (engl. *Country by Country Reporting*) - Ovaj pokazatelj mjeri jesu li kompanije izlistane na burzama ili inkorporirane u tim nadležnostima dužne javno objavljivati diljem svijeta podatke o financijskom izvještavanju na temelju izvještavanja po državama (*Country-By-Country Reporting*, CBCR).

- *Lokalno podnošenje izvještaja po državama* (engl. *Local Filing of Country by Country Reporting*) - Ovaj pokazatelj procjenjuje osigurava li nadležnost svoj vlastiti pristup izvještajima po državama svih relevantnih stranih multinacionalnih kompanija koje posluju na domaćem teritoriju. Pristup je osiguran ako nadležnost zahtijeva da se ovi izvještaji podnose lokalno od strane lokalne podružnice ili ogranka strane multinacionalne kompanije uvijek kada nadležnost ne može dobiti ove izvještaje putem automatske razmjene informacija.

- *Porezna rješenja i ekstraktivni ugovori* (engl. *Tax Rulings and Extractive Contracts*) - Ovaj pokazatelj mjeri objavljuje li nadležnost *online* i besplatno jednostrana porezna rješenja te, za nadležnosti s ekstraktivnom industrijom, objavljuju li se ugovori o ekstraktivnoj industriji. Kod poreznih rješenja, ocjenjuje se je li nadležnost uspješna u dijeljenju prekograničnih poreznih rješenja te jesu li objavljena *online* besplatno ili nakon plaćanja naknade. Što se tiče ugovora u ekstraktivnoj industriji, procjenjuje se objavljuje li nadležnost ugovore vezane za ekstraktivne industrije (rudarstvo i nafta) *online* i besplatno.

- *Izvještavanje o shemama za izbjegavanje plaćanja poreza* (engl. *Reporting of Tax Avoidance Schemes*) – Ovaj pokazatelj ocjenjuje dvije komponente obveznog izvještavanja u borbi protiv izbjegavanja plaćanja poreza. Ocjenjuje se zahtijeva li nadležnost od poreznih obveznika da prijave načine izbjegavanja plaćanja poreza koje su koristili, te zahtijeva li od poreznih savjetnika da izvjeste o načinima za izbjegavanje plaćanja poreza koje su prodali ili plasirali na tržište u svom radu. Za izvješćivanje o neizvjesnim poreznim pozicijama procjenjuje se zahtijeva li nadležnost od poreznih obveznika i poreznih savjetnika da prijave neizvjesne porezne pozicije za koje su stvorene rezerve u godišnjim izvještajima.

- *Tajnost poreznog suda* (engl. *Tax Court Secrecy*) - Ovaj pokazatelj ocjenjuje otvorenost pravosudnog sustava određene nadležnosti u poreznim pitanjima. Ocjenjuje se jesu li

sudski postupci i suđenja u potpunosti otvoreni za javnost (uz nekoliko izuzetaka) te jesu li presude i kazne javno dostupne *online*.

Četvrta kategorija, *"Anti-Avoidance"*, analizira opseg u kojem nadležnosti donose pravila koja ograničavaju izbjegavanje plaćanja poreza i preusmjeravanje dobiti. Ocjena se računa kao prosjek ovih pet pokazatelja:

- *Ograničenja odbitka za kamate* (engl. *Limits on Deductions for Interest*) – Odbici kamata uobičajen su alat u poreznom planiranju. Kad lokalna podružnica multinacionalne kompanije pozajmljuje novac od strane podružnice iste tvrtke, bit će dužna platiti kamate za posuđeni novac, a te kamate mogu se odbiti kao troškovi smanjujući tako lokalnu poreznu osnovicu. Ovaj se pokazatelj fokusira na ograničavanje troškova kamata korištenjem pravila fiksnog omjera (engl. *fixed ratio rule*), te mjeri koristi li nadležnost i u kojoj mjeri pravilo fiksnog omjera za ograničavanje odbitka kamata isplaćenih podružnicama nerezidentima od osnovice poreza na dobit. Nadležnosti mogu koristiti razne mjere za ograničavanje odbitka kod plaćanja kamata unutar grupe, a vodeći je model OECD-a koji čini pravilo fiksnog omjera baziran na EBITDA vrijednosti.

- *Ograničenja odbitka za tantijeme* (engl. *Limits on Deductions for Royalties*) – Ovaj pokazatelj mjeri ograničava li ili onemogućuje, te u kojoj mjeri, određena nadležnost odbitke za tantijeme, autorske naknade i honorare plaćene podružnicama unutar nerezidentne grupe iz porezne osnovice poreza na dobit. Ovaj je pokazatelj sličan prethodnome, s razlikom da ocjenjuje upotrebu prekograničnih plaćanja tantijema, autorskih prava i honorara (umjesto plaćanja kamata) kako bi se ostvarili odbitci u lokalnom oporezivom dohotku i smanjila porezna osnovica.

- *Ograničenja odbitka za plaćanje usluga* (engl. *Limits on Deductions for Service Payments*) – Ovaj pokazatelj mjeri ograničava li ili onemogućuje, te u kojoj mjeri, određena nadležnost odbitke za plaćanje usluga unutar grupe (poput naknada za konzultantske usluge, tehničkih naknada i usluga u upravljanju), a koje se plaćaju podružnicama unutar nerezidentne grupe iz osnovice poreza na dobit. Lokalna podružnica multinacionalne tvrtke plaća *napuhane* naknade za tehničke usluge, usluge u upravljanju, savjetovanje i slično stranoj podružnici te iste tvrtke. Ako se ti iznosi mogu odbiti, lokalna podružnica smanjit će svoju poreznu obvezu; dok će inozemna podružnica

koja prima ta plaćanja platiti malo ili nikakav porez na te prihode ako je osnovana u poreznoj oazi.

- *Porezi po odbitku na dividende* (engl. *Withholding Taxes on Dividends*) – Kad podružnica multinacionalne kompanije isplaćuje dividendu sjedištu ili drugoj podružnici u drugoj nadležnosti, uobičajeno će primijeniti porez po odbitku na to plaćanje. Ovaj pokazatelj mjeri opseg u kojem nadležnosti nameću poreze po odbitku na odlazne dividende, odnosno procjenjuje najniže dostupne jednostrane poreze po odbitku na odlazne isplate dividendi.

- *Pravila kontroliranih stranih kompanija* (engl. *Controlled Foreign Company Rules*) – Ovaj pokazatelj ocjenjuje primjenjuju li nadležnosti CFC pravila, što su vrsta specifičnih pravila protiv izbjegavanja plaćanja poreza koja ciljaju određene porezne obveznike ili transakcije. Ova pravila učinkovitija su od općih pravila protiv izbjegavanja plaćanja poreza, a koriste se kao obrambena mjera protiv prebacivanja profita u porezne oaze.

Peta kategorija, koju čini pokazatelj „*Agresivnost Ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja*" *(engl. Double Tax Treaties Aggressiveness)*, obuhvaća jedan pokazatelj koji razmatra učinke mreže sporazuma *"Double Taxation Agreements on the Withholding Tax (WHT) rates"* koju nadležnost ima na kamate, dividende i tantijeme u ostalim nadležnostima koji su partneri u tim sporazumima. Ovaj pokazatelj mjeri koliko je agresivna mreža sporazuma o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja određene nadležnosti na smanjivanje stopa poreza po odbitku i ostalih poreznih oblika u partnerskim nadležnostima. (Tax Justice Network, 2019., *Corporate Tax Haven Index (CTHI) 2019 - Methodology*)

Tablica 5. Indeks korporativnih poreznih oaza[14] za 2019. godinu

RANG	NADLEŽNOST	CTHI - VRIJEDNOST	CTHI - UDIO	HAVEN SCORE (engl.)	GLOBAL SCALE WEIGHT (engl.)
1.	**Britanski Djevičanski otoci**	2769	7.29%	100	2.12%
2.	**Bermuda**	2653	6.98%	100	1.87%
3.	**Kajmanski otoci**	2534	6.67%	100	1.63%
4.	**Nizozemska**	2391	6.29%	78	12.77%
5.	**Švicarska**	1875	4.94%	83	3.41%
6.	**Luksemburg**	1795	4.73%	72	10.53%
7.	**Jersey**	1541	4.06%	98	0.43%
8.	**Singapur**	1489	3.92%	81	2.12%
9.	**Bahami**	1378	3.63%	100	0.26%
10.	**Hong Kong**	1372	3.61%	73	4.38%

Izvor: izrada autorice prema https://corporatetaxhavenindex.org/en/introduction/cthi-2019-results

Haven Score izračunava se na temelju dvadeset pokazatelja prikazanih ranije, a *Global Scale Weight* predstavlja udio određene nadležnosti u globalnim izravnim stranim ulaganjima (prema unutra i prema van). CTHI vrijednost izračunava se množenjem treće potencije *Haven Score*-a s trećim korijenom *Global Scale Weight.* Udio CTHI izračunava se zbrajanjem svih CTHI vrijednosti, a zatim dijeljenjem CTHI vrijednosti svake zemlje s ukupnim zbrojem, izraženo u postocima. (Tax Justice Network, 2019., *Corporate Tax Haven Index - 2019 Results*)

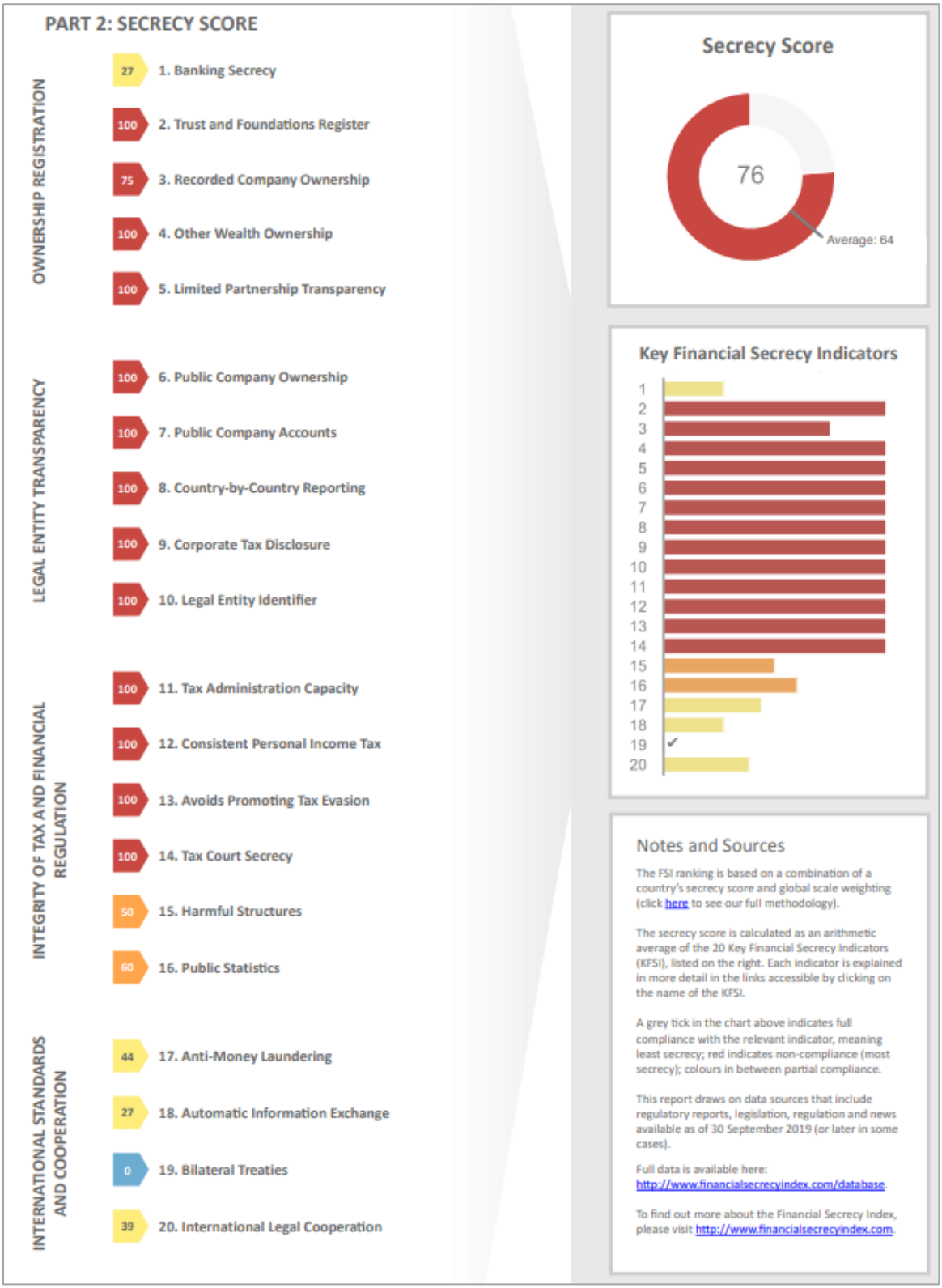
[14] engl. *Corporate Tax Haven Index*

4.5.3 Kajmanski Otoci

Kajmanski otoci, koji čine prekomorski teritorij Ujedinjenog Kraljevstva, nalaze se na prvom mjestu Indeksa financijske tajnosti za 2020. godinu, a njihov sektor *offshore* financijskih usluga čini 4,58 % svjetskog. Imaju znatnu političku i ekonomsku autonomiju, no istovremeno i značajnu podršku i nadzor od strane UK-a. U povijesti su poznati po pranju novca i krijumčarenju droge, no danas se Kajmansko otočje okrenulo poslovanju najvećih svjetskih banaka, korporacija, *hedge* fondova i drugih subjekata te nudi okruženje s niskim porezima i blagom regulacijom. Kajmanski otoci smatraju se najintenzivnijim *offshore* financijskim centrom na svijetu jer je strana imovina oko 1.500 puta veća od domaće ekonomije te financijske usluge čine oko jedne trećine BDP-a. Također se smatra vodećim svjetskim sjedištem *hedge* fondova te drugim po redu sjedištem za osiguravajuća društva. Kajmansko otočje značajan je primatelj korporativnih profita prebačenih iz drugih zemalja, a 2010. godine otkriveno je da je čak 6 % inozemne zarade i profita američkih kompanija prijavljeno kao zarađeno u kompanijama inkorporiranima na ovom teritoriju.

Značajan je i porast udjela profita podružnica korporacija iz SAD-a, koji je povećan s 547 % BDP-a Kajmanskih otoka (2004.) na 2.065 % BDP-a do 2010. godine. Opasnosti vezane uz ovu poreznu oazu danas manje su povezane uz pranje novca i kriminalne aktivnosti, iako je to i nadalje neizbježna pojava, a više s rizicima te prijetnjama globalnoj financijskoj stabilnosti i javnim financijama jer se velikim međunarodnim financijskim institucijama omogućava izbjegavanje domaćih regulacija i poreza. (Tax Justice Network, 2020., *Narrative Report on the Cayman Islands*) Slika 2. prikazuje izračun *Ocjene tajnosti* (engl. *Secrecy Score*) na primjeru Kajmanskih otoka, koji se računa kao aritmetička sredina dvadeset ključnih pokazatelja. Na slici je prikazano dvadeset ključnih pokazatelja financijske tajnosti koji se rangiraju od 0 do 100. Siva kvačica označava potpunu usklađenost s relevantnim pokazateljem, što znači najmanju tajnost i ima rang 0; crvena boja označava nepridržavanje propisa te rang 100 ima najveća tajnost, a boje između (narančasta i žuta) prikazuju djelomičnu usklađenost. *Secrecy Score* je za Kajmanske otoke 2020. godine imao vrijednost 76 i označen je crvenom bojom, što pokazuje da se smatra visokim. Prosječna vrijednost bila je 64.

Slika 2. Prikaz izračuna *Ocjene tajnosti* (engl. *Secrecy Score*) za Kajmanske otoke

Izvor: https://fsi.taxjustice.net/PDF/CaymanIslands.pdf, str. 14.

4.5.4 Sjedinjene Američke Države

SAD, koji zauzima drugo mjesto Indeksa financijske tajnosti za 2020. godinu, pruža nerezidentima široku lepezu mogućnosti vezanih uz očuvanje tajnosti i porezne olakšice, kako na saveznoj razini tako i na razini pojedinih država. Mnoge od glavnih mogućnosti na saveznoj razini izvorno su učinjene uz službeno odobrenje ili toleranciju[15], no neke poput tolerancija koje države Delaware i Nevada imaju prema vrlo tajnovitim i anonimnim *shell* kompanijama danas se smatraju ponajprije rezultatom *utrke do dna* u standardima korporativnog upravljanja i transparentnosti između individualnih država. Iako je SAD razvio snažne načine za svoju obranu od stranih poreznih oaza, nije se ozbiljnije pozabavio svojom ulogom u privlačenju nezakonitih financijskih tokova i potpori utaji poreza te je trenutno nadležnost koja izaziva veliku zabrinutost globalnoj inicijativi za transparentnost. Globalni standard za automatsku razmjenu financijskih informacija, OECD-ov Zajednički standard izvještavanja[16], postao je politički ostvariv tek nakon što je SAD usvojio sličan model (FATCA). Unatoč početnom slaganju s multilateralnom razmjenom informacija, SAD je napravio preokret te odbio pružati informacije većini ostalih nadležnosti; istovremeno i dalje inzistirajući na primanju informacija od ostalih. Ovakav pristup SAD-a smatra se velikim problemom u međunarodnim naporima u borbi protiv utaje poreza, pranju novca i kriminalnim aktivnostima.

SAD ima najveći udio na svjetskom tržištu *offshore* financijskih usluga. Za razliku od njegovog glavnog suparnika Londona, koji je povijesno bio financijsko središte usmjereno prema van (jako *offshore*), financijska tržišta SAD-a uvijek su bila više domaće fokusirana. Financijska tajnost koju SAD pruža nanijela je ogromnu štetu običnim građanima stranih zemalja, čije su elite koristile SAD za skrivanje nelegalno stečenog bogatstva. *Secrecy Score* je za SAD 2020. godine imao vrijednost 63 i označen je narančastom bojom, što pokazuje da se smatra umjereno visokim, a također je neznatno ispod prosjeka. (Tax Justice Network, 2020., *Narrative Report on United States of America*)

[15] u pojedinim slučajevima kako bi se pomoglo SAD-u u teškoćama s platnom bilancom tijekom rata u Vijetnamu
[16] engl. *Common Reporting Standard* (CRS)

4.5.5 Švicarska

Švicarska se nalazi na trećem mjestu Indeksa financijske tajnosti za 2020. godinu, a njeni poznati zakoni o bankarskoj tajni funkcionalni su i danas; premda su napravljeni pozitivni koraci prema automatskoj razmjeni poreznih informacija putem Zajedničkog standarda izvještavanja. Smatra se "djedom" poreznih oaza te danas jednim od najvećih i najznačajnijih *offshore* financijskih centara. Neke od usluga koje se ovdje pružaju su: upravljanje imovinom, investicijsko bankarstvo, osiguranje i reosiguranje, upravljanje *hedge* fondovima i fondovima privatnog kapitala, poslovanje *offshore* kompanija i *trust*-ova, te usluge vezane za izbjegavanje plaćanja poreza na dobit. Financijske usluge čine više od 10 % BDP-a, što je više nego dvostruko od prosjeka Europske unije, a sveukupna imovina banaka 2015. je procijenjena na 467 % BDP-a Švicarske. Stoga bankarski lobiji imaju moćnu zastupljenost unutar vladinih krugova.

Iako je Švicarska posljednjih godina napravila nekoliko poboljšanja u svom režimu tajnosti, uslijed pritisaka od strane SAD-a, EU i ostalih, ustupci koje je napravila uglavnom ne služe interesima zemalja u razvoju. Švicarska će razmjenjivati informacije s bogatim zemljama te većinom zemalja gornjeg i nižeg srednjeg dohotka ako je u situaciji da mora, no nastavit će nuditi građanima siromašnijih zemalja prilike da izbjegnu svoje obveze plaćanja poreza. Ovi faktori, zajedno s agresivnim nastupom prema zviždačima u financijskom sektoru čine Švicarsku jednom od najznačajnijih jurisdikcija u svijetu po pitanju tajnosti informacija. *Secrecy Score* je za Švicarsku 2020. godine imao vrijednost 74 i označen je narančastom bojom, što pokazuje da se smatra umjereno visokim, a također je iznad prosjeka. (Tax Justice Network, 2020., *Narrative Report on Switzerland*)

4.5.6 Hong Kong

Hong Kong se nalazi na četvrtom mjestu Indeksa financijske tajnosti za 2020. godinu, ima udio od 4,44 % u svjetskom tržištu *offshore* financijskih usluga, te se danas smatra jednom od najbrže rastućih poreznih oaza. Njegova industrija upravljanja fondovima imala je 2018. godine pod upravljanjem iznos od 3.1 bilijun dolara, te 973 milijardi dolara

u privatnoj bankarskoj imovini. Nakon Tokija i Šangaja, Hong Kong ima treću najveću burzu u Aziji; drugi je po redu (nakon New Yorka) za inicijalne javne ponude, te je domaćin brojnim "igračima" u poslovanju s financijskim uslugama. Godine 2018. Hong Kong je imao drugi najviši stupanj gustoće *Pojedinaca s ultra visokom neto vrijednosti*[17] u svijetu, koje čini osobno bogatstvo od preko 30 milijuna dolara, s čak 136 na 100.000 odraslih. Službena uloga Hong Konga kao posebne administrativne regije Kine uključuje dvije ključne komponente koje podupiru *offshore* financijsko središte. Zaštita koju Kina pruža Hong Kongu, koja uvjerava *offshore* "igrače" u stabilnost Hong Konga uz istovremeno dopuštanje visokog stupnja autonomije naspram Kine u svim pitanjima osim obrane i vanjskih pitanja, ubuhvaća minimalna uplitanja u financijski sektor. Vladin je pristup održavanje minimalne intervencije u način na koje tržište funkcionira i posluje, a ovakav *laissez faire* pristup ekonomist Milton Friedman, kao i mnogi drugi, smatra ključnim razlogom gospodarskog uspjeha Hong Konga već desetljećima.

Hong Kong nudi široki spektar *offshore* usluga, od kojih su neke: izuzeća u oporezivanju, korištenje transfernih cijena, rute za bijeg od kineskih kontrola u razmjeni te razni oblici financijske tajnosti. Značajno razotkrivanje bilo je 2014. godine od strane Međunarodnog konzorcija istraživačkih novinara[18]; koji su otkrili široki spektar imovine u vlasništvu kineske elite, a koja je posjedovana u tajnosti preko *offshore* trustova, *shell* kompanija i drugih oblika. U međuvremenu je Hong Kong širio *offshore* mogućnosti koje nudi kako bi porasla njegova značajnost kao svenamjenskog globalnog *offshore* financijskog centra; te je istovremeno bio značajno otporniji na svjetske inicijative za transparentnost od mnogih drugih financijskih centara (uključujući Singapur, njegov najbliži regionalni rival). Hong Kong je bio kasni potpisnik sporazuma za usvajanje OECD-ovih Zajedničkih standarda izvještavanja, te je potpisao tek u rujnu 2018. godine. *Secrecy Score* je za Hong Kong 2020. godine imao vrijednost 66 i označen je narančastom bojom, što pokazuje da se smatra umjereno visokim, te je neznatno iznad prosjeka. (Tax Justice Network, 2020., *Narrative Report on Hong Kong*)

[17] engl. *Ultra High Net Worth Individuals*
[18] engl. *International Consortium of Investigative Journalists*

4.5.7 Luksemburg

Ovu ustavnu monarhiju, koja zauzima šesto mjesto prema Indeksu financijske tajnosti za 2020. godinu, odlikuje vrlo veliki udio na svjetskom tržištu *offshore* financijskih usluga od čak 12,36 % te ju čini značajnim "igračem" u usporedbi s ostalim poreznim oazama. Poput Švicarske i brojnih drugih poreznih oaza, *offshore* financijski sektor Luksemburga poduprt je dugom poviješću političke stabilnosti; zahvaljujući njegovom zemljopisnom položaju u srcu Europe te ulozi u osnivanju Europske unije. Ovaj posljednji faktor osigurao je Luksemburgu privilegirani pristup europskom tržištu, a također Luksemburg ima značajnu političku potporu europskih ekonomskih elita koje imaju koristi od njegovih *offshore* financijskih usluga. Stoga je Luksemburg često bio zaštićen od stavljanja na *crnu listu* poreznih oaza te pritisaka da se promijeni. Sve do nedavno Luksemburg je zvan *"zvijezdom smrti"*[19] financijske tajnosti u Europi radi svog vrlo agresivnog stava u borbi protiv Europske inicijative za transparentnost. Međutim, od 2013. godine Luksemburg se pridružio brojnim međunarodnim inicijativama za transparentnost i napravio značajna poboljšanja po pitanju financijske transparentnosti. Ove promjene mogu se pripisati međunarodnoj evoluciji u poboljšanju transparentnosti, kao i globalnim skandalima koji su bacili negativno svjetlo na porezne oaze.

Unatoč poboljšanjima, Luksemburg je i danas među najvažnijim poreznim oazama po pitanju tajnosti. Tu su moguće brojne financijske i druge aktivnosti koje se drugdje smatraju ilegalnima ili zloupotrebom, primjerice skladišta visoke sigurnosti za pohranu imovine poput vrijednih slika, zlatnih poluga ili obveznica na donosioca, koje nude brojne mogućnosti za prikrivanje stvarne vrijednosti imovine koja se posjeduje. Financijska tajnost prvenstveno se bazira na privilegiranoj prirodi profesionalnog odnosa između klijenta i odvjetnika, a ne klasično bankarstvo u švicarskom *stilu* po pitanju tajnosti. Primjerice, investitori se mogu sakriti iza kompanija u Luksemburgu čiji su službenici vezani ovim odnosima te ne smiju otkriti detalje o pravom vlasništvu. *Panama Papers* otkrili su više od četiri stotine financijskih posrednika u Luksemburgu.

[19] engl. *the "Death Star"*

Od 2007. godine specifični entitet, nazvan “tvrtka za upravljanje obiteljskim bogatstvom”, dostupan je za upravljanje privatnim bogatstvom. Koristi se za kupnju, držanje i prodaju imovine, a značajna je i činjenica da je oslobođen svih poreza (osim neznatnog poreza na pretplatu) i nema pristupa poreznim ugovorima i europskim direktivama. Luksemburg je, nakon SAD-a, drugo najveće sjedište fondova koji se koriste u prikrivanju vlasništva. Primjerice, ako je fond inkorporiran kao kompanija i otvori bankovni račun, prema trenutnim manjkavim pravilima u identifikaciji vlasništva banka prikuplja podatke o vlasništvu (koji se koriste u automatskoj razmjeni poreznih informacija s drugim zemljama koje su pod Zajedničkim standardima izvještavanja OECD-a) temeljem praga od 25 % vlasništva, te ukoliko član ima manji udio on neće biti identificiran i podaci se neće razmjeniti.

Očuvanje tajnosti u Luksemburgu se toliko ozbiljno shvaća, da povreda profesionalne tajne može rezultirati čak i zatvorskom kaznom. Luksemburg također nudi multinacionalnim kompanijama pomoć u izbjegavanju plaćanja poreza u drugim zemljama kroz *letterbox* kompanije, te je i dalje središte labave financijske regulacije koja predstavlja potencijalne rizike globalnoj financijskoj stabilnosti. Luksemburg je i najvažniji centar u Eurozoni za privatno bankarstvo i upravljanje bogatstvom, gdje stotinu četrdeset i troje banaka drži gotovo 800 milijardi eura imovine (od čega je 350 milijardi u tajnom bankarskom sektoru). Nakon SAD-a, Luksemburg je drugi po veličini na svijetu centar investicijskih fondova, te treći najveći na svijetu za prebivalište *hedge* fondova (nakon Kajmanskih otoka i države Delaware). *Secrecy Score* je za Luksemburg 2020. godine imao vrijednost 55 i označen je narančastom bojom, što pokazuje da se smatra umjereno visokim, te je ispod prosjeka. (Tax Justice Network, 2020., *Narrative Report on Luxembourg*)

4.5.8 Nizozemska

Nizozemska se nalazi na osmom mjestu Indeksa financijske tajnosti za 2020. godinu, što je porast naspram 2018. kad je bila na 14. mjestu. Ova je zemlja *dom* za čak 15.000

"posebnih financijskih institucija"[20] koje čine međunarodnu poveznicu između podružnica multinacionalnih kompanija u zemljama podrijetla i odredišta. Poznate su također pod nazivima *shell* kompanije i *letterbox* kompanije; a inozemne multinacionalne kompanije koriste ovaj oblik za preusmjeriti približno 4.000 milijardi eura godišnje kroz Nizozemsku. Stoga u Nizozemskoj ovaj sektor nadmašuje čak i bankarski sektor.

Još od 50-ih godina prošlog stoljeća Nizozemska je razvila izuzetno mutnu financijsku infrastrukturu koju čine izostanak poreza po odbitku na kamate i tantijeme, brojni ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, odluke poreznih vlasti te izuzeća vezana uz dividende. Ovo čini Nizozemsku veoma popularnom državom za poslovanje multinacionalnih kompanija, kao i bogatih pojedinaca. Godišnja vrijednost dividendi, kamata i tantijema koji proteku kroz Nizozemsku iznosi oko 200 milijardi eura, a čak 60 % tantijema kroz Nizozemsku ide izravno na Bermuda, otočje koje se također smatra poreznom oazom. Nizozemska nudi međunarodnim podružnicama izuzeće od plaćanja nizozemskog poreza na dobit i poreza po odbitku na kamate i tantijeme, te razne porezne odluke i sporazume koji im pogoduju (poput *Advance Tax Ruling* i *Advance Pricing Agreement*). Čak 91 od 100 najvećih multinacionalnih kompanija na svijetu ima svoje tvrtke za financiranje u Nizozemskoj, a većina od ranije spomenutih 4.000 milijarde eura koje godišnje prolaze kroz Nizozemsku završe u ostalim poreznim oazama.

Do sad je nizozemska vlada nerado pružala dovoljnu transparentnost u navedenim načinima za izbjegavanje poreza, niti je poduzela korake kako bi se smanjili rizici povezani s financijskim sektorom. U Nizozemskoj je i dalje moguće osnovati razne pravne oblike bez otkrivanja identiteta stvarnog vlasnika koji stoji iza njih, iako su poznati primjeri iskorištavanja anonimnih tvrtki za pranje novca, prijevare, korupciju i organizirani kriminal. *Secrecy Score* je za Nizozemsku 2020. godine imao vrijednost 67 i označen je narančastom bojom, što pokazuje da se smatra umjereno visokim, a također je malo iznad prosjeka. (Tax Justice Network, 2020., *Narrative Report on Netherlands*)

[20] engl. *Special Financial Institutions* (SFIs)

4.5.9 Britanski Djevičanski otoci

Britanski Djevičanski otoci nalaze se na devetom mjestu Indeksa financijske tajnosti za 2020. godinu, a čini ih arhipelag od oko šezdeset karipskih otoka. Velika Britanija ih kontrolira, no imaju značajan stupanj političke autonomije. Tajnost ove porezne oaze proizlazi iz principa nepostavljanja pitanja (engl. *ask-no-question*) te principa zatvaranja očiju pred očitim (engl. *see-no-evil*) prilikom osnivanja tvrtki, što vlasnicima omogućava da ostanu anonimni te mogu osnovati tvrtke brzo i s niskim troškovima. Ova je zemlja vodeći centar u svijetu za osnivanje kompanija s preko milijun registriranih *shell* kompanija otkako je uvedena zakonska regulativa 1984. godine. U 2017. godini bilo je 417.000 aktivnih kompanija, što je iznosilo osamnaest po stanovniku. Prema provedenom istraživanju, dvije trećine kompanija bile su podružnice drugih kompanija, jednu trećinu činili su fondovi i sredstva za ulaganje, a slijede subjekti za upravljanje obiteljskim bogatstvom te imovinom. Čak polovica od gotovo četvrt milijuna kompanija koje je osnovao Mossack Fonseca, a koji su 2016. godine identificirani u *Panama Papers*, bili su osnovani na ovom području.

Međunarodni monetarni fond je 2010. procijenio da kompanije na Britanskim Djevičanskim otocima drže preko 600 milijardi američkih dolara imovine, a istraživanje iz 2017. godine otkrilo je da te kompanije kontroliraju imovinu vrijednu 1.5 bilijuna američkih dolara. Britanski Djevičanski otoci tokom vremena su širili spektar usluga koje nude, a danas su značajni za zajedničke fondove, registraciju plovila, *hedge* fondove i osiguravajuća društva. Ovdje gotovo da nema poreza; nema efektivnog poreza na dohodak, nema poreza na kapitalne dobitke, nema poreza na nasljedstvo ni darove, čak niti poreza na dodanu vrijednost. Prihodi se ostvaruju od poreza na platnu listu, poreza na zemlju i raznih naknada. *Secrecy Score* je za Britanske Djevičanske otoke 2020. godine imao vrijednost 71 i označen je narančastom bojom, što pokazuje da se smatra umjereno visokim, a također je iznad prosjeka. (Tax Justice Network, 2020., *Narrative Report on British Virgin Islands*)

4.5.10 Ujedinjeni Arapski Emirati

Ujedinjeni Arapski Emirati nalaze se na desetom mjestu Indeksa financijske tajnosti za 2020. godinu. Tajne aktivnosti uglavnom su fokusirane na Dubai, jedan od sedam emirata koji čine Ujedinjene Arapske Emirate. *Offshore* aktivnosti dominantno su povezane s financijskim tokovima iz naftom bogatih regija, no također je značajna povijesna uloga Dubaija kao trgovinske luke između Europe i Azije. Pogodnosti koje Dubai nudi multinacionalnim kompanijama su: nulta stopa poreza na profit korporacija, široka mreža ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, mogućnost 100 %-tnog stranog vlasništva korporacija registriranih u Dubaiju, nema deviznih kontrola od strane vlasti, zone slobodne trgovine, okruženje s niskim oporezivanjem, brojni načini za osiguranje anonimnosti, principi nepostavljanja pitanja (engl. *ask-no-question*) i zatvaranja očiju pred očitim (engl. *see-no-evil*) kod financijske i trgovinske regulacije. Posljedica je da Dubai privlači ogromne financijske tokove te čak neke od najvećih svjetskih kriminalaca, a značajan dio novaca pristiže u obliku gotovine ili zlata.

Dubai odlikuje politička i ekonomska stabilnost, kao kontrast turbulentnoj okolini okolnih regija, a to mu je omogućilo oponašanje Švicarske i prestizanje Libanona (tradicionalnog regionalnog bankarskog i financijskog središta) u mnogim područjima. Poput Švicarske, Dubai je tokom regionalnih i svjetskih ratova napredovao radi svoje uloge neutralne zone u kojoj su ekonomski "igrači" iz zaraćenih zemalja mogli sastajati se i nastaviti svoje poslovanje. Ujedinjeni Arapski Emirati započeli su 2019. godine automatsku razmjenu informacija unutar Zajedničkog standarda izvještavanja. No, Dubai se agresivno kreće u smjeru ostvarivanja "lažne rezidencije"[21] – brzorastućeg međunarodnog fenomena za bijeg od svjetskih zahtjeva za transparentnost. Princip ove prijevare je da se korisnik, čija je imovina predmet razmjene informacija, registrira kao lažni rezident jurisdikcije poput Dubaija te će tada lažna rezidencija primat sve informacije o imovini.

Europska unija je 2017. uvrstila UAE na svoju *crnu listu* nekooperativnih poreznih oaza, no ubrzo ih je prebacila na *sivu listu* radi obećanja da će udovoljiti postavljenim standardima. U ožujku 2019. EU je vratila UAE na svoju *crnu listu* jer nije bilo napretka

[21] engl. "*fake residency*"

po pitanju obaveza na koje su se obvezali, a uklonila ih je s *crne liste* u listopadu 2019. *Secrecy Score* je za UAE 2020. godine imao vrijednost 78 i označen je crvenom bojom, što pokazuje da se smatra visokim, a također je značajno iznad prosjeka koji iznosi 64. (Tax Justice Network, 2020., *Narrative Report on United Arab Emirates*)

4.5.11 Guernsey

Ova mala porezna oaza smještena u kanalu La Manche je britanski krunski posjed, a smatra se jednim od značajnih *offshore* financijskih središta. Zauzima jedanaesto mjesto na listi Indeksa financijske tajnosti za 2020. godinu. Uspjeh ove porezne oaze dolazi od njene blizine Ujedinjenom Kraljevstvu, političkog sustava spremnog poduprijeti zakonodavne prohtjeve financijske industrije te niskih poreza. Guernsey ima nultu stopu poreza na kapitalne dobitke i nasljedstvo. Porez na dohodak je 20 %, no prisutne su brojne olakšice, poput mogućnosti ograničavanja obveze poreza na dohodak ostvaren diljem svijeta na 220.000 funti. 2008. godine uklonjen je porez na dobit, osim za banke kojima vrijedi stopa od 10 %. Guernsey je unutar Carinske unije EU, ali nije član EU; što omogućava direktnu prodaju usluga građanima EU, dok istovremeno ne podliježe svim propisima i regulacijama Europske unije.

2017. EU je stavila Guernsey i Jersey na *sivu listu* jurisdikcija koje nisu u skladu sa standardima EU o oporezivanju, radi njihove politike niskog oporezivanja korporacija. Nakon što je OECD 2009. godine zaprijetio stavljanjem na *crnu listu*, Guernsey je postao rani prihvatioc Automatske razmjene informacija i potpisao međunarodne standarde vezane za borbu protiv pranja novca. *Secrecy Score* je za Guernsey 2020. godine imao vrijednost 74 i označen je narančastom bojom, što pokazuje da se smatra umjereno visokim, a također je iznad prosjeka. (Tax Justice Network, 2020., *Narrative Report on Guernsey*)

4.5.12 Ujedinjeno Kraljevstvo

Ujedinjeno Kraljevstvo ima udio od čak 16 % globalnog tržišta *offshore* financijskih usluga, te njegov smještaj na dvanaestom mjestu u top dvadeset nadležnosti prema Indeksu financijske tajnosti za 2020. godinu otkriva njegovu važnu ulogu u globalnoj mreži usko povezanih poreznih oaza (poput Kajmanskih otoka, Britanskih Djevičanskih Otoka, te Guernsey i Jersey). London predstavlja središte industrije financijskih usluga Ujedinjenog Kraljevstva, a po nekim se mjerilima smatra najvećim *offshore* financijskim središtem na svijetu. U slučaju UK-a manje je značajna financijska tajnost, a više ostale mogućnosti koje porezne oaze nude, poput labave financijske regulacije. Također, Ujedinjeno Kraljevstvo povezano je s velikom mrežom britanskih poreznih oaza diljem svijeta; od kojih su najznačajniji krunski posjedi Kanalski otoci (Jersey i Guernsey) i otok Man, te četrnaest prekomorskih teritorija kojima pripadaju *offshore* divovi poput Kajmanskih otoka, Britanskih Djevičanskih Otoka i Bermudi. Iako su područja neovisna po pitanju unutarnjih političkih pitanja, Ujedinjeno Kraljevstvo ih kontrolira i potpomaže.

Sveukupno, London zajedno s britanskim *offshore satelitima* čini daleko najvažniji segment u globalnom pogledu na porezne oaze. Kad bismo ih udružili, britanska bi *offshore* mreža bila na vrhu ljestvice Indeksa financijske tajnosti, iznad Švicarske. Status UK-a kao važnog financijskog središta i istovremeno ključnog "igrača" u globalnim *igrama* poreznih oaza rezultirao je stvaranjem krimiogenog okruženja[22] u zemlji i inozemstvu. *Panama Papers* i *Paradise Papers* ukazali su na brojne aktivnosti u prekomorskim teritorijima koje se mogu povezati s kriminalom, a istovremeno je Nacionalna agencija za kriminal[23] priznala kako se stotine milijardi funti međunarodnog novca povezanog s kriminalnim aktivnostima godišnje "opere" kroz banke. Nakon Švicarske, Ujedinjeno Kraljevstvo je drugo po redu najveće središte za upravljanje bogatstvom. *Secrecy Score* je za Ujedinjeno Kraljevstvo 2020. godine imao vrijednost 46 i označen je žutom bojom, a također je značajno ispod prosjeka. (Tax Justice Network, 2020., *Narrative Report on United Kingdom*)

[22] okruženje u kojem postoje uvjeti koji vode u sklonost kriminalnim aktivnostima
[23] engl. *National Crime Agency*

4.5.13 Panama

Panama, koja se nalazi na petnaestom mjestu Indeksa financijske tajnosti za 2020. godinu, jedna je od najstarijih i najpoznatijih poreznih oaza u obje Amerike; s dugom poviješću primatelja novca povezanog s trgovinom drogom iz Latinske Amerike te brojnih drugih izvora *prljavog novca* iz SAD-a i drugih krajeva. Posljednjih godina zauzela je čvrstu poziciju jurisdikcije koja odbija suradnju s međunarodnim inicijativama za transparentnost. U travnju 2016. godine, u najvećem curenju informacija ikad, 11.5 milijuna dokumenata panamske odvjetničke tvrtke Mossack Fonseca otkrilo je opseg uključenosti Paname u tajnost u poslovanju. *Panama Papers* pokazali su da tajnost u poslovanju koja se omogućuje u Panami ju čini jednom od najboljih lokacija za *pranje novca* na svijetu. U knjizi *The Sink*, knjizi o poreznim oazama, Panama je prikazana kao zemlja prepuna nepoštenih odvjetnika, nepoštenih bankara, nepoštenih agenata za osnivanje kompanija, te u konačnici nepoštenih kompanija koje su registrirali ti nepošteni odvjetnici kako bi mogle polagati svoj *prljavi novac* u njihove nepoštene banke.

Panama ima registriranih preko 350.000 kompanija oblika *International Business Companies* (IBCs), te je treća po redu na svijetu nakon Hong Konga i Britanskih Djevičanskih otoka. Osim navedenog, Panama je poznata po zakladama i trustovima koji se osnivaju za utaju poreza, te mogućnostima koje nudi oko osiguranja i registracije plovila. Kršenje financijske tajnosti kažnjava se kaznom zatvora. Glavni fokus Paname je na Sjevernoj Americi, a strateški položaj između Sjeverne i Južne Amerike čini ju važnom lukom u međunarodnoj trgovini. O opsegu aktivnosti povezanih s registracijom plovila govori činjenica da Panama, barem na papiru, ima najveću flotu brodova na svijetu, veću od SAD-a i Kine zajedno. *Secrecy Score* je za Panamu 2020. godine imao vrijednost 72 i označen je narančastom bojom, što pokazuje da se smatra umjereno visokim, a također je iznad prosjeka. (Tax Justice Network, 2020., *Narrative Report on Panama*)

4.5.14 Njemačka

Njemačka se nalazi na četrnaestom mjestu Indeksa financijske tajnosti za 2020. godinu, te čini 4,71 % svjetskog tržišta *offshore* financijskih usluga. Do kraja 2019. godine Njemačka je, uz međunarodnu suradnju i poboljšanu razmjenu informacija, implementirala brojna poboljšanja u borbi protiv pranja novca i utaje poreza. No, i nadalje postoje ozbiljne praznine vezano za transparentnost vlasništva, "rupe" u zakonodavstvu te slabu provedba propisa vezanih uz borbu protiv *pranja novca*. Frankfurt je danas moderni financijski centar, a postao je financijski centar Njemačke kada je 1957. godine središnja banka tamo postavila svoje sjedište, a slijedilo ju je još nekoliko banaka. Tokom 80-ih i 90-ih godina prošlog stoljeća Njemačku je potreslo nekoliko velikih poreznih skandala povezanih uz tajne račune i ilegalne stranačke donacije preko Švicarske i Lihtenštajna, te je čak bilo uključeno nekoliko političkih stranaka iz parlamenta, velikih kompanija i poznatih sportaša. Sve dok nije uvedena minimalna stopa od 7 % (2004.) gradovi su mogli slobodno izabrati koliki će "porez na poslovanje"[24] postaviti, a ovaj porezni oblik prosječno čini oko polovice stope poreza na dobit. Posljedica je bila da su mali gradovi i općine koristili ovo za privlačenje velikih korporacija; primjerice sićušna općina Norderfriedrichskoog s manje od pedeset stanovnika zahvaljujući nultoj stopi poreza privula je preko tri stotine kompanija.

Unatoč poboljšanjima, neki od problema koji se i danas ističu su: teško dostupne informacije (pretraga u javnom registru naplaćuje se po zahtjevu, informacije nisu dostupne odmah nego tek nakon odobrenja, podaci nisu u obliku koji računalo može obraditi ili pretraživati), prag vlasništva za koje je obvezno izvješćivanje je 25 % te vlasnik koji ima manje neće biti naveden u registru, nedovoljna transparentnost informacija u poslovanju nekretninama jer se inozemni kupci nekretnina moraju registrirati samo ako nisu iz Europske unije te za buduće akvizicije (ovo predstavlja poseban problem u borbi protiv *pranja novca*), oblik dionica na donositelja "*Bearer Shares*" koje ne sadrže ime dioničara (od 31. prosinca 2015. samo javna poduzeća smiju izdavati ovakve dionice, no one izdane prije tog datuma kompanija koje ne kotiraju na burzi i dalje postoje te nema

[24] njem. *Gewerbesteuer*

krajnjeg roka za njihovu registraciju i ažuriranje informacija o vlasništvu), postojanje neregistriranih pravnih entiteta (Njemačka ima široko korišten oblik partnerstva "GbR" bez ikakvih zahtjeva za registraciju), te manjkavosti u prikupljanju podataka i njihovoj kvaliteti. *Secrecy Score* je za Njemačku 2020. godine imao vrijednost 52 i označen je narančastom bojom, što pokazuje da se smatra umjereno visokim, a također je ispod prosjeka. (Tax Justice Network, 2020., *Narrative Report on Germany*)

4.5.15 Jersey

Jersey, koji se nalazi na šesnaestom mjestu Indeksa financijske tajnosti za 2020. godinu, najveći je od britanskih Kanalskih otoka te je poslovanjem usko povezan s Londonom. Iako je veličinom malen i ima oko 100.000 stanovnika, njegov je glavni grad veliko *offshore* financijsko središte s brojnim međunarodnim bankama, upraviteljima fondova, trustovima i odvjetničkim tvrtkama. *Offshore* trustovi već su desetljećima okosnica sektora za upravljanje bogatstvom ovog otoka. Čak šest od devet *offshore* odvjetničkih tvrtki identificiranih kao članovi samoprozvanog "*offshore* magičnog kruga"[25] djeluje u Jerseyu, a četiri od njih potječu iz Jerseya ili Guernseya. Ove odvjetničke tvrtke su ključni "igrači" u osnivanju i upravljanju složenim *offshore* strukturama koje se koriste za izbjegavanje plaćanja poreza.

Također, Jersey je domaćin brojnim *hedge* fondovima i fondovima privatnog kapitala te bankovnim sustavima u sjeni[26], a specijaliziran je za *offshore* sekuritizaciju duga. Iako je obveznik Zajedničkog standarda izvještavanja, i dalje postoje nedostaci u transparentnosti te se ova porezna oaza smatra prijetnjom dobrom financijskom upravljanju na globalnoj razini. *Secrecy Score* je za Jersey 2020. godine imao vrijednost 66 i označen je narančastom bojom, što pokazuje da se smatra umjereno visokim, a također je neznatno iznad prosjeka. (Tax Justice Network, 2020., *Narrative Report on Jersey*)

[25] čine ga odvjetničke tvrtke koje posluju u mnoštvu *offshore* financijskih središta te prema broju zaposlenih odvjetnika čine 9 od 10 najvećih *offshore* odvjetničkih tvrtki
[26] engl. *shadow banks*

4.5.16 Cipar

Cipar je na dvadeset i sedmom mjestu Indeksa financijske tajnosti za 2020. godinu te se smatra malim “igračem” u usporedbi s ostalim poreznim oazama. Financijski sektor ima značajnu ulogu u ekonomiji države te je stoga snažno podržan s političke strane. Cipar je 1963. godine donio zakone i porezni režim za brodarsku industriju, a s vremenom je prerastao u najveći centar u Europskoj uniji za upravljanje brodovima. Stopa poreza na dobit je 12,5 %, no efektivna može biti i znatno niža kad se uračunaju razni porezni odbitci i niski kapitalni zahtjevi. Cipar je jedan od samo dva europska brodska registra koji su otvorenog tipa, odnosno otvoreni za sve brodove bez obzira na zemlju podrijetla; te čine oko 15 % svih brodova koji plove pod zastavom Europske unije.

Pri pregovorima za ulazak Cipra u Europsku uniju postavljeni su brojni zahtjevi vezano za nejednak porezni tretman rezidenata i nerezidenata. Cipar se pridružio Europskoj uniji (2004.) s reformiranim poreznim sustavom te je bio zemlja s najnižom stopom poreza na dohodak od 10 %. Novi porezni sustav je u mnogim slučajevima bio privlačniji za međunarodne kompanije od prethodnog; radi činjenice da nerezidenti nisu obveznici poreza po odbitku na dividende i kamate, da su oslobođeni plaćanja poreza na inozemne dividende i profite iz trajnih subjekata u inozemstvu, te radi mogućnosti da inozemne gubitke neutraliziraju dobitcima ostvarenima na Cipru. Ove porezne mjere tipični su identifikatori porezne oaze. *Secrecy Score* je za Cipar 2020. godine imao vrijednost 61 i označen je narančastom bojom, što pokazuje da se smatra umjereno visokim, a također je neznatno ispod prosjeka. (Tax Justice Network, 2020., *Narrative Report on Cyprus*)

5 Institucionalna borba protiv štetnih poreznih praksi u Europskoj uniji

U prethodnom dijelu rada parcijalno su prikazani određeni segmenti načina na koje je globalizacija štetno doprinijela svojim djelovanjem na porezne sustave. S obzirom da je borba protiv štetnih poreznih praksi svakodnevno aktualna svugdje u svijetu i u Europskoj uniji, u ovom poglavlju analizirat će se kako se EU na institucionalnoj razini bori protiv štetnih djelovanja proizašlih iz globalizacije. U svom djelovanju EU se u značajnom opsegu oslanja na standarde i smjernice OECD-a[27].

U 2016. godini javnosti su objavljeni podaci Međunarodnog konzorcija istraživačkih novinara o najtajnovitijim poreznim oazama u svijetu. To „curenje“ oko jedanaest milijuna dokumenata o poslovanju preko dvije stotine i četrnaest tisuća *offshore* subjekata u poreznim oazama za razdoblje od 1977. do kraja 2015. pokazalo je da su ti subjekti zlorabili porezne oaze u cilju *pranja* i skrivanja novca; odnosno pokazuju kako se nisu slijedili pravni i zakonski uvjeti poslovanja u *offshore* kompanijama. Ovo „curenje“ nazvano je *Panama Papers*.

Koncem 2017. objavljeno je oko trinaest milijuna dokumenata vezanih uz *offshore* poslovanje za razdoblje od 1950. do 2016. koji razotkrivaju svjetske tijekove novca. Ovo „curenje“ dokumenata nazvano je *Paradise Papers* i, za razliku od slučaja *Panama Papers* koji su razotkrili pranje novca u poreznim oazama, *Paradise Papers* pokazali su kako na legalan način koristeći „rupe“ u zakonodavstvu izbjeći plaćanje značajnog dijela poreza. Ovi slučajevi pokazali su legalne i nelegalne oblike izbjegavanja plaćanja poreza.

Političke i ekonomske posljedice otkrivanja ovakvih tajnih podataka utjecale su da vlasti pojedinih država u svijetu, pa tako i na razini EU, pokrenu akcije i istrage protiv izbjegavanja plaćanja poreza. U sklopu toga, na razini EU prvi je korak bio osnivanje TAXE 1 Odbora.

[27] OECD je početkom 2000-ih definirao “crnu”, “sivu” i “bijelu” listu zemalja

5.1 TAXE 1 Odbor

Europski Parlament donio je 12. veljače 2015. Odluku o osnivanju posebnog Odbora, nazvanog TAXE 1 Odbor, za porezna rješenja i druge mjere slične prirode ili učinka kako bi se ispitale prakse u primjeni zakona o državnim potporama i oporezivanju donesenih od strane EU, a povezanih s poreznim odlukama i ostalim mjerama slične prirode ili učinka izdanih od strane država članica. Neke od ovlasti osnovanog Odbora bile su: analizirati i ispitati primjenu zakona EU vezanih za porezne odluke i druge mjere, analizirati i ocijeniti prakse Komisije u kontroliranju sustava pomoći koji postoje u državama članicama, analizirati i ispitati poštivanje država članica obveza utvrđenih Uredbama i Direktivama Vijeća, analizirati i ocijeniti načela iskrene suradnje te davanje daljnjih preporuka. (European Parliament, 2015., *European Parliament decision on setting up a special committee on tax rulings and other measures similar in nature or effect, its powers, numerical strength and term of office (2015/2566(RSO)))*

Izvještaj[28] TAXE 1 Odbora objavljen je 5. studenog 2015. godine. Istaknuto je kako su globalizacija, digitalizacija i slobodno kretanje kapitala stvorili uvjete za intenzivniju poreznu konkurenciju između država članica EU te s trećim zemljama, a sve kako bi se privukla ulaganja i nove kompanije. Važno je zadržati i privući kompanije, no to ne bi trebalo biti u obliku potencijalno štetnih poreznih shema. Brojne zemlje u poreznom natjecanju koriste nacionalno zakonodavstvo zajedno s mrežama poreznih ugovora kako bi se promovirale kao države u koje se isplati ulagati, odnosno kao mjesta za preusmjeravanje financijskih tokova ili privlačenje profita. Tako privlače kompanije na štetu partnerskih zemalja te dolazi do stvaranja nepoštenih praksi između njih.

Globalizacija i digitalizacija ekonomije promijenile su globalni lanac vrijednosti i način na koji tržišta djeluju te sada većina velikih tvrtki ima transnacionalnu strukturu koja mora nadilaziti nacionalna porezna pravila; no nacionalni i međunarodni propisi u području oporezivanja nisu išli u korak s evolucijom poslovnog okruženja. Radi ekonomske i dužničke krize te smanjivanja budžeta većina je država članica smanjila osoblje u poreznoj administraciji, a politika štednje značajno je smanjila njihovu sposobnost u

[28] engl. *Report on tax rulings and other measures similar in nature or effect* (2015/2066(INI))

istragama poreznih prijevara i štetnih praksi. Prekompleksna pravila nacionalnih poreznih sustava te njihove razlike stvaraju “rupe” u zakonima koje multinacionalne kompanije koriste za agresivno porezno planiranje. Također je istaknuta činjenica da je u konačnici negativna suma kad se zbroje svi nacionalni dohotci od poreza, s obzirom da povećanja u poreznim prihodima jedne države članice, a koja su rezultat štetnih poreznih praksi, ne uspijevaju kompenzirati umanjenja u ostalima.

Istraživanje MMF-a koje je obuhvaćalo pedeset i jednu zemlju zaključuje kako je preusmjeravanje profita između poreznih nadležnosti rezultiralo prosječnim gubitkom prihoda od oko 5 % tekućih prihoda od poreza na dobit, no gotovo 13 % u zemljama koje nisu članice OECD-a. Brojne države članice EU posljednjih su godina razvile specifične sheme smanjenja poreza na dobit kako bi se privukla pokretna nematerijalna imovina kompanija, vezana uz intelektualno vlasništvo. Nedostatak učinkovitog zajedničkog standarda za transferne cijene te brojna odstupanja i iznimke iskorištavaju se od strane multinacionalnih kompanija, a kao moguće rješenje na razini EU navodi se zajednička konsolidirana porezna osnovica koja elimira potrebu za ovim cijenama. Trenutni zakonodavni i nadzorni okvir za razmjenu informacija o poreznim mjerama smatra se neučinkovitim, postoji nedostatak koordinacije između Komisije i nadležnih tijela država članica, a porezne informacije gotovo se nikada spontano ne razmjenjuju između država članica.

Negativni učinci prelivanja štetnih poreznih praksi multinacionalnih kompanija pokazali su se daleko značajniji za zemlje u razvoju nego razvijene zemlje s obzirom da one imaju veći udio prihoda od poreza na dobit te slabiji sustav javnih financija, regulatorno okruženje i nedovoljan administrativni kapacitet. Također je uočeno kako su pojedine države članice donosile porezne odluke i druge mjere koje su favoriziranjem određenih poslovnih subjekata narušavale konkurenciju na unutarnjem tržištu, neke članice nisu u potpunosti obavijestile Komisiju o svojim planovima za dodjelu potpora povezanih s porezom i ona nije bila u mogućnosti održavati konstantnu provjeru sustava pomoći, te neke države članice nisu ispunile obveze utvrđene direktivama Vijeća vezano za spontanu razmjenu poreznih informacija.

Zemlje članice i institucije EU dijele političku odgovornost i trebaju zajedno zaustaviti štetnu poreznu konkurenciju te surađivati s ciljem uklanjanja neusklađenosti između poreznih sustava i štetnih poreznih praksi. Odbor smatra da su sveobuhvatna, transparentna i učinkovita automatska razmjena poreznih informacija i obvezna zajednička konsolidirana porezna osnovica osnovni preduvjeti za postizanje skladnog poreznog sustava na razini EU koji čuva osnovna načela internog tržišta. Poziva se Komisiju da nadalje istražuje mogućnosti razgraničenja odbitka u plaćanjima autorskih prava i naknada povezanim kompanijama od plaćanja poreza na dobit kao način suzbijanja premještanja dobiti unutar grupe.

Samo osam multinacionalnih kompanija (od njih dvadeset i dvije) složilo se pojaviti pred Odborom kako bi se raspravilo o međunarodnim pitanjima planiranja poreza, a one su *Airbus, BNP Paribas, SSE plc i Total S.A, KPMG, Ernst&Young, Deloitte i PwC*. Kompanije *Amazon.co.uk Ltd, Amazon S.a.r.l, Anheuser-Busch InBev, Barclays Bank Group, Coca-Cola Company, Facebook, Fiat Chrysler Automobiles, Google, HSBC Bank plc, IKEA, McDonald's Corporation, Philip Morris, Walmart i Walt Disney Company* odbile su suradnju, što se smatra neprihvatljivim i nanosi veliku štetu dostojanstvu Europskog parlamenta i građana koje predstavlja.

Odbor ističe da se porezna rješenja, posebice za transferne cijene, trebaju uspostaviti u suradnji sa svim uključenim zemljama, relevantne informacije trebaju se razmjenjivati automatski i sveobuhvatno te bilo koja nacionalna akcija usmjerena na reduciranje izbjegavanja plaćanja poreza i eroziju porezne osnovice unutar EU trebala bi se provoditi zajednički. Predlaže Komisiji uvođenje središnjeg javnog registra pravnih oslobođenja od poreza i svih odbitaka, zajedno s kvantitativnom procjenom učinka na proračun za svaku državu članicu. Zatim, Komisiji predlaže rad na jasnijem objašnjenju ulaganja povezanih uz istraživanje i razvoj, s obzirom da postoje dokazi kako okviri za patente[29] ne pomažu u poticanju inovacija i mogu dovesti do velike erozije baze kroz preusmjeravanje dobiti. Naglašava krucijalnu važnost transparentnosti te cilj povećanja javne odgovornosti multinacionalnih kompanija i pružanja podrške poreznim upravama u njihovim istragama. Također poziva države članice da implementiraju opsežniji sustav izvješćivanja koji treba

[29] engl. *patent boxes*

biti dostupan poreznim tijelima; a temelji se na standardu OECD-a i uključuje detaljnije informacije, poput poreznih prijava i transakcija unutar grupe.

Nadalje, poziva Komisiju da na europski "crni popis" uključi one zemlje koji daju fiskalne prednosti subjektima bez zahtijevanja znatne ekonomske aktivnosti u zemlji, koje pružaju značajno nisko efektivno oporezivanje i ne jamče automatsku razmjenu poreznih informacija s drugim nadležnostima. Posebno se naglašava potreba da se osigura oporezivanje odlaznih financijskih tokova barem jednom, primjerice nametanjem poreza po odbitku ili ekvivalentnih mjera, kako bi se izbjeglo da profit napusti EU neoporezovan. Potiče države članice da zaustave i preispitaju rezove u resursima poreznih uprava, povećaju ulaganja i učinkovitost poreznih uprava te da osiguraju učinkovitu preraspodjelu osoblja i tehnologije s ciljem rješavanja problema štetnih poreznih praksi koje postaju sve sofisticiranije. (Special Committee on Tax Rulings and Other Measures Similar in Nature or Effect, 2015., *Report on tax rulings and other measures similar in nature or effect (2015/2066(INI))*)

5.2 TAXE 2 Odbor

Odlukom Europskog parlamenta od 2. prosinca 2015. osnovan je posebni Odbor za porezne odluke i druge mjere slične prirode ili učinka (TAXE 2) kako bi nastavio ispitivati prakse u primjeni zakona koji su doneseni od strane EU o državnim potporama i porezima. Cilj je nadograditi i dovršiti rad TAXE 1 Odbora, posebice za neriješena pitanja, te pratiti implementaciju preporuka TAXE 1 Odbora od strane država članica. Odbor TAXE 2 imao je 45 članova (koliko je imao i Odbor TAXE 1), te se smatralo prikladnim da se struktura zadrži kao kod prethodnika. (European Parliament, 2015., *European Parliament decision of 2 December 2015 on setting up a special committee on tax rulings and other measures similar in nature or effect (TAXE 2), its powers, numerical strength and term of office (2015/3005(RSO))*)

Izvještaj TAXE 2 Odbora objavljen je 29. lipnja 2016. Procjena Komisije bila je da razmjer izbjegavanja plaćanja poreza i utaje poreza iznosi oko trilijun eura godišnje, dok je OECD-ova procjena bila da je gubitak prihoda na globalnoj razini između 4 % i 10 % svih prihoda

od poreza na dobit. Porezne prijevare i agresivno porezno planiranje dovode do erozije porezne osnovice zemalja članica i do gubitka poreznih prihoda, što posljedično slabi ekonomije i kapacitet vlasti u pogledu javnih usluga, investicija i socijalnog osiguranja. Agresivno porezno planiranje definirano je kao iskorištavanje prednosti poreznih sustava ili neusklađenosti između dvaju ili više poreznih sustava kako bi se smanjile porezne obveze, a glavni oblici su: premještanje duga, planirano lociranje nematerijalne imovine i intelektualnog vlasništva, korištenje strateških transfernih cijena, hibridne neusklađenosti i strukture inozemnih zajmova.

Najvažniji *offshore* financijski centri u pogledu stranih depozita bili su: Kajmanski otoci, Luksemburg, Švicarska, Hong Kong, Singapur, Bermuda, Panama, Jersey i Bahami. Tokovi ulaganja u *offshore* financijske centre procijenjeni su na 72 milijarde USD u 2015. godini te su u narednim godinama rasli zahvaljujući rastućim tokovima multinacionalnih kompanija lociranima u zemljama u razvoju i tranzicijskim ekonomijama. Saslušanjem multinacionalnih kompanija uočeno je kako je agresivno porezno planiranje nedjeljivo od agresivnog socijalnog planiranja i istaknuto da se porezni programi tvrtki poput McDonald's-a koriste i kao sredstvo smanjenja plaće zaposlenika.

Pojedine nadležnosti i nadalje imaju “rupe” u poreznim zakonima, neučinkovitu razmjenu informacija, neusklađenost sa zahtjevima kontrola, nedovoljno informacija o krajnjim korisnicima i problem bankarske tajnosti. Banke koje su se pojavile pred Odborom službeno su odbile priznati da savjetuju svoje klijente o načinima izbjegavanja plaćanja poreza i porezne evazije te da imaju veze s računovodstvenim i pravnim tvrtkama s tom namjerom; no pokazano je da banke često traže pravna mišljenja od računovodstvenih i konzultantskih tvrtki za validaciju ugovora koje one nude klijentima. Brojne sheme povezane s intelektualnim vlasništvom, patentima, istraživanjem i razvojem multinacionalna poduzeća obilato koriste za umjetno smanjenje svoje porezne obveze. Trinaest država članica EU nema odgovarajuća pravila za borbu protiv agresivnog poreznog planiranja temeljenog na protoku dividendi bez oporezivanja, također trinaest država članica ne primjenjuju nikakav test stvarnog vlasništva prilikom prihvaćanja zahtjeva za umanjenje ili izuzeće poreza po odbitku, te četrnaest država članica tada još uvijek nije imalo pravila za kontrolirane strane kompanije.

Odbor je potaknuo Komisiju da do kraja 2016. da svoj prijedlog za zajedničku konsolidiranu poreznu osnovicu poreza na dobit (engl. *Common Corporate Consolidated Tax Base,* CCCTB); koja bi pružila sveobuhvatno rješenje za suočavanje sa štetnim poreznim praksama u Uniji, donijela jasnoću i jednostavnost poduzećima te olakšala prekogranične gospodarske aktivnosti unutar Unije. Korištenje transfernih cijena ocijenjeno je kao područje posebnog fokusa, s obzirom da je česti *alat* multinacionalnih kompanija za izbjegavanje plaćanja poreza i poreznu utaju. Također je istaknuo kako se 70 % premještanja profita provodi kroz transferne cijene te se prihvaćanje cjelovite zajedničke konsolidirane porezne osnovice poreza na dobit smatra najboljim načinom za rješavanje ovog problema.

U nekim državama članicama nedostatak resursa i smanjenje broja osoblja, uz nedostatak odgovarajuće obuke, tehničkih alata i ovlasti u istragama, ozbiljno je omelo rad poreznih uprava, te se stoga države članice pozivaju da ojačaju svoje porezne uprave odgovarajućim kapacitetom osoblja. Odbor također ističe kako multinacionalne kompanije mogu vrlo lako davati *umjetne* zajmove kompanijama unutar grupe u svrhu agresivnog poreznog planiranja. Zatim, smatra da su *okviri za patente* neprikladno i neučinkovito sredstvo za postizanje ekonomskih ciljeva, te primjećuje da je poveznica između *okvira za patente* i aktivnosti istraživanja i razvoja često arbitrarna i da trenutni modeli vode do *utrke do dna*.

I nadalje je problem nedostatak transparentnosti i adekvatne dokumentacije u financijskim institucijama te među savjetnicima i odvjetničkim tvrtkama vezano za posebne modele vlasništva koje oni preporučuju. Države članice pozvane su na uspostavu učinkovitih i proporcionalnih sankcija, uključujući kaznene sankcije, za menadžere kompanija uključenih u utaju poreza; kao i mogućnost oduzimanja licenci profesionalcima i kompanijama za koje se pokaže da su uključene u dizajn, savjetovanje ili uporabu nezakonitog poreznog planiranja i utaju. Komisija je pozvana da ojača zahtjeve postavljene prema bankama vezano za izvještavanje o transakcijama sa zemljama koje su na listi poreznih oaza.

Odbor naglašava potrebu za zajedničkim i sveobuhvatnim pristupom EU i SAD-a u implementaciji standarda OECD-a u određivanju konačnog vlasništva (engl. *beneficial*

ownership). Također ističe da klauzule o dobrom upravljanju i provedba mjera BEPS projekta trebaju biti uključene u sve buduće trgovinske sporazume kako bi se osigurali jednaki uvjeti za sve sudionike, stvorila veća vrijednost za društvo u cjelini, nastavila borba protiv poreznih prijevara i izbjegavanja plaćanja poreza te postiglo liderstvo u promicanju dobrog poreznog upravljanja. Pozivaju se nacionalni parlamenti na zajednički rad kako bi se osigurala pravilna kontrola i usklađenost poreznih sustava među državama članicama. Komisija je pozvana da istraži sve slučajeve ilegalnih državnih pomoći, nadgleda i izvještava o tome zamjenjuju li države članice jednu štetnu praksu drugom te nadzire i prijavi svaki slučaj narušavanja tržišta zbog odobravanja posebne porezne prednosti.

Ističe se potencijal digitalnih rješenja u prikupljanju poreznih podataka i smanjenju ukupnog opterećenja poreznih tijela u državama članicama te pozdravlja odluka parlamenta da za ta pitanja osnuje istražni odbor i nastavi rad na borbi protiv utaje poreza, izbjegavanja plaćanja poreza i pranja novca. Ističe ogromnu važnost u analizi *modus-a operandi* poreznih vlasti i kompanija uključenih u spomenute štetne prakse, kako bi se uklonile "rupe" u zakonu koje se iskorištavaju. (Special Committee on Tax Rulings and Other Measures Similar in Nature or Effect (TAXE 2), 2016., *Report on tax rulings and other measures similar in nature or effect (2016/2038(INI))*)

5.3 PANA Odbor

PANA Odbor, punog naziva "Istražni odbor Europskog parlamenta za istraživanje navodnih kršenja i nepravilnosti u primjeni prava Unije u vezi s pranjem novca, izbjegavanjem plaćanja poreza i utajom poreza", uspostavljen je u lipnju 2016. godine. Rad Odbora odnosi se na područje oporezivanja prema postojećem zakonodavstvu, posebice na rezolucijama koje je usvojio Europski parlament, a temelje se na izvještajima TAXE 1 i TAXE 2 Odbora.

Panama Papers odnose se na otkriće Međunarodnog konzorcija istraživačkih novinara (ICIJ) iz travnja 2016., koji su razotkrili brojne načine za korištenje tajnih poreznih režima koje je nudila panamska odvjetnička tvrtka Mossack Fonseca. Ovi dokumenti razotkrivaju

mehanizme dizajnirane za izbjegavanje plaćanja poreza i ostalih poreznih propisa, te transakcije koje kriju pranje novca kao potporu svim vrstama ilegalnih i kriminalnih aktivnosti. (European Parliament, 2017., *PANA committee of inquiry*)

Izvještaj PANA Odbora objavljen je u studenom 2017. Odbor je istaknuo kako s udjelom od oko 5 % do 10 % *offshore* tržišta i uključenim subjektima u dvadeset i jednoj jurisdikciji, Mossack Fonseca nije najveća tvrtka u *offshore* tajnoj djelatnosti što znači da se *Panama Papers* mogu smatrati samo vrhom ledenog brijega (Europol procjenjuje da oni čine samo 0,6 % ukupnog broja slučajeva pranja novca zabilježenih godišnje). Smatra da učinkovito rješavanje problema pranja novca, porezne utaje te poreznih prijevara i korupcije zahtijeva veću usklađenost između poreznih politika i drugih oblika ekonomskog upravljanja, poput trgovinskih politika i sporazuma o investicijskoj arbitraži.

Neprijavljeni i neoporezivi dohodak smanjuje nacionalne porezne prihode država članica i dolazi do nepravedne raspodjele poreznih prihoda među državama članicama, a zatim narušavanja konkurencije na unutarnjem tržištu. Izbjegavanje plaćanja poreza i porezna utaja stvaraju nepravednu konkurenciju, posebno pogađajući mala i srednja poduzeća, kao i velike tvrtke koje ne koriste složene strukture za ove svrhe. Masivno izbjegavanje plaćanja poreza od strane pojedinaca s visokom neto vrijednosti i kompanija "kažnjava" obične porezne obveznike, javne financije i socijalnu potrošnju, a dugoročno prijeti dobrom upravljanju, makroekonomskoj stabilnosti, socijalnoj koheziji i povjerenju javnosti u institucije.

Offshore subjekti najčešće se osnivaju kao *shell* kompanije, bez ekonomskog utemeljenja u toj zemlji, a neki od motiva su: prikrivanje podrijetla novca i imovine te stvarnog vlasnika, izbjegavanje plaćanja poreza ili porezna utaja u zemlji rezidentnosti, prikrivanje stvarne vrijednosti imovine od kreditora, pranje novca i kriminalne aktivnosti te prijenos imovine na novu kompaniju bez podmirenja obveza prethodnika. U pojedinim *offshore* nadležnostima, kao i u nekim članicama EU, vlasti ne zahtijevaju dostavljanje odgovarajuće dokumentacije ili ne dijele informacije nužne za identificiranje vlasnika i ostalih osoba koje se mogu povezati s vlasništvom i upravljanjem. Određeni broj banaka nije na odgovarajući način proveo obvezne poboljšane mjere vezano za poslovni odnos s klijentima, čak i u situacijama kad je postojala sumnja u pranje novca. Nekoliko zemalja,

od kojih su neke članice EU, razvilo je programe za dobivanje državljanstva (engl. *Golden Visa* i *Investor Programmes*) koji pružaju državljanstvo u zamjenu za financijska ulaganja u njihovoj zemlji bez odgovarajuće provjere izvora sredstava.

U istragama protiv pranja novca u EU i nadalje je problem dugotrajan i neučinkovit mehanizam djelovanja te pravne i tehničke prepreke koje usporavaju suradnju između članica. Kripto-valute se također smatraju prijetnjom koja bi mogla omogućiti pranje novca te se ističe kako bi nove strategije u borbi protiv pranja novca trebale imati fokus na novim tehnikama. Odbor uočava da banke, osobe koje upravljaju imovinom, revizori te porezni i pravni savjetnici još uvijek nisu potpuno definirani i regulirani u zakonodavstvu EU, kao i u nacionalnim zakonima država članica i trećih zemalja. Multinacionalna priroda njihovih usluga daje poseban izazov točnom i potpunom praćenju te sankcioniranju njihovih aktivnosti. Također je uočeno da područje osiguranja, posebice životno osiguranje, pruža vrlo atraktivan i jednostavan način pranja novca, a poslovanje s luksuznim nekretninama i prodaja vrijednosnih papira čine nove i inovativne oblike pranja novca.

U nekim državama članicama i trećim zemljama utaja poreza i nadalje se ne smatra kaznenim djelom. Razvoj digitalnih tehnologija i njihova sve veća primjena u trgovini i financijskim transakcijama također otežava borbu poreznih vlasti protiv utaje poreza i pranja novca, jer su nedovoljno opremljene za suočavanje s novim izazovima. Većina nezakonitih financijskih tokova vezanih uz pranje novca, utaju poreza i izbjegavanje plaćanja poreza prolaze kroz međunarodni bankarski sustav. Odbor osuđuje činjenicu da europske bankarske institucije čije je aktivno i sustavno sudjelovanje u takvim praksama dokazano i dalje slobodno rade bez ikakvih kazni, dok se banke smatraju ključnim akterima u otkrivanju sumnjivih transakcija i izvještavanju o njima.

Trust je kolekcija imovine stvorena privatnim ugovorom koji su potpisale tri strane (korisnik, povjerenik i osoba koja sastavlja ugovor) i stoga nema korporativnu osobnost, a donositeljima politika *onshore* nadležnosti teško ga je obuhvatiti zbog ograničene fizičke prisutnosti i dostupnih informacija. *Trustovi* također mogu biti dio složenih shema utaje poreza i izbjegavanja plaćanja poreza međunarodnih ekonomskih grupa i često su dio shema multinacionalnih kompanija.

Odbor i nadalje ističe problem što određene treće zemlje koriste posebne porezne režime za privlačenje kompanija. U nekima od njih veoma je jednostavno osnovati tvrtku bez otkrivanja identiteta ili se vrlo malo informacija zahtijeva, a kreiranje dokumenata moguće je *online* u nekoliko koraka. Uočen je porast nejednakosti i značajna pogođenost zemalja u razvoju poreznom utajom i pranjem novca putem poreznih oaza. Primjerice, 30 % afričkog financijskog bogatstva drži se *offshore*, što dovodi do gubitaka od poreznih prihoda u iznosu od 14 milijardi USD. Odbor smatra neprihvatljivom situaciju da neke kompanije koje posluju u zemljama u razvoju koriste porezne prijevare, poreznu utaju i izbjegavanje plaćanja poreza, transferne cijene, korupciju i anonimno vlasništvo kako bi smanjile svoju poreznu obvezu ili *oprale* novac; dok s druge strane milijunima tamošnjih građana nedostaje odgovarajuća prehrana, zdravstvo i obrazovanje. Nedostatak tehničkog, ljudskog i institucionalnog kapaciteta mogao bi izazvati poteškoće zemljama u razvoju u implementaciji sustava za automatsku razmjenu informacija i ostalim mehanizmima u borbi protiv porezne utaje i pranja novca.

Zaključno, Odbor ističe da su transparentnost, razmjena informacija, odgovarajuća primjena i kontinuirano poboljšavanje tehnika ključni u borbi protiv utaje poreza, izbjegavanja plaćanja poreza i pranja novca. Smatra da je ovu situaciju omogućila nedovoljna implementacija zakonodavstva od strane država članica i nedovoljno provođenje od strane Komisije te ističe da su porezne odluke donesene na razini Vijeća često blokirane od pojedinih država članica, s ciljem zaštite poreznih oaza. (Committee of Inquiry to investigate alleged contraventions and maladministration in the application of Union law in relation to money laundering, tax avoidance and tax evasion, 2017., *Report on the inquiry into money laundering, tax avoidance and tax evasion (2017/2013(INI))*)

5.4 TAXE 3 Odbor

TAXE 3 Odbor osnovan je odlukom Europskog parlamenta u ožujku 2018. godine, na kraju mandata istražnog odbora PANA. Rad ovog odbora temelji se na pripremljenim rezolucijama od strane TAXE 1 i TAXE 2 Odbora te na izvještaju i preporukama PANA Odbora koje je Parlament usvojio u prosincu 2017., a koji su identificirali regulatorne i nadzorne izazove. (European Parliament, 2019., *TAX3 Special Committee report*)

Izvještaj TAXE 3 Odbora objavljen je u ožujku 2019. Odbor ističe da postojeća porezna pravila često nisu u stanju pratiti sve bržu ekonomiju i da postoji hitna i stalna potreba za reformom tih pravila kako bi međunarodni, EU i nacionalni porezni sustavi odgovarali novim ekonomskim, socijalnim i tehnološkim izazovima dvadeset i prvog stoljeća. Također se podsjeća na činjenicu da porezna nadležnost ima kontrolu samo nad poreznim pitanjima koja se odnose na njezin teritorij, dok ekonomski tokovi i porezni obveznici poput multinacionalnih kompanija i pojedinaca visoke neto vrijednosti djeluju na globalnoj razini.

Neke od činjenica koje Odbor ističe su:

- novčane transakcije i nadalje nose vrlo visoki rizik u pogledu pranja novca i utaje poreza, uključujući prijevare s PDV-om,

- postoji nedostatak pouzdanih i nepristranih statističkih podataka o veličini izbjegavanja plaćanja poreza i utaji poreza,

- Međunarodni monetarni fond procjenjuje da su gubici širom svijeta zbog erozije porezne osnovice i premještanja profita (engl. *Base Erosion and Profit Shifting*, BEPS), a koji se odnose na porezne oaze, približno 600 milijardi USD godišnje,

- prilike za odabir lokacije poslovanja ili prebivališta na temelju regulatornog okvira povećale su se s globalizacijom i rastućom digitalizacijom,

- digitalizacija je omogućila kompanijama iskorištavanje prednosti lokalnih tržišta bez fizičke prisutnosti na njima, stvarajući tako nepoštenu konkurenciju,

- visoka razina izravnih inozemnih ulaganja kao postotak BDP-a u sedam država članica (Belgija, Cipar, Mađarska, Irska, Luksemburg, Malta i Nizozemska) može se samo u

ograničenoj mjeri objasniti stvarnim gospodarskim aktivnostima u tim državama članicama.

Neke države članice stvorile su sumnjive porezne režime koji omogućuju pojedincima, koji postaju rezidenti u porezne svrhe, ostvarivanje benefita vezano uz porez na dohodak; potkopavajući tako poreznu osnovicu drugih zemalja članica i potičući štetne politike koje diskriminiraju njihove građane (kojima ti benefiti nisu dostupni). Odbor ističe zabrinutost jer je većina zemalja članica usvojila sheme davanja državljanstva ili prebivališta investitorima (poznate kao "*Golden Visa And Passports*" i "*Investor Programmes*") putem kojeg se državljanstvo ili prebivalište dodjeljuje građanima EU i ostalima u zamjenu za financijska ulaganja, koja ne moraju nužno imati koristi za realnu ekonomiju.

Zaključuje se da trenutna razina koordinacije borbe protiv pranja novca i suzbijanja financiranja terorizma, posebno u situacijama s prekograničnim učincima, nije dovoljna za rješavanje trenutnih izazova i da je sposobnost Unije u provođenju koordiniranih pravila i praksi borbe protiv pranja novca trenutno neadekvatna. Poziva se na uspostavu mehanizama na razini EU za bolju koordinaciju aktivnosti supervizora subjekata financijskog sektora u borbi protiv pranja novca. Također se ističe problem *pranja novca* kroz ulaganja u nekretnine u europskim gradovima putem inozemnih *shell* kompanija; te podsjeća Komisija na nužnost harmonizacije informacija u registrima nekretnina te povezivanje registara država članica. Komisiju se poziva na praćenje tehnološkog napretka vezano za transakcije koje uključuju virtualne valute jer se očekuje porast njihovog korištenja u budućnosti, te se ističe kako bi se neopipljivost virtualne imovine mogla koristiti za olakšavanje *pranja novca* i utaje poreza.

Prema podacima OECD-a o izravnim inozemnim ulaganjima, Luksemburg i Nizozemska zajedno imaju više unutarnjih ulaganja od SAD-a, te je znatan dio bez ikakvih značajnih gospodarskih aktivnosti. Ističe se također činjenica da Irska ima više ovog oblika ulaganja od Njemačke ili Francuske.

Odbor vjeruje da bi stvaranje međuvladinog poreznog tijela u okviru Ujedinjenih naroda, koje bi trebalo imati dovoljno sredstava i izvršnih ovlasti, osiguralo da sve zemlje mogu ravnopravno sudjelovati u kreiranju i reformi globalne porezne agende za učinkovitu borbu protiv štetnih poreznih praksi i osiguravanje poštene alokacije poreznih prava.

Nužnom se ističe i podrška zemljama u razvoju u borbi protiv porezne evazije i agresivnog poreznog planiranja, kao i korupciji i tajnosti koje olakšavaju nezakonite financijske tokove. (Special Committee on financial crimes, tax evasion and tax avoidance, 2018., *Report on financial crimes, tax evasion and tax avoidance (2018/2121(INI))*)

5.5 Izbjegavanja plaćanja poreza – zločin globalizacije?

Evertsson (2016.) polazi od pristupa da je izbjegavanje plaćanja poreza zločin globalizacije koji ostavlja globalne posljedice. Smatra kako je proces globalizacije osigurao okruženje, u smislu političke i institucionalne prakse, gdje šteta može proizaći iz nepoštenih interakcija korporacija i država; a sve unutar uvjeta neoliberalne političke ekonomije i slobodnog tržišta koje je korporacijama omogućilo izbjegavanje plaćanja poreza. Autonomija država korištena je kako bi se izokreno globalni ekonomski sustav u korist moćnih, a na štetu ostalih teritorija, te dolazi do stvaranja nepoštenih konkurentskih prednosti.

Postoje brojni primjeri kompanija koje su koristile mogućnosti koje globalizacija nudi za smanjenje svoje porezne obveze. Primjerice, kompanija *Amazon* uspostavila je kompleksnu strukturu trgovine preko interneta s *web* stranicama lociranima u brojnim europskim zemljama, dok račune izdaju iz Luksemburga i stoga ne plaćaju porez u zemlji gdje su dobra stvarno prodana. Američki div *Starbucks*, koji u Nizozemskoj ima osnovanu kompaniju *Starbuck Mfg*, koristi švicarsku podružnicu *Starbuck Coffee Trading SarL* kako bi umjetno napuhao internu cijenu prženih zrna kave te tako izvukao sav potencijalni profit iz jurisdikcije s visokim porezima i prenio ih u Nizozemsku, koja ima niske poreze. IKEA u Nizozemskoj koristi benefit nulte stope poreza za zaklade, podružnice u Luksemburgu, Švicarskoj, Britanskim Djevičanskim otocima i Cipru imaju svrhu izbjegavanja plaćanja poreza na kapital, a podružnica u Lihtenštajnu osnovana je za tajnost za koju je IKEA bila spremna platiti stopu poreza na kapital od 1 %.

Izbjegavanje plaćanja poreza potječe iz prilika stvorenih u okruženju neoliberalne političke ekonomije, te ga treba promatrati kao tržišno usmjeren fenomen koji je rezultat interakcije korporacija i suverenih država. S ciljem zarade, države se natječu u

postavljanju što jednostavnijih načina za osnivanje podružnica (i drugih pravnih oblika) multinacionalnih kompanija, te u *utrci do dna* nude uvjete s niskim ili nepostojećim oporezivanjem, te vrlo oskudnom ili nikakvom regulacijom i kontrolom. Iskrivljena je i suštinska funkcija državne kontrole jer su tajnost, nedostatak transparentnosti i anonimnost ključni da bi zemlja bila porezna oaza. Nepravedno bi bilo isključivo kompanije smatrati odgovornima za neplaćanje poreza, kad su im upravo porezne vlasti to omogućile, a one će moći tvrditi da slijede porezne zakone tih zemalja. (Evertsson, 2016.)

Globalizacija je stvorila prilike za izbjegavanje plaćanja poreza, netransparentnost i *pranje novca*. Razvoj tehnologije i digitalizacija ekonomije omogućili su tajnost i netransparentnost poslovanja, no države su te koje donose zakone i propise kako bi bile poželjne kao porezne oaze. Globalizacija sama po sebi nije negativna i jedini „krivac“ za nastale probleme, no ima negativne posljedice. Dio krivnje je na državama koje su svojim političkim i institucionalnim praksama stvorile okruženje i povoljne uvjete za privlačenje multinacionalnih kompanija i pojedinaca koji žele izbjeći plaćanje poreza. Globalizacija je stvorila preduvjete za štetne porezne prakse, no države su političkim odlukama to omogućile. Multinacionalne kompanije i ostali subjekti vođeni su ciljem ostvarenja što većeg profita i sve dok im bude omogućeno, iskorištavat će prednosti koje porezne oaze nude da bi smanjile svoju poreznu obvezu.

Ostale negativne posljedice koje je globalizacija donijela, poput povećanja nejednakosti, slabljenja kupovne moći, problema u javnom sektoru i ostvarenju socijalnih politika, obeshrabrivanje poduzetnika koji žele poslovati pošteno i erozije prakse poštivanja zakona također doprinose negativnom dojmu globalizacije; no utjecaj političkih odluka neizostavan je i kod ovih problema.

6 Zaključak

Globalizacija kao proces već desetljećima umanjuje značajnost geografske udaljenosti i međudržavnih granica u uspostavi i održavanju odnosa između zemalja te slobodnom kretanju ljudi, roba, kapitala i znanja. U radu su razmatrani njeni pozitivni i negativni učinci, s naglaskom na učincima u fiskalnom području, problemi koje je donijela te korištenje poreznih oaza od strane multinacionalnih kompanija.

Globalizacija je utjecala na ubrzani razvoj tehnologije, a razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije bio je značajni faktor u bujanju i jačanju poreznih oaza. Omogućila je efikasniju alokaciju resursa i jeftiniju proizvodnju, povećanje investicija i dostupniji kapital, transfer tehnologije i znanja, slobodno kretanje ljudi i otvaranje novih radnih mjesta, diverzifikaciju portfelja i smanjenje rizika, itd. Negativan utjecaj globalizacije očituje se u većoj učestalosti financijskih kriza i njihovom prijenosu između povezanih država, većoj stopi kriminala i rastućim socijalnim konfliktima, pranju novca, trgovini ljudima, uništenjem okoliša te ubrzanim korištenjem ograničenih resursa.

Kod razmatranja utjecaja globalizacije na porezne sustave, ističe se njeno “nagrizanje” temelja poreznih sustava prisutno i danas. Globalizacija je ograničila mogućnost nacionalnih vlasti u području oporezivanja, prisiljavajući ih da u razvoju svojih poreznih sustava i politika vode računa o međunarodnim faktorima koji na njih utječu. Umanjila je mogućnost vlasti u prikupljanju prihoda od poreza, s obzirom da multinacionalne kompanije i bogati pojedinci mogu svoja sredstva prenositi u jurisdikcije s nižim poreznim opterećenjem i tako smanjiti svoju poreznu obvezu, što posljedično dovodi do nepredvidljivosti i neizvjesnosti u prikupljanju poreznih prihoda kod pogođenih zemalja. Otvaranje ekonomije vrši pritisak na eliminiranje poreza u vanjskoj trgovini, a povećanje mobilnosti financijskog kapitala na smanjenje njegovog oporezivanja. Oporezivanje luksuznih dobara također postaje sve teže s obzirom da se jednostavno mogu nabaviti iz zemalja koje imaju niske poreze na takva dobra. Stoga je globalizacija utjecala i na sve veću raširenost porezne konkurentnosti, odnosno *natjecanje* zemalja u donošenju što povoljnijih uvjeta kako bi privukle multinacionalne kompanije. U novije se vrijeme sporazumi za izbjegavanje dvostrukog oporezivanja također koriste u poreznoj

konkurenciji, primjerice za privlačenje investitora. Globalizacija je utjecala na dostupnost javnih dobara, raspodjelu državne pomoći gospodarstvu i stanovništvu, domaću štednju i ulaganja, kao i poticanje inozemnih ulaganja.

Globalizacija je omogućila razvoj i jačanje poreznih oaza; zemalja koje su stvorile institucionalno i regulatorno okruženje, osigurale tajnost te ogroman nedostatak transparentnosti kako bi privukle multinacionalne kompanije i bogate pojedince kojima omogućuju izbjegavanje plaćanja poreza u njihovoj matičnoj zemlji, prikrivanje tokova novca i *pranje* novca, anonimnost te ostale prijevare. Manjak prihoda bez kojih ostaju države koje nisu porezne oaze može dovesti do nestabilnosti u njima koje zatim mogu, radi povezanosti država, uzrokovati poremećaje u stabilnosti na globalnoj razini.

No, globalizaciju ne možemo smatrati jedinim *krivcem* njenih brojnih negativnih posljedica. Države koje su porezne oaze svojim su političkim odlukama omogućile multinacionalnim kompanijama i ostalima korištenje poreznih oaza u spomenute svrhe. Globalizacija je stvorila prilike za netransparentnost i izbjegavanje plaćanja poreza, a države su donijele zakonodavstvo koje je to i omogućilo. U radu su prikazane inicijative i poduzeti koraci u borbi protiv poreznih oaza, na svjetskoj razini i na razini EU, koji su još uvijek bez značajnijeg rješenja. Postignut je napredak, no prepreka je još uvijek otežana i troma implementacija promjena na globalnoj razini. Sudionicima koji imaju korist od poreznih oaza, kao i samim poreznim oazama, u interesu je što dulje se opirati promjenama; odnosno sve dok ih zakonodavstvo ne ograniči.

Jedno od mogućih rješenja pronalazi se u uspostavi supranacionalnog nadzornog tijela i regulative na globalnoj razini. Za očekivati je da će ubrzani tehnološki napredak i u narednim godinama biti snažan oslonac poslovanju u poreznim oazama. Sve dok postoji autonomija država u donošenju regulative u ovom području, one koje žele biti porezne oaze učinit će sve da to i dalje budu. U bližoj budućnosti zasigurno se mogu očekivati daljnje inicijative i napori u borbi protiv poreznih oaza, no radi globalne prirode ovakvih aktivnosti i odluka te brojnih faktora koji imaju utjecaj, teško je procijeniti koliko će biti učinkovite.

Popis literature

Knjige:

1. ČEČUK, A. (2002.) *Financijska globalizacija*, Split: Graf form
2. GRGIĆ, M. i BILAS, V. (2008.) *Međunarodna ekonomija*, Zagreb: Lares plus
3. LOVRINOVIĆ, I. (2015.) *Globalne financije*, Zagreb: Accent

Internet izvori:

1. ASHER, G. M. i RAJAN, S. R. (2001.) *Globalization and Tax Systems: Implications for Developing Countries with Particular Reference to Southeast Asia*, ASEAN Economic Bulletin, Vol. 18, No. 1, ECONOMIC GLOBALIZATION AND ASIA: Trade, Finance, and Taxation, str. 119.-139., dostupno na: https://www.jstor.org/stable/25773659?seq=1 (pristupano: 19.07.2020.)

2. COMMITTEE OF INQUIRY TO INVESTIGATE ALLEGED CONTRAVENTIONS AND MALADMINISTRATION IN THE APPLICATION OF UNION LAW IN RELATION TO MONEY LAUNDERING, TAX AVOIDANCE AND TAX EVASION (2017.) *Report on the inquiry into money laundering, tax avoidance and tax evasion (2017/2013(INI)*), dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0357_EN.pdf (pristupano: 14.08.2020.)

3. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2020.) *Council conclusions on the revised EU list of non-cooperative jurisdictions for tax purposes (2020/C 64/03)*, Official Journal of the European Union, dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XG0227(01)&from=en (pristupano: 19.08.2020.)

4. EGGER, H. P., NIGAI, S. i STRECKER, M. N. (2016.) *The Taxing Deed of Globalization*, American Economic Review, 109 (2): 353-90., dostupno na: https://www.econ.uzh.ch/dam/jcr:2fa30260-bd17-48ea-bedd-83985a38a022/draft_35.pdf (pristupano: 19.07.2020.)

5. EUROPEAN PARLIAMENT (2015.) *European Parliament decision on setting up a special committee on tax rulings and other measures similar in nature or effect, its powers, numerical strength and term of office (2015/2566(RSO))*, dostupno na:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2015-0169_EN.html (pristupano: 09.08.2020.)

6. EUROPEAN PARLIAMENT (2015.) *European Parliament decision of 2 December 2015 on setting up a special committee on tax rulings and other measures similar in nature or effect (TAXE 2), its powers, numerical strength and term of office (2015/3005(RSO)*), dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0420_EN.pdf (pristupano: 09.08.2020.)

7. EUROPEAN PARLIAMENT (2017.) *PANA committee of inquiry*, dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/614619/EPRS_ATA(2017)614619_EN.pdf (pristupano: 14.08.2020.)

8. EUROPEAN PARLIAMENT (2019.) *TAX3 Special Committee report*, dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/635589/EPRS_ATA(2019)635589_EN.pdf (pristupano: 14.08.2020.)

9. EVERTSSON, N. (2016.) *Corporate tax avoidance: a crime of globalization*, Crime Law and Social Change 66(2), April 2016., p. 199.-216. dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/301703099_Corporate_tax_avoidance_a_crime_of_globalization (pristupano: 14.06.2020.)

10. FITZGIBBON, W. (2019.) *What's a tax treaty and why should I care?,* dostupno na: https://www.icij.org/investigations/mauritius-leaks/whats-a-tax-treaty-and-why-should-i-care/ (pristupano: 14.06.2020.)

11. FITZGIBBON, W. i HALLMAN, B. (2020.) *What Is A Tax Haven? Offshore Finance, Explained*, dostupno na: https://www.icij.org/investigations/panama-papers/what-is-a-tax-haven-offshore-finance-explained/ (pristupano: 23.05.2020.)

12. GRAVELLE, J. G. (2015.) *Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion*, Congressional Research Service, dostupno na: https://fas.org/sgp/crs/misc/R40623.pdf (pristupano: 24.05.2020.)

13. HASTINGS, T. i CREMERS J. (2017.) *Developing an Approach for Tackling Letterbox Companies*, European Platform Undeclared Work, dostupno na: https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=18961&langId=en (pristupano: 17.07.2020.)

14. KAGAN, J. (2020.) *Tax Haven*, dostupno na: https://www.investopedia.com/terms/t/taxhaven.asp (pristupano: 23.05.2020.)

15. LENTZ, L. (2016.) *B&E | Positive and Negative Effects of Globalization on Taxation*, dostupno na: https://www.indrastra.com/2016/04/BE-Positive-and-Negative-Effects-of-Globalization-on-Taxation-002-04-2016-0070.html (pristupano: 14.07.2020.)

16. LUKOVIC, S. (2015.) *The impact of globalization on the characteristics of European countries' tax systems*, Economic Annals, vol. 60(206), str. 117-140, dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/282773019_The_impact_of_globalization_on_the_characteristics_of_European_countries'_tax_systems (pristupano: 19.07.2020.)

17. NDIKUMANA, L. (2014.) *International Tax Cooperation and Implications of Globalizatio*n, United Nations - Department of Economic and Social Affairs, CDP Background Paper No. 24, dostupno na: https://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/cdp_background_papers/bp2014_24.pdf (pristupano: 19.07.2020.)

18. OECD (2013.) *Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting*, OECD Publishing, dostupno na: https://www.oecd.org/ctp/BEPSActionPlan.pdf (pristupano: 17.08.2020.)

19. OECD (2020.) *Action 1 Tax Challenges Arising from Digitalisation*, dostupno na: http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action1/ (pristupano: 17.08.2020.)

20. OECD (2020.) *Action 2 Neutralising the effects of hybrid mismatch arrangements,* dostupno na: http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action2/ (pristupano: 17.08.2020.)

21. OECD (2020.) *Action 3 Controlled Foreign Company,* dostupno na: http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action3/ (pristupano: 17.08.2020.)

22. OECD (2020.) *Action 4 Limitation on Interest Deductions,* dostupno na: http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action4/ (pristupano: 17.08.2020.)

23. OECD (2020.) *Action 6 Prevention of tax treaty abuse*, dostupno na: http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action6/ (pristupano: 17.08.2020.)

24. OECD (2020.) *Action 7 Permanent establishment status*, dostupno na: http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action7/ (pristupano: 18.08.2020.)

25. OECD (2020.) *Action 8-10 Transfer Pricing*, dostupno na: http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action8-10/ (pristupano: 18.08.2020.)

26. OECD (2020.) *Action 11 BEPS data analysis*, dostupno na: http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action11/ (pristupano: 18.08.2020.)

27. OECD (2020.) *Action 12 Mandatory Disclosure Rules*, dostupno na: http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action12/ (pristupano: 18.08.2020.)

28. OECD (2020.) *Action 13 Country-by-Country Reporting,* dostupno na: http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action13/ (pristupano: 18.08.2020.)

29. OECD (2020.) *Action 14 Mutual Agreement Procedure*, dostupno na: http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action14/ (pristupano: 18.08.2020.)

30. OECD (2020.) *Action 15 Multilateral Instrument*, dostupno na: http://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action15/ (pristupano: 18.08.2020.)

31. OECD , *List of Unco-operative Tax Havens*, dostupno na: https://www.oecd.org/countries/andorra/list-of-unco-operative-tax-havens.htm (pristupano: 19.08.2020.)

32. POOLE, K. (2019.) *The Middle-Class: Shouldering the Burden of Corporate Tax Havens and the Encumberment of Economic Globalization*, SPICE: Student Perspectives on Institutions, Choices and Ethics: Vol. 14 : Iss. 1 , Article 4., dostupno na: https://repository.upenn.edu/spice/vol14/iss1/4 (pristupano: 18.07.2020.)

33. PUSCACIU, V. i PUSCACIU R.M. (2018.) *Tax Havens - a Compromise between Legality and Morality*, Acta Universitatis Danubius, Economica, Vol 14, No 1 (2018.), dostupno na: http://journals.univ-danubius.ro/index.php/oeconomica/article/view/4715/5246 (pristupano: 15.07.2020.)

34. REMEUR, C. (2018.) *Listing of tax havens by the EU*, briefing, European Parliamentary Research Service, dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/147412/7%20-%2001%20EPRS-Briefing-621872-Listing-tax-havens-by-the-EU-FINAL.PDF (pristupano: 24.05.2020.)

35. ROXAN, I. (2012.) *Limits to globalisation: some implications for taxation, tax policy, and the developing world*, LSE law, society and economy working paper series, 3/2012. Law Department, London School of Economics and Political Science, dostupno na: http://eprints.lse.ac.uk/46768/1/Limits%20to%20globalisation%20(lsero).pdf (pristupano: 19.07.2020.)

36. SERTIĆ, A. (2012.) *Porezne oaze: međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza i porezna evazija*, Porezni Vjesnik 5/2012., str. 40.-47., dostupno na: https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2012/5/sertic.pdf (pristupano: 23.05.2020.)

37. SPECIAL COMMITTEE ON FINANCIAL CRIMES, TAX EVASION AND TAX AVOIDANCE (2018.) *Report on financial crimes, tax evasion and tax avoidance (2018/2121(INI))*, dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/162002/TAX3%20Final%20Report_A8-0170_2019_EN.pdf (pristupano: 16.08.2020.)

38. SPECIAL COMMITTEE ON TAX RULINGS AND OTHER MEASURES SIMILAR IN NATURE OR EFFECT (2015.) *Report on tax rulings and other measures similar in nature or effect (2015/2066(INI))*, dostupno na: https://tpguidelines.com/eu-commission-taxe-1-report-investigation-eu-tax-ruling-practices/ (pristupano: 09.08.2020.)

39. SPECIAL COMMITTEE ON TAX RULINGS AND OTHER MEASURES SIMILAR IN NATURE OR EFFECT (TAXE 2) (2016.) *Report on tax rulings and other measures similar in nature or effect (2016/2038(INI)),* dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2016-0223_EN.pdf (pristupano: 14.08.2020.)

40. STRAUSS, I. (2012.) *Globalization and Taxation: Trends and Consequences*, Global Labour Column, Number 98., dostupno na: http://column.global-labour-university.org/2012/01/globalization-and-taxation-trends-and.html (pristupano: 15.07.2020.)

41. TANZI, V. (2000.) *Globalization, Technological Developments, and the Work of Fiscal Termites*, IMF Working Paper WP/00/181, dostupno na: https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp00181.pdf (pristupano: 17.07.2020.)

42. TANZI, V. (2001.) *Globalization and the Work of Fiscal Termites*, Finance & Development, March 2001., Volume 38, Number 1, dostupno na: https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2001/03/tanzi.htm (pristupano: 17.07.2020.)

43. TANZI, V. (2004.) *Globalization and the Need for Fiscal Reform in Developing Countries*, Occasional Paper-SITI-06, 1st edition, Institute for the Integration of Latin America and the Caribbean, dostupno na: https://publications.iadb.org/publications/english/document/Globalization-and-the-Need-for-Fiscal-Reform-in-Developing-Countries.pdf (pristupano: 19.07.2020.)

44. TANZI, V. (2011.) *Globalization, Tax System, and the Architecture of the Global Economic System*, dostupno na: https://publications.iadb.org/publications/english/document/Globalization-Tax-System-and-the-Architecture-of-the-Global-Economic-System.pdf (pristupano: 19.07.2020.)

45. TAX JUSTICE NETWORK (2019.) *Corporate Tax Haven Index (CTHI) 2019 Methodology*, dostupno na: https://corporatetaxhavenindex.org/PDF/CTHI-Methodology.pdf (pristupano: 19.07.2020.)

46. TAX JUSTICE NETWORK (2019.) *Corporate Tax Haven Index - 2019 Results*, dostupno na: https://corporatetaxhavenindex.org/en/introduction/cthi-2019-results (pristupano: 19.07.2020.)

47. TAX JUSTICE NETWORK (2019.) *Introducing the CTHI 2019*, dostupno na: https://corporatetaxhavenindex.org/en/ (pristupano: 19.07.2020.)

48. TAX JUSTICE NETWORK (2019.) *The Haven Indicators*, dostupno na: https://corporatetaxhavenindex.org/en/methodology/haven-indicators (pristupano: 19.07.2020.)

49. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index - 2020 Results*, dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/en/introduction/fsi-results, (pristupano: 13.06.2020.)

50. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) Financial Secrecy Index 2020 Methodology, dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/FSI-Methodology.pdf, (pristupano: 13.06.2020.)

51. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index 2020 - Narrative Report on British Virgin Islands*, dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/BritishVirginIslands.pdf (pristupano: 13.06.2020.)

52. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index 2020 - Narrative Report on the Cayman Islands*, dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/CaymanIslands.pdf (pristupano: 13.06.2020.)

53. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index 2020 - Narrative Report on Cyprus,* dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/Cyprus.pdf (pristupano: 13.06.2020.)

54. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index 2020 - Narrative Report on Germany,* dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/Germany.pdf (pristupano: 13.06.2020.)

55. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index 2020 - Narrative Report on Guernsey,* dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/Guernsey.pdf (pristupano: 13.06.2020.)

56. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index 2020 - Narrative Report on Hong Kong,* dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/HongKong.pdf (pristupano: 13.06.2020.)

57. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index 2020 - Narrative Report on Jersey,* dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/Jersey.pdf (pristupano: 13.06.2020.)

58. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index 2020 - Narrative Report on Luxembourg,* dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/Luxembourg.pdf (pristupano: 13.06.2020.)

59. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index 2020 - Narrative Report on The Netherlands,* dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/Netherlands.pdf (pristupano: 13.06.2020.)

60. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index 2020 - Narrative Report on Panama,* dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/Panama.pdf (pristupano: 13.06.2020.)

61. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index 2020 - Narrative Report on Switzerland,* dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/Switzerland.pdf (pristupano: 13.06.2020.)

62. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index 2020 - Narrative Report on the United Arab Emirates,* dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/UnitedArabEmirates.pdf (pristupano: 13.06.2020.)

63. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index 2020 - Narrative Report on the United Kingdom,* dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/UnitedKingdom.pdf (pristupano: 13.06.2020.)

64. TAX JUSTICE NETWORK (2020.) *Financial Secrecy Index 2020 - Narrative Report on United States of America,* dostupno na: https://fsi.taxjustice.net/PDF/UnitedStates.pdf (pristupano: 13.06.2020.)

65. THE EUROPEAN FEDERATION OF BUILDING AND WOODWORKERS, EFBWW (2020.) *EFBWW Campaigns: Stop Letterbox Companies*, dostupno na: https://www.efbww.eu/campaigns/campaign-3/34-a (pristupano: 17.07.2020.)

66. WORLDDATA.INFO (2020.) *The most popular tax havens worldwide*, dostupno na: https://www.worlddata.info/tax-havens.php (pristupano: 20.08.2020.)

Popis slika i tablica

Popis slika

Slika 1. Kompanije s poštanskim sandučićem (engl. *Letterbox companies*)

Slika 2. Prikaz izračuna *Ocjene tajnosti* (engl. *Secrecy Score*) za Kajmanske otoke

Popis tablica

Tablica 1. Usporedba tradicionalnih MNK u zemljama G7 i azijskih globalnih OEM-ova

Tablica 2. Rizici s kojima se multinacionalne kompanije susreću u današnje vrijeme

Tablica 3. Popis zemalja koje se pojavljuju na raznim popisima poreznih oaza

Tablica 4. Indeks financijske tajnosti za 2020. godinu

Tablica 5. Indeks korporativnih poreznih oaza za 2019. godinu

SAŽETAK

Cilj ovog rada je istražiti utjecaj globalizacije i promjene koje je uzrokovala tijekom povijesti sve do danas, te povezanost procesa globalizacije s razvojem i jačanjem poreznih oaza. Za multinacionalne kompanije, poslovanje preko podružnica u poreznim oazama poželjno je jer će smanjiti njihovu poreznu obvezu. Iz perspektive država, dobro je onima koje jesu porezne oaze radi zarade koju ostvaruju, a loše je ostalima koje radi njih gube prihode od poreza i susreću se s nepredvidljivošću vezano za buduće porezne prihode. Dugoročno dolazi do nestabilnosti u poreznim sustavima zemalja, koje se mogu preliti na druge zemlje i ugroziti stabilnost na globalnoj razini. Osim štetnih poreznih praksi, globalizacija i tehnološki napredak omogućili su pranje novca i jednostavan prijenos novca diljem svijeta, često putem anonimnih bankovnih računa, što omogućuje financiranje kriminalnih i ilegalnih aktivnosti. Brojni primjeri u svijetu pokazali su da je globalizacija bogate učinila još bogatijima, a siromašne još siromašnijima. Posljednjih godina postignut je napredak, no prepreka je i nadalje otežana i troma implementacija promjena i novih pravila na globalnoj razini.

Ključne riječi:
globalizacija, porezne oaze, multinacionalne kompanije, porezna evazija

SUMMARY

The aim of this paper is to investigate the impact of globalization and the changes it has caused throughout history until today and also the connection between the process of globalization with development and strengthening of tax havens. For multinational companies, doing business through subsidiaries in tax havens is desirable because it will reduce their tax liability. From the perspective of states, it is good for those who are tax havens because of the earnings they make and bad for others who lose their tax revenues and face unpredictability regarding future tax revenues. In the long run, a consequence is instability in the tax systems of countries, which can spill over to other countries and jeopardize global stability. Beside harmful tax practices, globalization and technological progress have enabled money laundering and easy money transfer around the world, often through anonymous bank accounts, allowing financing of criminal and illegal activities. Numerous examples around the world have shown that globalization has made the rich ones more richer and the poor ones more poorer. Progress has been made in recent years, but the obstacle remains difficult and slow implementation of changes and new rules globally.

Key words:

globalization, tax havens, multinational companies, tax evasion